

ΣΒΕΡΚΟΥΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ: ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΣΒΕΡΚΟΥΛΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΒΟΛΟΣ 2017

1^{ος} Επιβλέπων: ΠΑΝΤΑΖΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής

2^η Επιβλέπουσα: ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ, Καθηγήτρια

3^η Επιβλέπουσα: ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ ΤΑΣΟΥΛΑ, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Βαθμός	
Ολογράφως	

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση της διπλωματικής αυτής εργασίας αποτέλεσε μια ιδιαίτερα δύσκολη και απαιτητική διαδικασία. Ωστόσο, στην προσπάθεια αυτή, υπήρξαν κάποιοι άνθρωποι οι οποίοι με βοήθησαν, ο καθένας με το δικό του τρόπο, και οφείλω να τους ευχαριστήσω. Αρχικά, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κύριο Πανταζή Βασίλειο, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, ο οποίος δέχθηκε να αναλάβει την επίβλεψη της ερευνητικής μου μελέτης. Τον ευχαριστώ για τη συνεργασία και τη βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ πολύ τις συνεπιβλέπουσες καθηγήτριες, κα Μιχαλοπούλου Αικατερίνη και κα Τσιλιμένη Τασούλα. Στις νηπιαγωγούς, οι οποίες δέχθηκαν με χαρά να συμμετέχουν στην έρευνά μου, οφείλω ένα εξίσου μεγάλο «ευχαριστώ» για το χρόνο που διέθεσαν και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν.

Τέλος, ευχαριστώ ολόψυχα τους δικούς μου ανθρώπους, οι οποίοι είναι συνέχεια δίπλα μου, είτε με τη σκέψη τους είτε με την παρουσία τους, παρέχοντάς μου στήριξη και πραγματική αγάπη. Αυτοί οι άνθρωποι είναι η αιτία που συνεχίζω την προσπάθειά μου και αποτελούν ουσιαστικά την κινητήρια δύναμή μου.

Σβερκούλη Κωνσταντίνα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί μια μορφή εκπαίδευσης η οποία μπορεί να αποφέρει πολλαπλά οφέλη στο παιδί. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού, ωστόσο, στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη θεωρείται ουσιαστικός και ιδιαίτερα σημαντικός. Η παρούσα έρευνα μελέτησε τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη. Ειδικότερα, επιχείρησε να ανιχνεύσει τον τρόπο με τον οποίο οι νηπιαγωγοί προσδιορίζουν την έννοια της εκπαίδευσης για την ειρήνη, τη σημασία που αποδίδουν στην εφαρμογή της καθώς και τις πρακτικές που υιοθετούν στην τάξη τους. Πρόκειται για μια ποιοτική ερευνητική μελέτη, η οποία διεξήχθη κατά τους μήνες Μάιο και Ιούνιο του 2016, σε νηπιαγωγούς οι οποίοι εργάζονται σε ιδιωτικά ή δημόσια νηπιαγωγεία. Συγκεκριμένα, το δείγμα αποτέλεσαν είκοσι νηπιαγωγοί γενικής αγωγής, από την Κεντρική και Βόρεια Ελλάδα. Το ερευνητικό εργαλείο, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την άντληση των δεδομένων ήταν η ημι-δομημένη συνέντευξη. Οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν και η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε μέσω της μεθόδου ανάλυσης περιεχομένου. Από τις συνεντεύξεις των νηπιαγωγών διαπιστώθηκε ότι, αντιλαμβάνονται την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια καινοτόμα και εναλλακτική μορφή εκπαίδευσης, η οποία μπορεί να αποφέρει πολλά οφέλη. Οι νηπιαγωγοί φάνηκε να εκδηλώνουν αρκετά θετική στάση στο ενδεχόμενο εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο. Ωστόσο, το ζήτημα των πρακτικών εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στην τάξη του νηπιαγωγείου έδειξε να προβληματίζει τις νηπιαγωγούς, αναδεικνύοντας την ελλιπή σχετική ενημέρωσή τους.

Λέξεις-Κλειδιά

ειρήνη, εκπαίδευση για την ειρήνη, αντιλήψεις νηπιαγωγών, ανάλυση περιεχομένου

ABSTRACT**Research Title:** Peace Education: Preschool Teachers' Perceptions

Peace education is a form of education that can bring multiple benefits to the child. The teacher's role, however, in the implementation of peace education is considered essential and very important. In particular, this research tried to detect how preschool teachers define the concept of peace education, the importance they attach to implementation and practices adopted in their class. This is a qualitative research study, conducted during the months of May and June 2016 in preschool teachers who work in private or public kindergartens. Specifically, the sample consists of twenty preschool general education teachers, from Central and North Greece. The research tool, which was used for the extraction of data, was the semi-structured interview. The interviews were transcribed from the recordings and were analyzed through the content analysis method. From the interviews it was found that teachers perceive peace education as an innovative and alternative form of education, which can bring many benefits. Preschool teachers seemed to exhibit quite positive attitude to the possibility of implementation of peace education in kindergarten. However, the issue of practical education for peace in the kindergarten class showed a concern of preschool teachers, highlighting their lack of relevant information.

Key Words

Peace, peace education, preschool teachers' perceptions, content analysis

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
Λέξεις-Κλειδιά.....	6
ABSTRACT.....	7
Key- Words.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο Η ΕΙΡΗΝΗ- Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ.....	16
1.1.Εννοιολογικός Προσδιορισμός της εκπαίδευσης για την ειρήνη	16
1.2.Η εκπαίδευση για την ειρήνη-Ιστορική Αναδρομή.....	19
1.3.Η έννοια της ειρήνης-θετική και αρνητική ειρήνη.....	24
1.3.1.Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μετασχηματιστική εκπαίδευση	25
1.4. Σκοποί-Βασικές αρχές της εκπαίδευσης για την ειρήνη	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ.....	31
2.1.Πολιτισμός Ειρήνης - Culture of Peace.....	31
2.2. Οι διακηρύξεις της UNESCO για την εκπαίδευση και την ειρήνη.....	33
2.3.Το Πολιτιστικό Πρόγραμμα της UNESCO.....	35
2.4.Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα της UNESCO.....	37
2.4.1.Η UNESCO και η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη.....	38
2.4.2.Η UNESCO και η εκπαίδευση για την ειρήνη.....	39
2.5. Προγράμματα της UNESCO για την προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης.....	41
2.6. Το δίκτυο των Associated Schools Project (ASPnet).....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ.....	46
3.1.Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο	46
3.2.Προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη στον κόσμο	50
3.3.Η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ.....	59
4.1.Η σημασία των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών	59

4.2.Ανασκόπηση ερευνών σχετικά με τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη	60
--	----

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	65
5.1. Σημασία και αναγκαιότητα της ερευνητικής εργασίας	65
5.2.Σκοπός και επιμέρους στόχοι της έρευνας	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	67
6.1. Συμμετέχοντες.....	67
6.2. Μέθοδος ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων.....	69
6.3.Εργαλείο συλλογής εμπειρικού υλικού	71
6.4.Η πιλοτική μελέτη.....	73
6.5.Διαδικασία συλλογής δεδομένων	74
6.6.Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας.....	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	77
7.1.Περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη»	77
7.1.1. Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μέσο προώθησης αξιών και ανάπτυξης στάσεων-δεξιοτήτων	78
7.1.2.Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη.....	81
7.1.3.Το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator)	83
7.2. Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.....	86
7.2.1. Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.....	86
7.2.2. Η αναγκαιότητα κατάρτισης των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη	89
7.2.3. Η αναγκαιότητα αναδιαμόρφωσης του Αναλυτικού Προγράμματος.....	91
7.3.Πρακτικές των Νηπιαγωγών.....	94
7.3.1. Δυσκολίες/Προκλήσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο	94
7.3.2. Οι διδακτικές προσεγγίσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.....	96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	100
8.1.Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μέσο προώθησης αξιών και ανάπτυξης στάσεων-δεξιοτήτων	100
8.2.Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη	102
8.3.Το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator).....	103
8.4. Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.....	104
8.5.Η κατάρτιση των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη	106
8.6.Η αναδιαμόρφωση του Αναλυτικού Προγράμματος του νηπιαγωγείου	107
8.7.Δυσκολίες/Προκλήσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο	110
8.8.Οι διδακτικές προσεγγίσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	113
9.1.Περιορισμοί της έρευνας.....	119
9.2.Προτάσεις.....	120
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	122
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	139

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εκπαίδευση για την ειρήνη βασίζεται στη γνώση του τί είναι η ειρήνη, στην επίλυση συγκρούσεων και σε ευρύτερες ειρηνευτικές διαδικασίες (Reardon, 1999). Παρά το γεγονός ότι, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση για την ειρήνη, η κεντρική ιδέα είναι κοινή. Συγκεκριμένα, είναι η επιδίωξη ύπαρξης ανθρώπινων δικαιωμάτων για όλους και η μετατροπή των μαθητών σε ενεργούς παράγοντες αλλαγής, ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης (Bajaj & Chiu, 2009).

Η εκπαίδευση για την ειρήνη ορίζεται ευρύτερα τόσο ως φιλοσοφία όσο και ως διαδικασία ενδυνάμωσης των ατόμων με δεξιότητες, στάσεις και γνώσεις, που θα καταστήσουν ικανά να δημιουργήσουν έναν ασφαλή και βιώσιμο κόσμο (Harris & Morrison, 2003). Ωστόσο, εξίσου σημαντική στην εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι η ύπαρξη αξιών καθώς «η γνώση δεν υφίσταται ποτέ χωρίς αξίες, η εκπαίδευση για την ειρήνη πρέπει να έχει συγκεκριμένες αξίες, όπως είναι η συμπόνια, η δικαιοσύνη, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η συμφιλίωση, η ακεραιότητα, η ελπίδα και η μη - βία » (Cawagas, 2007, σ.302).

Είναι φανερό, συνεπώς ότι, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί ένα ιδιαίτερο και απαιτητικό πεδίο μελέτης, το οποίο έχει απασχολήσει πληθώρα θεωρητικών ερευνητών. Απεναντίας, οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών στο συγκεκριμένο θέμα, συγκροτούν ένα πεδίο έρευνας το οποίο ως τώρα δεν έχει μελετηθεί σε μεγάλο βαθμό, ειδικά στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Υπό το πρίσμα αυτό, βασικό σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη της κατανόησης της εκπαίδευσης για την ειρήνη από τους νηπιαγωγούς και η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους θεωρούν ότι μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή. Η διερεύνηση του θέματος αυτού, ευελπιστεί να συμβάλλει στην ανάδειξη της σημασίας της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

Η παρούσα εργασία είναι οργανωμένη σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος απαρτίζεται από τέσσερα κεφάλαια.

Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο, παρατίθεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός της ειρήνης και της εκπαίδευσης για την ειρήνη καθώς και μια σύντομη ιστορική αναδρομή του όρου «εκπαίδευση για την ειρήνη». Ιδιαίτερη έμφαση στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, δίνεται στο μετασχηματιστικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης για την ειρήνη καθώς και στις κύριες αρχές που την διέπουν.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στο πολυσχιδές έργο του Εκπαιδευτικού, Επιστημονικού και Πολιτιστικού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO - United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization). Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο αυτό, περιγράφονται ο πολιτισμός ειρήνης, καθώς επίσης, τα μέσα και τα διεθνή προγράμματα τα οποία αναπτύσσει η UNESCO, των οποίων στόχος είναι η προώθηση της διεθνούς κατανόησης και της ειρήνης.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πρακτική εκπαιδευτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολείο και το νηπιαγωγείο. Ακόμη, παρουσιάζονται κάποια ενδεικτικά σχολικά προγράμματα προώθησης της ειρήνης, τα οποία εφαρμόζονται σε σχολεία άλλων χωρών.

Στο τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, μελετάται ο ρόλος των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη και γίνεται μια ανασκόπηση σχετικών ερευνών που έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν.

Στο ερευνητικό μέρος της εργασίας, αναφέρονται ο μεθοδολογικός σχεδιασμός, το ερευνητικό εργαλείο και γίνεται η παρουσίαση και ανάλυση των ευρημάτων. Συγκεκριμένα, στο πέμπτο κεφάλαιο, αναλύεται ο προγραμματισμός της έρευνας, η σημασία της διεξαγωγής της παρούσας μελέτης, ο βασικός της σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της.

Το έκτο κεφάλαιο, εστιάζει στη μεθοδολογία της έρευνας, ειδικότερα παρουσιάζονται οι συμμετέχοντες, η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, το εργαλείο με το οποίο συλλέχθηκε το εμπειρικό υλικό και οι τρόποι με τους οποίους εξασφαλίστηκε η εγκυρότητα-αξιοπιστία της έρευνας.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας ανά θεματικό άξονα με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν και διατυπώθηκαν στο πέμπτο κεφάλαιο.

Στο όγδοο κεφάλαιο αναλύονται τα ερευνητικά ευρήματα. Παράλληλα, γίνεται συσχέτιση των ευρημάτων αυτών με ευρήματα πρότερων ερευνών της διεθνούς βιβλιογραφίας. Στόχος του κεφαλαίου είναι να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν εξ' αρχής. Γι' αυτό το λόγο, η ανάλυση των ευρημάτων παρουσιάζεται σε θεματικούς άξονες οι οποίοι σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα.

Τέλος, στο ένατο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποια βασικά συμπεράσματα της έρευνας, οι περιορισμοί που υπεισήλθαν στην έρευνα καθώς επίσης οι ερευνητικές προτάσεις που σχετίζονται με το θέμα της παρούσας μελέτης και οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν μελλοντικά θέματα προς διερεύνηση.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ΕΙΡΗΝΗ-Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ****1.1. Εννοιολογικός προσδιορισμός της εκπαίδευσης για την ειρήνη**

Η κατανόηση της έννοιας της ειρήνης έχει αλλάξει με το πέρασ της ιστορίας, ομοίως, ο ρόλος και η σημασία της στο εκπαιδευτικό σύστημα. Ο όρος «εκπαίδευση για την ειρήνη» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1918 από τον Friedrich Wilhelm Foerster και συγκεκριμένα στην τρίτη έκδοση του βιβλίου του, «Αγωγή του Πολίτη» (Nipkow, 2007, σ.302).

Η έννοια «ειρήνη» έχει απασχολήσει ιδιαίτερα πολλούς θεωρητικούς ερευνητές οι οποίοι έχουν προσπαθήσει να ορίσουν κατάλληλα το συγκεκριμένο όρο. Η λέξη «εκπαίδευση» προέρχεται από το ρήμα educare, το οποίο σημαίνει οδηγώ/σχεδιάζω (Harris, 2004). Το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, μεταξύ άλλων, αναφέρει σχετικά με το ρόλο της εκπαίδευσης: «Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία ανάμεσα στα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης».

Είναι φανερό ότι, στο γενικό ρόλο της εκπαίδευσης, η φροντίδα για τη διατήρηση και επικράτηση της ειρήνης κατέχει δεσπόζουσα θέση. Γι' αυτό το λόγο, πλέον, η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει αναδειχθεί ως ένα ξεχωριστό πεδίο μελέτης και αυτό, ουσιαστικά, οφείλεται στο γεγονός ότι κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες (η εκπαίδευση για την ειρήνη) υποστηρίζει τις προσπάθειες που οδηγούν στη

συμφιλίωση, την πρόληψη των συγκρούσεων καθώς και την οικοδόμηση της ειρήνης (Seitz, 2004).

Η εκπαίδευση για την ειρήνη (peace education), έχει οριστεί ποικιλότροπα στο πέρασμα των χρόνων (Spring, Aharoni, Summi & Elliot, 2010). Στη σύγχρονη μορφή της, ωστόσο, προέρχεται κυρίως από εξειδικευμένες γραπτές παραδόσεις και την επίσημη εκπαίδευση. Σύμφωνα με την Betty Reardon (2002), μία από τις πλέον σημαντικές θεωρητικούς στην έρευνα της ειρήνης, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποσκοπεί στην επίλυση συγκρούσεων χωρίς βία, στην οικοδόμηση της ειρήνης όπου επικρατεί αμοιβαία αρμονία και στη μετατροπή των νοητικών μοντέλων των ανθρώπων.

Συγκεκριμένα, πρόκειται για μια εκπαίδευση δεξιοτήτων για την ερμηνεία της γνώσης και την ανάπτυξη ανακλαστικών και συμμετοχικών ικανοτήτων εφαρμογής της γνώσης που θα οδηγήσουν σε υπέρβαση των προβλημάτων και στην επίτευξη της ειρήνης (Reardon, 1989). Μέσα από εντατική ανάλυση της εκπαίδευσης για την ειρήνη, η Reardon (1988), εντοπίζει εννέα βασικούς τομείς που καλύπτονται από την εκπαίδευση για την ειρήνη. Ειδικότερα, οι κυριότερες περιοχές που τόνισε είναι: η επίλυση των συγκρούσεων, η συνεργασία, η μη βία, η πολυπολιτισμική κατανόηση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κοινωνική δικαιοσύνη και το παγκόσμιο περιβάλλον.

Οι Harris και Synott (2002), περιγράφουν την εκπαίδευση για την ειρήνη σαν μια σειρά από διδακτικές πρακτικές που αντλούν από τους ανθρώπους την επιθυμία τους για ειρήνη, μη-βίαιες εναλλακτικές λύσεις διαχείρισης των συγκρούσεων και δεξιότητες για κριτική ανάλυση των διαρθρωτικών ρυθμίσεων που παράγουν και νομιμοποιούν την αδικία και την ανισότητα (Harris & Synott, 2002). Ο ορισμός του Harris για την εκπαίδευση για την ειρήνη διαφέρει από τον αντίστοιχο ορισμό της Reardon, καθώς ο πρώτος εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος θα φέρει

στην επιφάνεια τις επιθυμίες για ειρήνη και όχι στη μετάδοση της γνώσης για την επίτευξη και διατήρηση της ειρήνης (Harris, 2002). Επιπρόσθετα, ο Harris, τοποθετεί στο επίκεντρο των σκοπών της εκπαίδευσης για την ειρήνη, τις δεξιότητες επίλυσης των συγκρούσεων καθώς και τις πνευματικές ικανότητες για κριτική ανάλυση των διαρθρωτικών αιτίων και προϋποθέσεων για την απουσία ειρήνης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη θετική ειρήνη και την απουσία της δομικής βίας (Harris, 2002).

Ομοίως, η Fountain επικεντρώνει τον ορισμό της εκπαίδευσης για την ειρήνη στην απόκτηση δεξιοτήτων, ορίζοντάς την ως μια «διαδικασία προώθησης των γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών, οι οποίες είναι αναγκαίες για την πραγματοποίηση αλλαγών συμπεριφοράς που θα επιτρέψουν στα παιδιά, τους νέους και τους ενήλικες την επιτυχή πρόληψη της βίας κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, και τη δημιουργία συνθηκών που ευνοούν την ειρήνη, είτε σε ενδοπροσωπικό, διαπροσωπικό, είτε σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο» (Fountain, 1999, σ.6).

Σε πιο πρόσφατες προσπάθειες ορισμού, ωστόσο, η εκπαίδευση για την ειρήνη θεωρείται μια πολιτική εκπαίδευση η οποία στοχεύει στην ολοκληρωμένη και ολιστική διαδικασία κατά την οποία προωθείται η μάθηση που είναι προσανατολισμένη στην ειρήνη (Jäger, 2014). Στην ουσία, πρόκειται για μια μορφή εκπαίδευσης η οποία βοηθά στην «ανάπτυξη της προσωπικότητας και της ταυτότητας» (Jäger, 2013α, σ.167). Μέσω αυτής, προωθούνται, εποικοδομητικοί τρόποι για την αντιμετώπιση των διαπροσωπικών συγκρούσεων και της βίας με μεθόδους που συμβάλλουν στη διατήρηση της ειρήνης (Jäger, 2014). Όπως υποστήριξε ο Wintersteiner (2005), το πρώτο καθήκον της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι το σύνολο εκπαιδευτικών τακτικών οι οποίες είναι ενάντιες στον πόλεμο και τη βία και συμβάλλουν στην προώθηση της ειρήνης (Wintersteiner, 2005). Παρόλα αυτά, η εκπαίδευση για την ειρήνη δεν αντιπροσωπεύει μόνο τη

δημιουργία ειρηνικών ανθρώπων, αλλά εστιάζει κυρίως στην υιοθέτηση ειρηνικής συμπεριφοράς και την αποφυγή των συγκρούσεων (Wintersteiner, 2005).

1.2. Η εκπαίδευση για την ειρήνη-Ιστορική Αναδρομή

Όσον αφορά το ιστορικό πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, η εμφάνισή της επήλθε ως αποτέλεσμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, του Ψυχρού Πολέμου και του φόβου των πυρηνικών όπλων (Bartlett, 2009, σ.50). Κατά τον Harris (2002), η εμφάνιση του μοντέρνου κινήματος ειρήνης τοποθετείται χρονικά στην αρχή του 19^{ου} αιώνα στην Ευρώπη και περιγράφεται σαν μια πνευματική προσπάθεια ενημέρωσης για τις βίαιες συγκρούσεις που λάμβαναν χώρα εκείνη την περίοδο. Στη συνέχεια, εξελίχθηκε σε σοσιαλιστική πολιτική σκέψη η οποία εξαπλώθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και αλλού. Την περίοδο εκείνη, ερευνητές άρχισαν να μελετούν τον πόλεμο και να κάνουν προσπάθειες να εκπαιδεύσουν το κοινό για τους κινδύνους του. Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι μελέτες για την ειρήνη εξελίχθηκαν σε πιο σοβαρό ακαδημαϊκό αντικείμενο και η απειλή του πυρηνικού πολέμου, στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ενθάρρυνε πολλούς μελετητές να αφιερώσουν τις σπουδές τους στη δημιουργία μιας βιώσιμης ειρήνης (Vriens, 1999).

Τα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα φαίνεται να έχουν επηρεάσει τους γενικούς στόχους και δράσεις της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), έφερε στο προσκήνιο την ανάγκη της διεθνούς συνεργασίας και κατανόησης και οδήγησε στην έκφραση της επιθυμίας να συμπεριληφθούν οι ιδέες αυτές στα εκπαιδευτικά συστήματα (UNESCO, 2007). Η Κοινωνία των Εθνών καθώς και μια σειρά από μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η UNESCO, συνεργάστηκαν σε αυτές τις ιδέες, κυρίως μέσω του Διεθνούς Ινστιτούτου Πνευματικής Συνεργασίας, μιας οργάνωσης που αποτέλεσε πρόδρομο του

Εκπαιδευτικού, Επιστημονικού και Πολιτιστικού Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO, 2007).

Το 1945, μετά το ισχυρό πλήγμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα Ηνωμένα Έθνη ιδρύθηκαν με σκοπό «να σώσουν επιτυχώς τις επερχόμενες γενιές από τη μάστιγα του πολέμου, ... για να επαναβεβαιώσουν την πίστη στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπινου προσώπου, καθώς και στα ίσα δικαιώματα ανδρών και γυναικών, προκειμένου να καθιερώσουν τους όρους κάτω από τους οποίους, η δικαιοσύνη και ο σεβασμός των υποχρεώσεων που προκύπτουν από τις συνθήκες και άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου, να μπορούν να διατηρηθούν», και «να προωθήσουν την κοινωνική πρόοδο και τα καλύτερα πρότυπα της ζωής σε ένα πλαίσιο μεγαλύτερης ελευθερίας...» (Harris, 2008, σ.4).

Η εκπαίδευση για την ειρήνη αναπτύχθηκε κυρίως ως μέσο για την επίτευξη αυτών των στόχων, δεδομένου ότι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Το 1946, ιδρύθηκε η UNESCO ως ένα όργανο-ομπρέλα των Ηνωμένων Εθνών και της δόθηκε ο ρόλος του σχεδιασμού, της ανάπτυξης και εφαρμογής γενικών αλλαγών στην εκπαίδευση, σύμφωνα με τις παγκόσμιες πολιτικές απόψεις της ειρήνης και της άμυνας (UNESCO, 2007).

Το κίνημα ειρήνης ξεκίνησε με επικέντρωση στον τερματισμό της απειλής του πυρηνικού πολέμου και την αποσυναρμολόγηση των όπλων. Παράλληλα με αυτό, τα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος και ανάπτυξης βρήκαν τη θέση τους σε προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη (Harris, 2008). Ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι προσπάθησαν να πείσουν τις εκάστοτε κυβερνήσεις να προσφύγουν στη διαμεσολάβηση, αντί του πολέμου, για την επίλυση των διεθνών συγκρούσεων (Harris, 2008). Αξίζει να σημειωθεί ότι, με τη βοήθεια του John Dewey, πολλοί

εκπαιδευτικοί σε περιοχές των Ηνωμένων Πολιτειών χρησιμοποίησαν την προοδευτική εκπαίδευση για να διδάξουν στους μαθητές τους την κοινή ανθρωπιά, προκειμένου να προωθηθεί η ειρηνική κοινωνική πρόοδος (Harris, 2008).

Δεν μπορεί να μην αναφερθεί το γεγονός ότι, οι γυναίκες αποτέλεσαν ιδιαίτερος ενεργά μέλη αυτού του μοντέρνου κινήματος της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Οι εκπαιδευτικοί της ειρήνης, σε αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα, οδηγήθηκαν συχνά από τις γυναίκες, οι οποίες άρχισαν να αγωνίζονται για την επικράτηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, υποστηρίζοντας ότι η φτώχεια και η ανισότητα ήταν τα αποτελέσματα του πολέμου (Reardon, 1993). Όσον αφορά τη χρονολογική κατηγοριοποίηση της εκπαίδευσης για την ειρήνη, επισημαίνονται πέντε θεωρητικές προσεγγίσεις στην ιστορία της (Harris & Morrison, 2003· Harris, 2004).

Συγκεκριμένα, η περίοδος από το 1912 προσδιορίζεται ως διεθνής εκπαίδευση, από το 1948 ως εκπαίδευση για τα δικαιώματα του ανθρώπου, από την δεκαετία του 1960 ως αναπτυξιακή εκπαίδευση, και από το 1980 ως περιβαλλοντική εκπαίδευση (Andersson, Johansson, Zaleskiene, Virta & Ahonen, 2011). Η πέμπτη προσέγγιση αφορά την εκπαίδευση επίλυσης των συγκρούσεων και χρονολογείται από το 1974, όταν η Μαρία Μοντεσσόρι δημοσίευσε το βιβλίο της «Εκπαίδευση για έναν νέο κόσμο», πρωτότυπο έργο του 1946 (Harris, 2004).

Η Μαρία Μοντεσσόρι, στα μέσα του 20ου αιώνα, αποτέλεσε παράδειγμα θεωρητικού που εντόπισε νέες συνδέσεις μεταξύ της ειρήνης και της εκπαίδευσης. Συνδύασε τη μεθοδολογία διδασκαλίας με την οικοδόμηση της ειρήνης, ευελπιστώντας να βοηθήσει την επόμενη γενιά να αποφύγει τη βία του αυταρχισμού (Duckworth, 2006). Αρκετοί εκπαιδευτικοί της ειρήνης, εκείνη την εποχή, όπως ο Herbert Read, ενθάρρυναν τη χρήση της τέχνης και τη δημιουργικότητα των μαθητών

ώστε να προωθήσουν την ειρήνη, ενώ ο Paulo Freire επικεντρώθηκε στην κατάρτιση των μαθητών με σκοπό την υιοθέτηση της κριτικής σκέψης (Freire, 1970).

Αρκετά χρόνια αργότερα, το σύγχρονο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, δημιούργησε νέες προκλήσεις για την κατανόηση της ειρήνης και την ανάπτυξη των βασικών αρχών της ευθύνης και της ασφάλειας. Ο Galtung, αναγνωρίζει ότι το ενδιαφέρον της εκπαίδευσης για την ειρήνη έχει μετατοπιστεί από τις αρχικές ρίζες του στον Ψυχρό Πόλεμο, αλλά κατανοεί ότι οι μαθητές όλων των ηλικιών εξακολουθούν να απαιτούν την εκπαίδευση για την ειρήνη λόγω των ζητημάτων που έχουν ανακύψει πρόσφατα. Γενικότερα, παρατηρείται μια μετατόπιση της έμφασης στην εκπαίδευση για την ειρήνη, δεδομένου ότι ο Ψυχρός Πόλεμος τελείωσε: από την γνώση για την ειρήνη και τον πόλεμο, στη γνώση της αρμοδιότητας των συγκρούσεων (Galtung, 1996).

Με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Convention on the Rights of the Child-CRC) το 1989, η εκπαίδευση για την ειρήνη και η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα έλαβε νέα σημασία, καθώς αυτό το είδος εκπαίδευσης θεωρήθηκε ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα, το οποίο όλα τα παιδιά θα πρέπει να έχουν. Όπως επισήμανε η Fountain, εκπρόσωπος της UNICEF, είναι σημαντικό ότι οι συντάκτες της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, είδαν την προώθηση της κατανόησης, της ειρήνης και της ανεκτικότητας, μέσω της εκπαίδευσης, ως θεμελιώδες δικαίωμα όλων των παιδιών και όχι σαν μια προαιρετική εξωσχολική δραστηριότητα (Fountain, 1999).

Ήδη από τη δεκαετία του 1990, η εκπαίδευση για την ειρήνη απέκτησε ακόμη μεγαλύτερη ποικιλία πρακτικών και στόχων. Η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει αποδειχθεί ότι χρησιμοποιεί τις δυνατότητες της τοπικής ειρήνης και τις τοπικές παραδόσεις για την επίλυση των συγκρούσεων (Murithi, 2009). Οι εκπαιδευτικοί

διαμόρφωσαν τα προγράμματά τους, με αυτό τον τρόπο, ώστε να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες και τους στόχους των κοινοτήτων τους. Για παράδειγμα, ορισμένοι μελετητές έχουν προτείνει το ubuntu, μια ηθική φιλοσοφία της Νότιας Αφρικής, που χονδρικά μεταφράζεται σε «Υπάρχω, επειδή υπάρχουν» ως ένα χρήσιμο συστατικό της εκπαίδευσης για την ειρήνη σε περιοχές της Αφρικής (Murithi, 2009). Η ιστορία της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ως εκ τούτου, έχει διάφορες ρίζες, παρ'όλα αυτά όμως, κάθε παράδειγμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη μπορεί να θεωρηθεί ως μέρος μιας ευρύτερης κίνησης προς τη δημιουργία ενός πιο ειρηνικού κόσμου.

Τέλος, όπως θα αναφερθεί και παρακάτω αναλυτικότερα, η δεκαετία του 2000 κηρύχθηκε, από τη γενική συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, ως «η Διεθνής Δεκαετία για έναν Πολιτισμό Ειρήνης» (UNESCO, 2002). Τα κράτη-μέλη κλήθηκαν να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να εξασφαλίσουν ότι η πρακτική της ειρήνης και της πολιτικής της μη βίας διδάσκεται σε όλα τα επίπεδα στις αντίστοιχες κοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (UNESCO, 2002).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι στη σύγχρονη εποχή, έχει συντελεστεί αλλαγή στα θέματα που απασχολούν την εκπαίδευση για την ειρήνη. Συγκεκριμένα, ο εκφοβισμός στα σχολεία, αναπτύσσεται ως θέμα σε διάφορα μαθήματα και προγράμματα, παρέχοντας χρήσιμες δεξιότητες για σωστή διαχείριση των συγκρούσεων καθώς και τρόπους χειρισμού, τόσο για τους εκπαιδευτές- καθηγητές και φοιτητές όσο και για τους νεότερους μαθητές (Synott, 2005). Δυστυχώς όμως, παρά την ταχεία ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη, τον 20^ο αιώνα, και την ποικιλομορφία των προσεγγίσεων της, ελάχιστες χώρες έχουν εντάξει την εκπαίδευση για την ειρήνη στο επίσημο σχολικό τους σύστημα (Harris, 2008).

1.3. Η έννοια της ειρήνης-θετική και αρνητική ειρήνη

Η έννοια της ειρήνης και το περιεχόμενό της, έχει εξελιχθεί με την πάροδο των χρόνων. Σύμφωνα με τον Galtung, υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις για την ειρήνη, οι οποίες, σαφώς, διαφοροποιούν το νόημα και την υπόστασή της. Η πρώτη αντίληψη θεωρεί την ειρήνη συνώνυμο της σταθερότητας και της ισορροπίας. Η ειρήνη, υπό τη συγκεκριμένη οπτική, ισοδυναμεί με την εσωτερική κατάσταση ενός ανθρώπου, όταν δηλαδή, ο άνθρωπος βρίσκεται σε «ειρήνη» με τον εαυτό του (Galtung, 1967, σ.12).

Μια δεύτερη αντίληψη, χαρακτηρίζει την ειρήνη ως «την απουσία της οργανωμένης συλλογικής βίας μεταξύ των μεγάλων ανθρώπινων ομάδων και ιδιαίτερα μεταξύ των εθνών, αλλά και μεταξύ των τάξεων, φυλετικών και εθνικών ομάδων» (Galtung, 1967, σ.12). Αυτή η μορφή ειρήνης, κατά τον Galtung, χαρακτηρίζεται ως «αρνητική ειρήνη». Στον αντίποδα, βρίσκεται η αντίληψη της «θετικής ειρήνης», η οποία δίνει λιγότερη έμφαση στην απουσία της βίας και θεωρεί την ειρήνη ως συνώνυμο της συνεργασίας και της ολοκλήρωσης μεταξύ των ανθρώπινων ομάδων (Galtung, 1967, σ.14). Συγκεκριμένα, η θετική ειρήνη σχετίζεται με την ύπαρξη των δέκα αξιών που χαρακτηρίζουν τις θετικές σχέσεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, οι οποίες είναι: η συνεργασία, η απελευθέρωση από το φόβο και την ένδεια, η οικονομική ανάπτυξη, η απουσία της εκμετάλλευσης, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ελευθερία δράσης, η πολυφωνία και ο δυναμισμός (Galtung, 1967, σ.14).

Ο Grewel, συνοψίζοντας την παραπάνω ταξινόμηση της ειρήνης, αναφέρει ότι η αρνητική ειρήνη είναι απαισιόδοξη, δρα θεραπευτικά όχι με ειρηνικά μέσα (Grewel, 2003, σ.4). Αντίθετα, η θετική ειρήνη είναι αισιόδοξη, στοχεύει στη δομική ενσωμάτωση, δρα προληπτικά, με ειρηνικά μέσα (Grewel, 2003, σ.4). Οι Barash και Webel (2014), ορίζουν τη θετική ειρήνη «ως μια κοινωνική κατάσταση στην οποία η

εκμετάλλευση έχει ελαχιστοποιηθεί ή εξαλειφθεί, δεν υπάρχει απροκάλυπτη βία, ούτε φαινόμενα υποκείμενης δομικής βίας. Για τον Galtung (1996), η δομική βία παρατηρείται στους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και οικονομικούς θεσμούς και έχει σαν αποτέλεσμα τη στέρηση των λαών από σημαντικά δικαιώματα, όπως την οικονομική ευημερία, την πολιτική και σεξουαλική ισότητα, την αίσθηση της προσωπικής ολοκλήρωσης και αυτοεκτίμησης (Galtung, 1996). Η δομική-έμμεση βία εκφράζεται με την ύπαρξη της πείνας, την πολιτική καταστολή και την ψυχολογική αποξένωση. Η άμεση βία, γενικά λειτουργεί πολύ πιο γρήγορα, είναι πιο ορατή και δραματική (Galtung, 1996). Πίσω από τη δομική βία βρίσκεται η πολιτιστική βία, που νομιμοποιείται μέσω της γλώσσας, της τέχνης, της επιστήμης, του δικαίου, των μέσων ενημέρωσης και της εκπαίδευσης (Galtung, 1996, σ.2).

Σύμφωνα με τον Galtung, η ειρήνη είναι μια «αρνητική ειρήνη», αν δεν συνοδεύεται από την απουσία της δομικής βίας και την ύπαρξη κοινωνικής δικαιοσύνης. Ωστόσο, η Wenden (2004), έχει προτείνει μια σύγχρονη αντίληψη, στην οποία η θετική ειρήνη έχει λάβει μια πιο ολιστική προσέγγιση και συμπεριλαμβάνει τόσο τα ανθρώπινα δικαιώματα στην εκπαίδευση, την εκπαίδευση σε θέματα ανάπτυξης όσο και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η ειρήνη, γενικότερα, είναι η συμπεριφορά που προωθεί την αρμονία μεταξύ των λαών και τη διαδικασία αλληλεπίδρασής τους. Μια τέτοια συμπεριφορά, αποθαρρύνει τους ανθρώπους από βίαιες ενέργειες, όπως να βλάψουν και να καταστρέψουν ο ένας τον άλλο (Thersea & Gwendolyn, 1995, όπ. αναφ. σε UNESCO, 2001).

1.3.1. Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μετασχηματιστική εκπαίδευση

Η Reardon, μέσα από την μακρόχρονη, εστιασμένη στην ειρήνη και την εκπαίδευση για την ειρήνη, έρευνα, έχει εκφράσει την άποψη ότι πρόκειται για μια

μετασχηματιστική και αναδιαρθρωτική εκπαίδευση. Ειδικότερα, συνδέει την ειρήνη με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, υποστηρίζοντας ότι: «Η ειρήνη ως δίκτυο των ανθρώπινων σχέσεων που βασίζονται στην ισότητα, την αμοιβαιότητα και την εγγενή αξία όλων των ανθρώπων, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως εκδήλωση της παγκόσμιας δικαιοσύνης. Αυτή η προσέγγιση της έννοιας της ειρήνης, φαίνεται να είναι χαρακτηριστικό των πολυπολιτισμικών προσεγγίσεων της εκπαίδευσης για την ειρήνη, που επιδιώκουν να αναπτύξουν την εκτίμηση των πολιτισμικών διαφορών και την αναγνώριση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως ουσιαστική βάση για τις ανθρώπινες σχέσεις, διαπροσωπικές-προσωπικές, κοινωνικές, και διαρθρωτικές» (Reardon, 1988, σ.26). Η βασική ιδέα, στην οποία οικοδομεί την προσέγγισή της για την εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι η αναγνώριση της στενής σχέσης ανάμεσα στην εκπαίδευση και την κοινωνία. Από την άποψη αυτή, η εκπαίδευση είναι ένας κοινωνικός θεσμός ο οποίος οδηγείται από κοινωνικές αξίες (Reardon, 1988).

Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι η αντίληψή της σχετικά με την ειρήνη είναι βαθιά επηρεασμένη από το φεμινισμό και ειδικά τις γνώσεις σχετικά με την πληρότητα και την ακεραιότητα (Reardon, 1988, σ.10). Αυτή η οντολογική προοπτική της ζωής, γίνεται αντιληπτή ως ένα αλληλοεξαρτώμενο πλέγμα σχέσεων, εντός των οποίων η ειρήνη είναι επιτακτική ανάγκη. Η φεμινιστική οντολογία με τη σειρά της, οδηγεί στην ένταξη όλης της ζωής στην ηθική κοινότητα, φέρνοντας έτσι την ηθική θεώρηση του φυσικού κόσμου και της οικολογικής ισορροπίας στο πλαίσιο της ειρήνης (Reardon, 1988). Στη βάση τόσο της αρνητικής όσο και της θετικής ειρήνης, η Reardon εισάγει την έννοια της «αυθεντικής ειρήνης» ως θεμέλιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Reardon & Snauwaert, 2015). Η αυθεντική ειρήνη ισοδυναμεί με την κατάργηση του συστήματος του πολέμου και την εγκαθίδρυση της παγκόσμιας δικαιοσύνης και πολιτικής κοινότητας. Η Reardon υποστηρίζει ότι η «πιο

επείγουσα τρέχουσα ανάγκη της ανθρώπινης κοινωνίας είναι η ανάγκη για άσκηση της παγκόσμιας ευθύνης στην δημιουργία μιας δίκαιης, ειρηνικής και βιώσιμης παγκόσμιας πολιτείας» (Reardon, 1988, σ.9).

Συνεπώς, αναδεικνύει την αυθεντική ειρήνη σε θεμελιώδη κοινωνική αξία. Με βάση την αντίληψη της αυθεντικής ειρήνης, η Reardon ορίζει το εκπαιδευτικό έργο της ειρήνης με ολιστικούς και μετασχηματιστικούς όρους. Ειδικότερα, θεωρεί ως βασικό σκοπό της εκπαίδευσης για την ειρήνη την ανάπτυξη μιας αυθεντικής πλανητικής συνείδησης, η οποία θα επιτρέπει στους ανθρώπους να λειτουργήσουν ως παγκόσμιοι πολίτες και θα μετατρέψει τις κοινωνικές δομές και τα μοτίβα σκέψης που έχουν δημιουργηθεί (Reardon, 1988).

Είναι φανερό ότι, θεωρεί το μετασχηματισμό ως επιτακτική ανάγκη, θέτοντάς τον, στο επίκεντρο της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Τονίζει, ωστόσο, ότι ο μετασχηματισμός ισοδυναμεί με μια βαθιά πολιτιστική αλλαγή που επηρεάζει τον τρόπο σκέψης, τις αξίες, τις συμπεριφορές και σχέσεις της κοινωνίας (Reardon, 1988).

Η μετασχηματιστική αυτή προσέγγιση, συμπεριλαμβάνει, επίσης, δύο εξίσου σημαντικές οπτικές στην εκπαίδευση για την ειρήνη: τη μεταρρύθμιση και την ανασυγκρότηση (Reardon, 1988). Η προσέγγιση της μεταρρύθμισης, αφορά στην πρόληψη του πολέμου, ενώ η επανορθωτική προσέγγιση επιχειρεί να ανασυνθέσει τα διεθνή συστήματα, να καταργήσει τον πόλεμο και να επιτύχει τον πλήρη αφοπλισμό. Γενικότερα, η μετασχηματιστική προσέγγιση στοχεύει στην απόρριψη όλων των μορφών βίας, συμπεριλαμβανομένης της διαρθρωτικής βίας και της αδικίας (Reardon, 1988).

Μια γενική ανασκόπηση των θέσεων της Reardon δείχνει ότι, αποδίδει στενή σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της κοινωνίας. Θεωρεί την εκπαίδευση μια

σκόπιμη, εσκεμμένη δραστηριότητα, αλληλένδετη με το πολιτικό και ηθικό υπόβαθρο του πολιτισμού της κοινωνίας. Ακόμη, υποστηρίζει ότι οι ηθικές και πολιτικές αξίες που διέπουν τον πολιτισμό της κοινωνίας διαμορφώνουν τους θεμελιώδεις σκοπούς της εκπαίδευσης (Reardon, 1988).

1.4.Σκοποί και βασικές αρχές της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί, όπως είδαμε, μια δυναμική, συνεχή και μόνιμη διαδικασία, η οποία βασίζεται στις έννοιες της θετικής ειρήνης και της δημιουργικής προοπτικής των συγκρούσεων στοχεύοντας στην ανάπτυξη ενός νέου πολιτισμού, ενός πολιτισμού ειρήνης, ο οποίος βοηθά τους ανθρώπους να αποκτήσουν την κριτική ικανότητα και να ενεργούν κατάλληλα (Lederach, 2000).

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία, η πεποίθηση ότι όλα τα ανθρώπινα όντα μπορούν να ζήσουν με ειρήνη (Harris & Morrison, 2003· Salomon, 2004), αποτελεί ουσιαστικά το σημείο εκκίνησης της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Όπως αναφέρθηκε, η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι ταυτόχρονα φιλοσοφία και διαδικασία (Harris & Morrison, 2003). Σύμφωνα με τους Harris και Morrison (2003), ως φιλοσοφία, διδάσκει τη μη βία, την αγάπη, τη συμπόνια, το σεβασμό για όλες τις μορφές ζωής και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Harris & Morrison, 2003, σ.9). Ως διαδικασία, περιλαμβάνει την ενδυνάμωση των ατόμων με τις δεξιότητες, στάσεις και γνώσεις, οι οποίες θα βοηθήσουν στη δημιουργία ενός ασφαλούς κόσμου και θα οδηγήσουν στην οικοδόμηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος (Harris & Morrison, 2003, σ.9).

Η «ειρήνη» μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μάθησης και χρησιμοποιώντας τη γνώση που έχουν οι άνθρωποι, συνεπώς, είναι εφικτή η οικοδόμηση ενός ειρηνικού και δημοκρατικού κόσμου (Vriens, 1999).Ειδικότερα, η εκπαίδευση για την ειρήνη επιδιώκει να δημιουργήσει στις ανθρώπινες συνειδήσεις, μια σύνδεση με

τις μορφές της ειρήνης, προσπαθώντας παράλληλα, να θωρακίσει το παιδί ενάντια στις επιπτώσεις της βίας και να το ωθήσει στην υιοθέτηση μη βίαιων τρόπων αντιμετώπισης των συγκρούσεων (Harris, 2003).

Σύμφωνα με τον Hicks (1988), ανάμεσα στις σημαντικότερες επιδιώξεις της εκπαίδευσης για την ειρήνη, σε γνωστικό επίπεδο, συγκαταλέγονται η ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κοινωνική δικαιοσύνη και το περιβάλλον. Όσον αφορά το συναισθηματικό επίπεδο, επιδιώκεται κυρίως η υιοθέτηση και διαμόρφωση στάσεων οι οποίες θα οδηγήσουν σε ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων (UNESCO, 2015) και ο αυτοσεβασμός (Hicks, 1988).

Ουσιαστικά, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί μια «ολιστική μεταρρυθμιστική εκπαίδευση με διεπιστημονικό χαρακτήρα» (UNESCO, 2015, σ.8), η οποία αποσκοπεί στην προώθηση και διάχυση της ειρήνης και της μη βίας σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού συστήματος (UNESCO, 2015). Σε κάθε κοινωνία, δημιουργούνται διαφορετικές μορφές της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Άλλωστε όπως έχει επισημανθεί, η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει πολλά πρόσωπα και η στοχοθεσία της εξαρτάται από τις ανάγκες της εκάστοτε κοινωνίας (Bar-Tal, 2002· Bekerman & Mc Glynn, 2007· Harris, 1999· Salomon, 2002). Η μορφή που θα λάβει η εκπαίδευση για την ειρήνη, εξαρτάται από τα θέματα που απασχολούν σε μεγάλο βαθμό την κάθε κοινωνία, τις συνθήκες, τον πολιτισμό καθώς και από τις απόψεις και τη δημιουργικότητα των εκπαιδευτικών (Bar-Tal, 2002).

Όσον αφορά τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη, σύμφωνα με τον Bar-Tal (2002), μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω της μετάδοσης συγκεκριμένων αξιών, πεποιθήσεων, δεξιοτήτων και στάσεων συμπεριφοράς, που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους στόχους. Αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στις αξίες της ειρήνης, καθώς οι αξίες αυτές επηρεάζουν συγκεκριμένες πεποιθήσεις, στάσεις και

συμπεριφορές. Επιπλέον, η εκπαίδευση για την ειρήνη τονίζει την υιοθέτηση προτύπων ειρηνικής συμπεριφοράς και οι αλλαγές που θα παρατηρηθούν, σηματοδοτούν και την επίτευξη των στόχων της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Bartal, 2002).

Συγκεκριμένα, βασική επιδίωξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί η ενίσχυση του αισθήματος της ανοχής και του σεβασμού της ιδιαιτερότητας, μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, η οποία θα συμβάλλει στη δημιουργία ενός πολιτισμού και μιας κοινωνίας η οποία στηρίζεται στην ειρήνη (UNESCO, 2015·Harris, 1999·Salomon, 2004· Lum, 2010). Η εκπαίδευση για την ειρήνη καλύπτει τόσο το φάσμα της τυπικής όσο και της άτυπης εκπαίδευσης (Carreira, Coulardeau, González, Kalan, Quintilla, Schweitzer, Veeneman & Villanueva, 2014), στοχεύοντας, όπως προαναφέρθηκε, στην καλλιέργεια στάσεων, αξιών, δεξιοτήτων, συμπεριφορών που απαιτούνται για την επικράτηση ενός πολιτισμού ειρήνης (Reardon, 2002· Mc Glynn, 2004).

Στη διδασκαλία της εκπαίδευσης για την ειρήνη, προωθούνται τόσο οι ατομικές όσο και οι συνεργατικές μέθοδοι, καθώς ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη συνεργατική και εποικοδομητική μάθηση (Johnson & Johnson, 2015), κατά την οποία οι μαθητές επεξεργάζονται συνεργατικά επίκαιρα θέματα που σχετίζονται με το τοπικό και παγκόσμιο γίνεσθαι (Πανταζής, 2003). Στην προώθηση των στόχων της εκπαίδευσης για την ειρήνη έχει συμβάλλει και συνεχίζει να συμβάλλει η UNESCO, ο διεθνής οργανισμός ο οποίος εργάζεται για την δημιουργία συνθηκών πραγματικού διαλόγου και βασίζεται στον σεβασμό, τις κοινές αξίες, την αξιοπρέπεια του κάθε πολιτισμού και της κάθε κουλτούρας (UNESCO, 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ UNESCO ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

2.1. Πολιτισμός Ειρήνης - Culture of Peace

Η Σύσταση σχετικά με τη συμμετοχή των ανθρώπων στην πολιτιστική ζωή (Recommendation on participation by people at large in cultural life), το 1976, εξηγεί ότι ο πολιτισμός δεν είναι, απλά, η συσσώρευση γνώσης η οποία παράγεται από την ελίτ, αλλά η έκφραση της ανάγκης για απόκτηση γνώσης και επικοινωνία. Ομοίως, στην Παγκόσμια Διάσκεψη για την Πολιτιστική Πολιτική (World Conference on Cultural Policies), που διεξήχθη λίγα χρόνια αργότερα, συγκεκριμένα το 1982, υποστηρίχθηκε ότι ο όρος «πολιτισμός» αναγνωρίζεται ως τρόπος οργάνωσης της ζωής των ανθρώπων. Ως εκ τούτου, ο πολιτισμός δεν ισοδυναμεί μόνο με τη γνώση των κυρίαρχων αξιών, αλλά εκφράζει, επίσης, την τήρηση καθώς και την υπεράσπιση αυτών των αξιών. Κατ' αυτό τον τρόπο, ο πολιτισμός ειρήνης πρέπει να εκλαμβάνεται ως η απόκτηση ειρηνικών δεξιοτήτων και μη βίαιων τρόπων συμπεριφοράς (UNESCO, 2002).

Η έννοια του «πολιτισμού της ειρήνης» διαμορφώθηκε στο Διεθνές Συνέδριο για την Ειρήνη, (International Congress on Peace in the Minds of Men), το οποίο πραγματοποιήθηκε στην Ακτή Ελεφαντοστού, το 1989. Το συνέδριο εισηγήθηκε ότι, η UNESCO στοχεύει να κατασκευάσει ένα νέο όραμα ειρήνης, με την ανάπτυξη ενός πολιτισμού ειρήνης, ο οποίος βασίζεται στις οικουμενικές αξίες του σεβασμού της ζωής, της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας (UNESCO, 2002).

Συγκεκριμένα, ο πολιτισμός ειρήνης, ορίζεται ως το σύνολο των αξιών, στάσεων και συμπεριφορών οι οποίες αντανακλούν και εμπνέουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και έχουν ως βάση τις αρχές της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της

δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ανοχής και της αλληλεγγύης. Ο πολιτισμός ειρήνης απορρίπτει τη βία και προβλέπει την αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσω του διαλόγου και της διαπραγμάτευσης (UNESCO, 2013).

Η ανάλυση του περιεχομένου του όρου “culture of peace”, συνεπώς, δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί χωρίς την ύπαρξη κανονιστικών προτύπων και διεθνώς αναγνωρισμένων ηθικών αρχών. Τέτοιου είδους νόρμες και αρχές, είναι απαραίτητες σε όλα τα επίπεδα των ειρηνικών σχέσεων, τόσο μεταξύ των ατόμων όσο και μεταξύ των εθνών. Η Reardon υποστηρίζει σθεναρά ότι ο πολιτισμός της ειρήνης, λόγω του ότι περιλαμβάνει θεσμούς και κανόνες, μπορεί να αποδειχθεί σημαντικός για την αναβάθμιση του ανθρώπου λόγω του μετασχηματιστικού χαρακτήρα του.

Η εκπαίδευση, σαφώς, αποτελεί ένα μέσο το οποίο μπορεί να κατασκευάσει έναν πολιτισμό ειρήνης (UNESCO, 1996α). Ειδικότερα, μέσω της εκπαίδευσης εξασφαλίζεται η μετάδοση αξιών, δεξιοτήτων και γνώσεων, οι οποίες μπορούν να θέσουν τις βάσεις για την υπεράσπιση της ειρήνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Ωστόσο, η εκπαίδευση, δεν θα πρέπει να στοχεύει μόνο στην ενίσχυση της άποψης ότι η ειρήνη αποτελεί μια θεμελιώδη αξία της ανθρωπότητας και γενικά να καλλιεργεί μια νοοτροπία κατά της βίας. Η εκπαίδευση, καλείται να διαμορφώνει στάσεις εμπλοκής και υπευθυνότητας, σε θέματα που αφορούν την ειρήνη σε τοπικό, εθνικό αλλά και διεθνές επίπεδο (UNESCO, 1996α).

Σύμφωνα με τις διακηρύξεις της UNESCO (2008), η εκπαίδευση για έναν πολιτισμό ειρήνης και μη-βίας είναι «μια διαδικασία προώθησης γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών που χρειάζονται για να επέλθουν αλλαγές στη συμπεριφορά, οι οποίες θα επιτρέψουν στα παιδιά, τη νεολαία και τις/τους ενήλικες/ους να επιλύουν ειρηνικά τις συγκρούσεις και να δημιουργούν συνθήκες που θα συμβάλουν στην επικράτηση της ειρήνης σε προσωπικό, διαπροσωπικό και

εθνικό επίπεδο, αλλά και μεταξύ ομάδων και εθνών», (UNESCO, 2008, σ.3). Παρόλα αυτά, η εκπαίδευση για έναν πολιτισμό ειρήνης, δεν αναφέρεται μόνο στην απουσία του πολέμου και της φυσικής βίας, αφού ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει πόλεμος μεταξύ κρατών, υπάρχει δομική βία.

Επομένως, ο πολιτισμός ειρήνης, στον οποίον αναφερόμαστε, περιλαμβάνει την εκπαίδευση για την αειφόρο οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, την εκπαίδευση για την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων, το σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων (UNESCO, 2008). Παράλληλα, ενθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων, προωθεί το σεβασμό και ανεκτικότητα για άλλους πολιτισμούς και τη διαφορετικότητα, την κοινωνική δικαιοσύνη, την ελεύθερη διακίνηση πληροφοριών, την αποστρατικοποίηση και την εσωτερική γαλήνη (UNESCO, 2008).

2.2. Οι διακηρύξεις της UNESCO για την εκπαίδευση και την ειρήνη

Η UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) ως τμήμα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), όπως είδαμε παραπάνω, φέρει την κατεξοχήν ευθύνη για την εκπαίδευση, την επιστήμη και τον πολιτισμό. Στην ιδρυτική της πράξη το 1945, δηλώθηκε εμφανώς ότι η εκπαίδευση θεωρείται ουραγός στη διατήρηση της ειρήνης, «επειδή οι πόλεμοι αρχίζουν στο νου των ανθρώπων γι' αυτό στο νου των ανθρώπων πρέπει να οικοδομήσουμε την ειρήνη» (UNESCO Constitution, 1945). Κάνοντας μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση των βασικότερων διακηρύξεων και συμβάσεων της UNESCO, αξίζει να αναφέρουμε τις ακόλουθες:

Η Σύμβαση του 1960 κατά των διακρίσεων στην εκπαίδευση (Convention against Discrimination in Education), κατέχει εξέχουσα θέση ανάμεσα στα πρότυπα όργανα της UNESCO στον τομέα της εκπαίδευσης. Ουσιαστικά, η σύμβαση αυτή,

αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό μέσο, το οποίο παρέχει ένα κανονιστικό πλαίσιο και τα βασικά στοιχεία των δικαιωμάτων στην εκπαίδευση. Η συγκεκριμένη Σύμβαση εκφράζει τη θεμελιώδη αρχή της ισότητας, των εκπαιδευτικών ευκαιριών και προτρέπει τα κράτη-μέλη να εξασφαλίσουν την πρόσβαση στην εκπαίδευση για όλους (UNESCO, 2008).

Το έτος 1974, εκπονήθηκε από την UNESCO μια εξίσου σημαντική απόφαση σχετικά με την εκπαίδευση και τη διεθνή εκπαίδευση. Πρόκειται για τη Σύσταση του 1974, η οποία υιοθετήθηκε στη 18^η Σύνοδό της, στις 19 Νοεμβρίου του 1974, στο Παρίσι και είχε τίτλο, «Συστάσεις σχετικά με την εκπαίδευση που στοχεύει στη διεθνή κατανόηση, συνεργασία και ειρήνη και με την εκπαίδευση σε θέματα που αφορούν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες» (Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms). Στη Σύσταση του 1974, προτείνονται και προσδιορίζονται τα πεδία δράσης και στοιχεία που αφορούν την οργάνωση όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης (Tarrow, 1992, σ.37), ενώ ταυτόχρονα υποδεικνύονται τα κατάλληλα μέσα και υλικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη μαθησιακή διαδικασία (UNESCO, 1974). Ειδικότερα, στη συγκεκριμένη Σύμβαση, προβάλλεται ο διεπιστημονικός χαρακτήρας και η απόκτηση, από πλευράς των εκπαιδευτικών, δεξιοτήτων-ικανοτήτων οι οποίες θα οδηγήσουν σε παιδαγωγικές καινοτομίες και στη χρήση ενεργητικών μεθόδων εκπαίδευσης (UNESCO, 1974).

Τέλος, η Σύσταση του 1974 εστιάζει επίσης, στην κατάλληλη προετοιμασία των εκπαιδευτικών, τονίζοντας το ρόλο που φέρει η πολιτεία σε αυτή την προσπάθεια. Προτείνεται η συνεχής εκπαίδευση όλου του εκπαιδευτικού προσωπικού και τονίζεται η ευθύνη των κρατών-μελών για την εφαρμογή μιας εθνικής πολιτικής

εστιασμένης στον συγκεκριμένο εκπαιδευτικό προσανατολισμό (UNESCO, 1974). Ουσιαστικά, η Σύσταση του 1974 αποτελεί τη σπονδυλική στήλη της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Αποτελείται από δέκα θέματα - ενότητες που αναλύονται σε 45 άρθρα, (UNESCO,1974), τα οποία καθιστούν σαφές τί είναι η εκπαίδευση για την ειρήνη, πώς μπορεί να υλοποιηθεί και πώς μπορεί να γίνει η ετοιμασία των εκπαιδευτικών οι οποίοι θα την εφαρμόσουν (Παπαδοπούλου, 1990).

Από το 1995, το Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Δράσης για την Εκπαίδευση για την ειρήνη, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία (Integrated Framework of Action on Education for Peace, Human Rights and Democracy), αποτελεί ένα σημαντικό μέσο της UNESCO για την ανάληψη δράσης στον τομέα της εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ιθαγένεια. Το συγκεκριμένο πλαίσιο δράσης, προσφέρει μια σύγχρονη άποψη για τα προβλήματα και τις στρατηγικές που σχετίζονται με την εκπαίδευση για την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία (UNESCO, 2008).

Η UNESCO γενικότερα, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, προωθεί τον πολιτισμό της ειρήνης. Αυτό το επιτυγχάνει με την κινητοποίηση της πολιτικής βούλησης και μέσω συντονισμένων προσπαθειών ανάπτυξης εταίρων, κυβερνήσεων, μη κερδοσκοπικών οργανισμών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία προωθούν την εκπαίδευση για την ειρήνη και τη μη βία μέσω συνεργασιών και υπεράσπισης της προόδου της έρευνας (UNESCO, 2008, σ.7).Παρακάτω, στις επόμενες ενότητες, αναφέρονται αναλυτικά οι πρωτοβουλίες και το έργο της UNESCO για την ειρήνη.

2.3.Το Πολιτιστικό Πρόγραμμα της UNESCO

Μεταξύ των στόχων της UNESCO, συμπεριλαμβάνεται μεταξύ άλλων, η ανάληψη πρωτοβουλιών για τη διαφύλαξη και προαγωγή της πολιτιστικής

πολυμορφίας σε παγκόσμια κλίμακα, προκειμένου να διατηρηθεί η υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και η προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Αρχικά, η διαφύλαξη και προαγωγή της πολιτιστικής πολυμορφίας, όπως ορίζεται στο άρθρο 1 (UNESCO, 1945), αποτελεί έναν από τους πρωταρχικούς σκοπούς λειτουργίας του Οργανισμού. Το 2001, τα κράτη-μέλη της UNESCO έθεσαν το ζήτημα της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και λίγα χρόνια αργότερα, το 2005, εγκρίθηκε η σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας της πολιτιστικής έκφρασης (UNESCO, 2005α). Η σύμβαση αυτή, που συχνά αναφέρεται ως η Magna Carta της πολιτιστικής πολιτικής, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την αντιμετώπιση των προκλήσεων και των απειλών που θέτει η παγκοσμιοποίηση και το διεθνές εμπόριο στον τομέα του πολιτισμού (UNESCO, 2005α).

Για την UNESCO, η διατήρηση της υλικής και άυλης παγκόσμιας κληρονομιάς, αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία. Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά, περιλαμβάνει στοιχεία της γλώσσας όπως, προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες, εορταστικές εκδηλώσεις καθώς και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν. Όσον αφορά την υλική πολιτιστική κληρονομιά, η UNESCO έχει ξεκινήσει πολλά προγράμματα και δραστηριότητες για τη διατήρηση και διαφύλαξη της ανθρώπινης κληρονομιάς. Είναι συχνό φαινόμενο, σε περιόδους πολέμου, τα πολιτιστικά αγαθά να καταστρέφονται σκόπιμα, σε περιόδους ειρήνης, όμως, μια τέτοια κληρονομιά μπορεί κάλλιστα να χρησιμεύσει ως μεσολαβητής για την επίτευξη συμφιλίωσης (UNESCO, 2005α).

Η διεθνής κοινότητα έχει δημιουργήσει συμβάσεις οι οποίες φροντίζουν για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε παγκόσμια κλίμακα, όπως για παράδειγμα η Σύμβαση Παγκόσμιας Κληρονομιάς (The World Heritage Convention), η οποία αφορά την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής

κληρονομιάς του κόσμου, η Σύμβαση της Χάγης, για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλων συγκρούσεων και τέλος η σύμβαση UNIDROIT για τα κλαπέντα ή παράνομα εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά (http://www.unesco.at/bildung/index_eng.htm).

Τέλος, στο πλαίσιο του πολιτιστικού προγράμματος της UNESCO, δίνεται όπως είπαμε, ιδιαίτερη έμφαση και στην προαγωγή του διαπολιτισμικού διαλόγου. Για την UNESCO, η διατήρηση του διαπολιτισμικού διάλογου μεταξύ των πολιτισμών, αποτελεί το κλειδί στον αγώνα για την ειρήνη, τη συνεργασία και την ανάπτυξη (UNESCO, 2009α).

2.4. Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα της UNESCO

Το άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως είδαμε, αναφέρει ότι όλοι έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση, σύμφωνα με τις θέσεις της UNESCO, θεωρείται ως η βασική προϋπόθεση για τη διασφάλιση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, η UNESCO συντονίζει το παγκόσμιο πρόγραμμα δράσης «Εκπαίδευση για όλους».

Η εκπαίδευση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, την καταπολέμηση της φτώχειας, την επίτευξη της ισότητας των φύλων, τη μείωση της παιδικής θνησιμότητας, τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης και εν τέλει, την επίτευξη της ειρήνης και της δημοκρατίας (UNESCO, 1997). Η ποιότητα της εκπαίδευσης δεν μπορεί να μετρηθεί μόνο με τη συμμόρφωσή της σε ένα πρότυπο απόδοσης. Η UNESCO υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση συνδέεται με αξίες όπως η ανοχή, η αλληλεγγύη, η κατανόηση της διαφορετικότητας και του σεβασμού των

ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αξίες οι οποίες είναι απαραίτητες στη διασφάλιση της ειρηνικής συμβίωσης των ανθρώπων (UNESCO, 1997).

Η ολιστική κατανόηση της εκπαίδευσης και οι απαιτήσεις της UNESCO, οι οποίες πρέπει να πληρούνται από την εκπαίδευση ορίζονται από τους «πυλώνες της εκπαίδευσης»: Μαθαίνοντας να γνωρίζουμε, μαθαίνοντας να πράττουμε, μαθαίνοντας να υπάρχουμε, μαθαίνοντας να ζούμε μαζί (UNESCO, 1996β). Στην ετήσια έκθεση της παγκόσμιας εκπαίδευσης, η UNESCO κάνει διεθνείς συγκρίσεις της προόδου στον τομέα της εκπαίδευσης και κάθε τρία με τέσσερα έτη, οργανώνεται ένα διεθνές συνέδριο για την εκπαίδευση.

Η UNESCO, τέλος, είχε αναλάβει την πρωτοβουλία υλοποίησης δραστηριοτήτων για τη Δεκαετία κατά του αναλφαβητισμού (2003-2012), (UNESCO, 2009β) και υπήρξε υπεύθυνη για την υλοποίηση της Δεκαετίας Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2014) που είχε ως στόχο τη διάδοση της έννοιας της αειφόρου ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (UNESCO, 2005β). Αναμφίβολα, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί βασική συνιστώσα της αειφόρου ανάπτυξης, της οποίας στόχος είναι η ανάδειξη των εκπαιδευτικών ευκαιριών, οι οποίες θα παρέχουν γνώσεις και αξίες στο μαθητή ώστε να αποκτήσει τη συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής που απαιτείται για ένα βιώσιμο μέλλον και μια θετική αλλαγή στην κοινωνία (UNESCO, 2005β).

2.4.1. Η UNESCO και η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη

Αναντίρρητα, η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί κεντρικό θέμα του 21ου αιώνα. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών δήλωσε τα έτη 2005-2014, ως έτη παιδείας των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η σύσταση δόθηκε από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη, στο Γιοχάνεσμπουργκ το

2002. Σαφώς, η UNESCO αποτέλεσε τον κορυφαίο οργανισμό στη δεκαετία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη (2005-2014). Η εκπαίδευση της αειφόρου ανάπτυξης επιτρέπει σε κάθε ανθρώπινο ον να αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες ώστε να είναι ικανό να διαμορφώσει ένα βιώσιμο μέλλον (UNESCO, 2005β).

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη, περιλαμβάνει στη διδασκαλία της κάποια πολύ σημαντικά θέματα που αφορούν την αειφόρο ανάπτυξη, όπως για παράδειγμα, την αλλαγή του κλίματος, τη μείωση του κινδύνου καταστροφών, τη βιοποικιλότητα και τη μείωση της φτώχειας. Ως εκ τούτου, απαιτεί συμμετοχικές μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης, οι οποίες παρακινούν και ενδυναμώνουν τους μαθητές να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους και να αναλάβουν δράση για την αειφόρο ανάπτυξη. Κατά συνέπεια, μέσω της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, προωθούνται ικανότητες όπως η κριτική σκέψη και η λήψη αποφάσεων με συνεργατικό τρόπο (<http://www.unesco.at/bildung/nachhaltigkeit.htm>).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη αποτελεί μια ολοκληρωμένη βιώσιμη ευθυγράμμιση της εκπαίδευσης και ως εκ τούτου δεν πρέπει να θεωρείται ως ένα επιπλέον, συμπληρωματικό τμήμα του υφιστάμενου εκπαιδευτικού συστήματος. Μεταξύ των θεμάτων τα οποία απασχόλησαν τη δεκαετία της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη ήταν, επίσης, η ειρήνη και η ανθρώπινη ασφάλεια, η πολιτιστική ποικιλομορφία και η βιώσιμη ανάπτυξη (UNESCO, 2005β).

2.4.2. Η UNESCO και η εκπαίδευση για την ειρήνη

Μια από τις κυριότερες προτεραιότητες της UNESCO, αποτελεί, όπως είδαμε παραπάνω, η οικοδόμηση ενός πολιτισμού ειρήνης. Υποστηρίζοντας αυτό το

καθήκον, η UNESCO ήταν επιφορτισμένη με το συντονισμό δραστηριοτήτων, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο διάστημα 2001-2010, την ονομαζόμενη Δεκαετία για έναν Πολιτισμό Ειρήνης και Μη-Βίας (UN Resolution, 1998). Η εκπαίδευση για την ειρήνη ασχολείται, όπως αναφέρθηκε, με τους τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων τόσο σε κοινωνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Επικεντρώνεται, επίσης, στις εκπαιδευτικές αρχές, όπως η διεπιστημονικότητα και η μεθοδολογική πολυμορφία. Συνεπώς, για την UNESCO, η εκπαίδευση για την ειρήνη δεν είναι μια στατική έννοια, αλλά μια διαδικασία που απαιτεί τη συνεχή ανάπτυξη και την προσαρμογή στις νέες δεδομένες προκλήσεις (UNESCO, 2008).

Η UNESCO προωθεί την ειρήνη μέσω εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, παρέχοντας την κατάλληλη υποστήριξη προς τα κράτη-μέλη να ενσωματώσουν μια ολιστική θεώρηση της ποιότητας της εκπαίδευσης, στην οποία προωθούνται οι αξίες ενός πολιτισμού ειρήνης σε όλα τα επίπεδα των εκπαιδευτικών τους συστημάτων (UNESCO, 2008, σ.4). Η οργάνωση παρέχει διάφορα μέσα υποστήριξης, όπως τη συμπαραγωγή εγχειριδίων από δύο ή περισσότερες χώρες, ως βάση για την αμοιβαία κατανόηση και την ανάπτυξη του εκπαιδευτικού υλικού, που είναι πολιτισμικά και γλωσσικά κατάλληλο (UNESCO, 2008, σ.4). Επίσης, φροντίζει για την παροχή στήριξης προς τα κράτη-μέλη, που επιθυμούν να πραγματοποιούν διμερείς ή πολυμερείς αναθεωρήσεις των προγραμμάτων σπουδών τους και των σχολικών βιβλίων, προκειμένου να αρθούν οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, μεριμνώντας παράλληλα, για την κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε εκπαιδευτικά προγράμματα για την ειρήνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα (UNESCO, 2008, σ.4).

Στη συνέχεια, θα αναφερθούν ενδεικτικά τα πιο πρόσφατα προγράμματα, τα οποία προωθούν τις βασικές αρχές της ειρήνης και υλοποιούνται υπό την αιγίδα της UNESCO.

2.5. Προγράμματα της UNESCO για την προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης

Η UNESCO, εκφράζει την ανησυχία της για την άνοδο του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και της μισαλλοδοξίας, θεωρώντας ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη για την ενίσχυση των θεμελίων της ανοχής, της μείωσης των διακρίσεων και της βίας. Η εκπαίδευση είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των συγκεκριμένων στόχων καθώς και για την καλλιέργεια και επικράτηση του σεβασμού. Κατά συνέπεια, το έργο της UNESCO αποβλέπει, μέσω της ανάπτυξης προγραμμάτων και εκπαιδευτικού υλικού, να προσεγγίσει το παιδί (unesco.org). Στην επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO, δίνονται ενδεικτικά κάποια προγράμματα τα οποία έχουν υλοποιηθεί με την αρωγή αυτής και άλλων εκπαιδευτικών οργανισμών. Τα βασικότερα σημεία, αυτών των προγραμμάτων, θα αναφερθούν σε αυτή την ενότητα:

Το σύνολο των προγραμμάτων της UNESCO, με τίτλο «Παγκόσμια Πρωτοβουλία της UNESCO για την οικοδόμηση ενός πολιτισμού της ειρήνης μέσω της εκπαίδευσης και της ενδυνάμωσης των νέων», ‘‘UNESCO Global Initiative for Building a Culture of Peace through Education and Youth Empowerment’’, έχει ως στόχο την προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης και μη βίας, μέσω της εκπαίδευσης σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο (UNESCO, 2013). Μέσω αυτών των προγραμμάτων, προσφέρεται ένα πλαίσιο για το σχεδιασμό στρατηγικών δράσεων με σκοπό τη βελτίωση της ικανότητας των αρμόδιων φορέων να ανταποκριθούν στις προκλήσεις για την οικοδόμηση ειρηνικών κοινωνιών, χωρίς αποκλεισμούς. Τα συγκεκριμένα προγράμματα υλοποιήθηκαν στην Ασία και τον Ειρηνικό, τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική και την Αφρική (UNESCO, 2013).

Συγκεκριμένα, στην Ασία και τον Ειρηνικό, πραγματοποιήθηκε σε επιλεγμένα σχολεία, μια χαρτογράφηση χωρών με σκοπό να καταστεί λειτουργική η έννοια του «Μαθαίνοντας να ζούμε μαζί» ‘‘Learning to Live Together’’, (LTLT) (UNESCO,

2014α). Σε συνεργασία με το Ίδρυμα Gandhi και το Κέντρο Εκπαίδευσης της Διεθνούς Κατανόησης Ασίας-Ειρηνικού, (Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding-APCEIU), το συγκεκριμένο πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή σε δέκα χώρες: στο Αφγανιστάν, την Αυστραλία, την Ινδονησία, τη Μαλαισία, τη Μιανμάρ, το Νεπάλ, τις Φιλιππίνες, τη Νότια Κορέα, τη Σρι Λάνκα και την Ταϊλάνδη (UNESCO, 2014α). Στο πλαίσιο του ίδιου project, πραγματοποιήθηκε, επίσης, ένας περιφερειακός διαγωνισμός για νέους, σχετικά με την ειρήνη και το διαπολιτισμικό διάλογο. Συγκεκριμένα, υλοποιήθηκε, το 2013, στην Μπανγκόκ, μια έκθεση φωτογραφίας με τη συμβολή του Παγκόσμιου Φόρουμ για τη Διεθνή Εκπαίδευση (Global Forum on Global Citizenship Education) (UNESCO, 2013).

Στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, μία περιοχή όπου το φαινόμενο της βίας στα σχολεία βρίσκεται σε επικίνδυνη αύξηση, η προώθηση ενός σχολείου χωρίς βία υπήρξε ο κύριος στόχος του προγράμματος. Το πρόγραμμα αυτό, υλοποιήθηκε για να υποστηρίξει τα κράτη-μέλη στην παροχή κατάλληλων μέσων, με απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση αυτών των κοινωνικών προκλήσεων. Στις συμμετέχουσες χώρες (Μεξικό, Γουατεμάλα, Κόστα Ρίκα, Κολομβία, Βολιβία, Παραγουάη), διενεργήθηκαν εθνικές διαβουλεύσεις σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη, τη δημοκρατική συνύπαρξη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιπλέον, για την οικοδόμηση ενός πολιτισμού ειρήνης και τη μείωση της βίας, υλοποιήθηκαν και συστηματοποιημένα προγράμματα στη σχολική ζωή (UNESCO, 2008).

Ακόμη, διεξήχθησαν έρευνες για την καταγραφή βίαιων περιστατικών στα σχολεία της περιοχής. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδρύθηκε μια εταιρική σχέση μεταξύ του Συμβούλιου Εκπαίδευσης στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, CEAAL (Consejo de Educación Popular de América Latina y El Caribe) και της UNESCO, με σκοπό την υποστήριξη του προγράμματος ‘‘School, Urban Violence and Educational

Impact for Moving Forward: A compared analysis among Colombia, Mexico and Chile”. Στόχος του, ήταν να παράγει γνώση και πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη, τη δημοκρατική συνύπαρξη, τον πολιτισμό της ειρήνης και τη μείωση της βίας στα σχολεία.

Ένα εξίσου σημαντικό πρόγραμμα της UNESCO, το «Ανοικτό Σχολείο στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική», “Open School Programme in Latin America and the Caribbean”, υλοποιήθηκε μέσα από συντονισμένες εργασίες του γραφείου της UNESCO, στο Σαντιάγο (UNESCO, 2014β). Η προώθηση της ειρήνης, ως καθημερινή πραγματικότητα στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική, πραγματοποιήθηκε, ενισχύοντας τις αξίες της ειρήνης, της ανεκτικότητας, του διαπολιτισμικού διαλόγου και του σεβασμού της διαφορετικότητας, με την ενεργό κινητοποίηση του Συνεργαζόμενου Σχολικού δικτύου στην Κούβα και τη Δομινικανή Δημοκρατία (UNESCO, 2014β). Στο πρόγραμμα αυτό συμμετείχαν, περίπου 2500 μαθητές καθώς και 250 καθηγητές από το Δίκτυο Συνεργαζόμενων Σχολείων της UNESCO των δύο χωρών, οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν σε θέματα τα οποία σχετίζονται με τον πολιτισμό της ειρήνης και της μη βίας, καθώς και στη χρήση της επικοινωνίας ως ένα αποτελεσματικό μέσο για την κοινωνική συμμετοχή.

Τέλος, το πρόγραμμα της UNESCO στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τη Βραζιλία, “Teaching Respect for All” (Διδάσκοντας το σεβασμό σε όλους), στοχεύει στο σχεδιασμό ενός πλαισίου προγράμματος σπουδών για την καταπολέμηση του ρατσισμού και την προώθηση της ανοχής, το οποίο οι χώρες μπορούν να προσαρμόσουν στις ανάγκες τους (UNESCO, 2014γ). Το πρόγραμμα διαθέτει, επίσης, εκπαιδευτικό υλικό του οποίου η χρήση προωθεί την αντιμετώπιση του ρατσισμού και την καλλιέργεια της ανοχής στην εκπαίδευση. Ενδεικτικά, το συγκεκριμένο project εμπεριέχει εκπαιδευτικό υλικό τόσο για τον μαθητή όσο και για

τον εκπαιδευτικό. Το εκπαιδευτικό υλικό για το μαθητή αποτελείται από φυλλάδια δραστηριοτήτων, σχετικά με την ανοχή, την ισότητα καθώς και τρόπους αποβολής των διακρίσεων. Όσον αφορά το υλικό το οποίο προορίζεται για χρήση από τον εκπαιδευτικό, αποτελείται από τεχνικές και ενδεδειγμένες μεθόδους διδασκαλίας (UNESCO, 2014γ).

2.6. Το δίκτυο των Associated Schools Project (ASPnet)

Το δίκτυο των Συνεργαζόμενων Σχολείων-Associated Schools Project, το οποίο, όπως φάνηκε, κατέχει δεσπίζουσα θέση στα προγράμματα της UNESCO, αποτελεί ουσιαστικά μια από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες της UNESCO. Το δίκτυο αυτό, ιδρύθηκε το 1953 με μόλις 33 σχολεία και πλέον, βάσει της επίσης ιστοσελίδας της UNESCO, αποτελεί ένα παγκόσμιο δίκτυο, περίπου 9.900 εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και ινστιτούτα επιμόρφωσης καθηγητών) στα 177 κράτη μέλη. Τα Συνεργαζόμενα Σχολεία, εργάζονται για την προώθηση της ειρήνης της διεθνούς κατανόησης και του διαπολιτισμικού διαλόγου, συνεισφέροντας στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση των κρατών-μελών της UNESCO. Ακόμη, μέσω ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων, στοχεύουν στη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας (unesco.org). Ειδικότερα, τα συνεργαζόμενα σχολεία, δεσμεύονται να προωθήσουν τα ιδανικά της UNESCO, υλοποιώντας πιλοτικά προγράμματα, τα οποία στοχεύουν να καταστήσουν ικανούς τους νέους ανθρώπους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις ενός περίπλοκου και συνεχώς αναπτυσσόμενου κόσμου (Davies, Harber & Schweisfurth, 2003).

Τα τελευταία σαράντα χρόνια, το δίκτυο ASPnet έχει αναλάβει την προώθηση της ποιότητας της εκπαίδευσης, την προώθηση της ειρήνης, της εκπαίδευσης των

ανθρώπινων δικαιωμάτων και την προώθηση καινοτόμων καλών πρακτικών (Πανταζής & Παπαγεωργίου, 2013). Σύμφωνα με τη μελέτη της Schweisfurth, λόγω του διεπιστημονικού και διαθεματικού χαρακτήρα των συγκεκριμένων προσεγγίσεων δεν απαιτείται η αλλαγή των σχολικών βιβλίων και προγραμμάτων (Schweisfurth, 2005).

Επιπλέον, στις πρωτοβουλίες των Associated Schools ανήκει η ολοκληρωμένη και ολιστική προσέγγιση ενός μοντέλου μη βίας, μέσω της εκπαίδευσης. Θεωρείται ότι, η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλλει στην αντικατάσταση του πολιτισμού της βίας από έναν πολιτισμό ειρήνης καθώς και στην αντιμετώπιση των επιρροών που οδηγούν στο φόβο και τον αποκλεισμό των «άλλων» (UNESCO, 1995).

Στο πλαίσιο του Δικτύου Συνεργαζόμενων Σχολείων της UNESCO (ASPnet), σύμφωνα με τα στοιχεία της επίσημης ιστοσελίδας της UNESCO, η Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO έχει αναπτύξει ένα δίκτυο το οποίο περιλαμβάνει σήμερα 3 νηπιαγωγεία, 34 δημοτικά σχολεία σε όλη την Ελληνική επικράτεια, 64 γυμνάσια, 39 λύκεια και 8 ΤΕΕ, δηλαδή 148 εκπαιδευτικές μονάδες συνολικά.

Στα Συνεργαζόμενα Σχολεία, η μάθηση αποτελεί μια διαδικασία εστιασμένη στη δραστηριότητα (activity-focused). Τα σχολεία επιδιώκουν μια διεπιστημονική, διαπολιτισμική προσέγγιση στη συνεργασία, ενσωματώνοντας την ομαδική εργασία. Εφαρμόζουν μια ενοποιητική μορφή εκπαίδευσης, η οποία αναγνωρίζει την ποικιλομορφία ως ένα βασικό συστατικό στην παιδαγωγική της. Ο κυριότερος εκπαιδευτικός στόχος των σχολείων αυτών, είναι η εφαρμογή της δημοκρατίας και η δέσμευση για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, την επικράτηση ενός πολιτισμού ειρήνης και τη βιώσιμη ανάπτυξη (Davies, Harber & Schweisfurth, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ**3.1. Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο**

Το σχολείο αποτελεί το μοναδικό θεσμό ο οποίος μπορεί επίσημα και σκόπιμα, να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη, καθώς έχει την απαιτούμενη εξουσία, τη νομιμότητα, τα κατάλληλα μέσα και τις προϋποθέσεις για να το πραγματοποιήσει. Παρόλα αυτά όμως, η δομή του σύγχρονου σχολείου καθιστά δύσκολη την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Díaz-Aguado, 2005). Αυτό συμβαίνει διότι, στα σχολεία οι σχέσεις εκπαιδευτικού-μαθητή βασίζονται στην κυριαρχία και αγνοείται η ποικιλομορφία, με συνέπεια, να παραγκωνίζονται οι μαθητές οι οποίοι διαφέρουν. Η εκπαίδευση για την ειρήνη στα σχολεία, απασχολεί τη διεθνή κοινότητα σε μεγάλο βαθμό και έχει απασχολήσει πολλές από τις συζητήσεις που διεξήχθησαν από τα Ηνωμένα Έθνη, την UNESCO και τη UNICEF (Busch & Saltarelli 2000· UNESCO, 1998).

Η διαδικασία της εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο, απαιτεί δραστηριότητες που στην ουσία στοχεύουν να μετατρέψουν το πώς οι άνθρωποι συμπεριφέρονται (Tidwell, 2004) με σκοπό την προώθηση εννοιών: μηβία, ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνική δικαιοσύνη, παγκόσμιο πνεύμα, οικολογική ισορροπία, ουσιαστική συμμετοχή και προσωπική ειρήνη (Carson & Lange, 1997· Hicks, 2004, όπ. αναφ. στην Cook, 2008). Σε κοινωνίες όπου επικρατούν συγκρούσεις, στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη, στο πλαίσιο του σχολείου, είναι η προώθηση και η διευκόλυνση της αποκατάστασης της ειρήνης και της συμφιλίωσης. Εξίσου βασικός της στόχος, είναι να αναπτύξει αξίες, πεποιθήσεις, στάσεις, συναισθήματα, κίνητρα, δεξιότητες, και πρότυπα συμπεριφοράς στο παιδί (Ben-Porath, 2006· Fountain, 1999· Wessells, 1994).

Κατά την Fountain (1999), το σχολείο και γενικώς οι εκπαιδευτικές δομές που αντανακλούν την προσέγγιση της εκπαίδευσης για την ειρήνη, πρέπει:

Να λειτουργούν ως «ζώνες της ειρήνης», όπου τα παιδιά είναι ασφαλή από συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα σε μια κοινωνία και να στηρίζουν τα βασικά δικαιώματα των παιδιών, όπως απαριθμούνται στη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Convention on the Rights of the Child).

Επιπλέον, πρέπει να δημιουργούν κλίμα, μέσα στο σχολείο ή σε οποιοδήποτε άλλο περιβάλλον μάθησης, το οποίο θα σέβεται τα δικαιώματα και τις σχέσεις όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και θα στηρίζεται στις αρχές της ισότητας και της μη διάκρισης. Ακόμη, οφείλουν να διαχειρίζονται τις συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ των παιδιών, ή μεταξύ των παιδιών και των ενηλίκων, με ένα μη-βίαιο τρόπο, ο οποίος θα σέβεται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια όλων των εμπλεκόμενων δυνατών (Fountain, 1999). Τα σχολεία θα πρέπει να ενσωματώνουν την κατανόηση της ειρήνης, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την κοινωνική δικαιοσύνη και τα παγκόσμια ζητήματα στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, όπου αυτό είναι δυνατό (Fountain, 1999).

Επιπρόσθετα, καλούνται να χρησιμοποιούν μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης που προωθούν τη συμμετοχή, τη συνεργασία, την επίλυση προβλημάτων και το σεβασμό των διαφορών και ταυτόχρονα να δίνουν ευκαιρίες στα παιδιά να εφαρμόσουν την ειρήνευση στην πράξη, τόσο στο εκπαιδευτικό περιβάλλον όσο και στην ευρύτερη κοινότητα. Τέλος, πρέπει να παρέχουν ευκαιρίες για συνεχή προβληματισμό και επαγγελματική ανάπτυξη όλων των εκπαιδευτικών σε θέματα ειρήνης, δικαιοσύνης και δικαιωμάτων (Fountain, 1999).

Συγκεκριμενοποιώντας τους τρόπους με τους οποίους είναι εφικτό να τεθεί σε εφαρμογή η εκπαίδευση για την ειρήνη, η βιβλιογραφία αναφέρει ότι μπορεί είτε να

εισαχθεί ως ξεχωριστό μάθημα, είτε να εξαπλωθεί σε όλη την διδακτέα ύλη, ή ακόμη να αποτελέσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση μάθησης ενός σχολείου (Bretherton, Weston & Zbar, 2003). Ειδικότερα, επιχειρείται η σύνδεση του περιεχομένου των διαφορετικών μαθημάτων του προγράμματος σπουδών, ενώ παράλληλα διατηρούνται τα ιδιαίτερα προσδιοριστικά χαρακτηριστικά του κάθε μαθήματος προκειμένου να εξασφαλιστεί η πληρέστερη και σφαιρικότερη μελέτη τους (Ματσαγγούρας, 2003) με σκοπό την προώθηση και καλλιέργεια δεξιοτήτων (Kester, 2008).

Παράλληλα, προβλέπεται η ενοποιημένη προσέγγιση της σχολικής γνώσης μέσω της ενσωμάτωσης της έννοιας της ειρήνης σε όλες τις πτυχές της εκπαίδευσης (UNESCO, 2001). Συγκεκριμένα, η γνώση προσεγγίζεται με διαθεματικό τρόπο και μέσω της σύμπραξης γνώσεων από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους (Ματσαγγούρας, 2007), μελετώνται θέματα καθολικού ενδιαφέροντος, με στόχο την οικοδόμηση ενός πολιτισμού ειρήνης (Danesh, 2006).

Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, η μαθησιακή διαδικασία υλοποιείται μέσω συμμετοχικών, βιωματικών και ερευνητικών μεθόδων διδασκαλίας, που προάγουν με παιγνιώδη τρόπο την ελευθερία του πνεύματος, τη δημιουργικότητα και φαντασία (UNESCO, 2001). Ταυτόχρονα, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να παράγουν οι ίδιοι γνώση και να καλλιεργούν μια ενεργητική στάση ζωής (Johnson & Johnson, 2002· Johnson & Johnson, 2005). Στις μεθόδους οι οποίες χρησιμοποιούνται στην εκπαίδευση για την ειρήνη, συγκαταλέγεται η προσομοίωση, η δημιουργία ιστοριών, το μαθησιακό δίκτυο, η συζήτηση, ο διάλογος με μικρές ομάδες (UNESCO, 2001, 2005γ). Οι συγκεκριμένες μέθοδοι υποστηρίζονται από όλο το φάσμα του διδακτικού υλικού τόσο από τα παραδοσιακά μέσα, όπως χάρτες και εγχειρίδια (UNESCO, 2001, 2005γ) όσο και από τις ΤΠΕ (μέσα μαζικής ενημέρωσης, Η/Υ, πολυμέσα) (Πανταζής, 2009· UNESCO, 2005γ).

Ουσιαστικά, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, πρόκειται για μια βιωματική, συνεργατική μάθηση (UNESCO, 2001), η οποία δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να συμμετέχουν ενεργά, να αλληλεπιδρούν, να συνεργάζονται (UNESCO, 2001). Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την εκπαιδευτική πράξη η χρήση της μουσικής και γενικώς των τεχνών, θεωρείται απαραίτητη καθώς εμπεριέχει στοιχεία τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στη διασύνδεση διαφορετικών ανθρώπων και στη δημιουργία θετικών στάσεων (Gabedo-Mas, 2015).

Ακόμη, στη Σύμβαση του 1974, προτείνεται η χρήση έντυπων και οπτικοακουστικών μέσων διεπιστημονικού χαρακτήρα, η οποία θα προβάλλει τα σοβαρά προβλήματα της ανθρωπότητας και τον τρόπο ζωής άλλων πολιτισμών αναδεικνύοντας την ανάγκη μιας διεθνούς συνεργασίας (UNESCO, 1974). Η πρακτική τους εφαρμογή γίνεται με τη βοήθεια των πληροφοριών που παρέχουν ο Ο.Η.Ε, η UNESCO και άλλες εξειδικευμένες οργανώσεις (UNESCO, 1974).

Ο πολυσχιδής ρόλος του εκπαιδευτικού, θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός στην όλη διαδικασία καθώς δρα ως διαμεσολαβητής και είναι αρμόδιος για το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας (UNESCO, 2001). Ταυτόχρονα, θεωρείται ο εμπνευστής της μάθησης που καλείται να υποστηρίξει και να καθοδηγήσει το μαθητή προς την κατεύθυνση των στόχων του (UNESCO, 2001). Σύμφωνα με τον Wintersteiner (2004), ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη ευαισθητοποιεί τους μαθητές του απέναντι στις αξίες ενός πολιτισμού ειρήνης, ώστε να εργαστούν για την οικοδόμηση ενός τέτοιου πολιτισμού.

Πειραματίζεται στη χρήση ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας, λαμβάνοντας ενεργά μέρος στη μαθησιακή διαδικασία και στη διεξαγωγή προγραμμάτων που αφορούν την εκπαίδευση για την ειρήνη (UNESCO, 1974). Τέλος, προχωρά σε

εκπαιδευτικές καινοτομίες σε συνεργασία με τους μαθητές, έχοντας υπόψη του τις προσδοκίες και επιθυμίες τους (UNESCO, 1974).

3.2. Η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

Είναι γεγονός ότι, η εκπαίδευση για την ειρήνη αφορά και τις τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης (Παπαδοπούλου, 1990), χωρίς φυσικά να εξαιρείται το νηπιαγωγείο. Η πρόωμη έναρξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι σε θέση να περιορίσει την εμφάνιση συγκρούσεων και να ενισχύσει την ανάπτυξη δεξιοτήτων ειρήνης. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη να ξεκινούν στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία (Röhrs, 1995).

Σύμφωνα με τους Cristofer και Taylor (2011), το σχολείο αποτελεί έναν κοινωνικό χώρο, ο οποίος φέρνει σε επαφή διαφορετικούς ανθρώπους και ταυτόχρονα καλείται να τους ωθήσει να αλληλεπιδράσουν αρμονικά. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση για την ειρήνη καλείται να αντιταχθεί σε φαινόμενα βίας μέσα στη κοινωνία και παράλληλα να μειώσει βαθμιαία τη βία στο πλαίσιο της αναπτυξιακής συνεργασίας (Reardon, 1999).

Το νηπιαγωγείο δεν έχει μείνει ανεπηρέαστο από τα συγκεκριμένα φαινόμενα και γενικά από τις αρνητικές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα. Σύμφωνα με τους Gugel & Jäger (1996), η έκθεση των παιδιών σε ακατάλληλα προγράμματα τηλεόρασης έχει αυξήσει τα ποσοστά υπερκινητικότητας και επιθετικότητας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Το 1993, σύμφωνα με έρευνα του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων, στο Saarland, το 1/3 των παιδιών προσχολικής ηλικίας παρουσιάζει διαταραχές συμπεριφοράς, όπως επιθετικότητα και υπερκινητικότητα (Gugel & Jäger, 1996). Κατά συνέπεια, η εκπαίδευση για την ειρήνη θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική ακόμη και για την πρόωμη παιδική ηλικία. Η εκπαίδευση για την ειρήνη μπορεί να

αποτελέσει γόνιμη εκπαιδευτική αρχή για την προσχολική εκπαίδευση, ωστόσο, παρά το γεγονός ότι είναι σε θέση να προσφέρει γρήγορες λύσεις, δεν πρέπει να θεωρηθεί πανάκεια. Σκοπός της εκπαίδευσης για την ειρήνη, στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου, είναι η προώθηση διαδικασιών μάθησης, οι οποίες επιτρέπουν την εποικοδομητική αντιμετώπιση της επιθετικότητας και τη μη βίαιη επίλυση των συγκρούσεων (Gugel & Jäger, 1996).

Η εκπαίδευση για την ειρήνη, όταν απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, πρέπει να αποτελεί μια ειρηνευτική διαδικασία, η οποία έχει βιωματικό χαρακτήρα και στόχο να δώσει κίνητρα για υιοθέτηση σωστής συμπεριφοράς (Gugel & Jäger, 1996). Κατά τον Röhrs (1994), οι στοχευμένες αυτές δράσεις επιχειρούν μέσα από τον αναστοχασμό, να διερευνήσουν τα αίτια των συγκρούσεων και της επιθετικότητας και ταυτόχρονα να προωθήσουν τη συνεργατική συμπεριφορά. Εκτός από την πρόληψη της βίας, η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο στοχεύει, επίσης, στην ανάπτυξη ικανοτήτων για θετική ειρήνη και στο χτίσιμο των σχέσεων των παιδιών (Gugel & Jäger, 1999).

Ουσιαστικά, η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, ισοδυναμεί με την κατανόηση της ζωής των παιδιών με βάση τις ανθρώπινες αξίες (Gugel & Jäger, 1996). Ιδιαίτερα σημαντική, είναι η σταδιακή εισαγωγή του παιδιού στον κόσμο των ενηλίκων, με παιγνιώδη και επεξηγηματικό τρόπο. Παράλληλα, μέσω της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, προωθούνται τρόποι αντιμετώπισης της βίας, των συγκρούσεων και της επιθετικής συμπεριφοράς προκειμένου να αναδυθεί η συνεργατικότητα και η αυτοδιάθεση (Gugel & Jäger, 1996). Σύμφωνα με τον Massaquoi (2009), η εκπαίδευση για την ειρήνη, «ασκείται μόνο κατά τη συνεχή αναθεώρηση των αναλυτικών προγραμμάτων για την προώθηση ποιοτικών αξιών, καθώς και στάσεων και συμπεριφορών ενός πολιτισμού της ειρήνης,

συμπεριλαμβανομένης της ειρηνικής επίλυσης των συγκρούσεων, του διαλόγου, της συναίνεσης, και της ενεργού μη βίας» (Massaquoi, 2009, σ.67).

Φυσικά, η εκπαίδευση για την ειρήνη στην προσχολική ηλικία, περιλαμβάνει επίσης, την υποστήριξη για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και την ικανότητα δημιουργίας διαπροσωπικής επικοινωνίας και κοινής δράσης. Σε αυτά τα σημεία δεν διαφέρει από οποιαδήποτε «καλή», «κρίσιμη» ή «απελευθερωτική» μορφή εκπαίδευσης (Gugel & Jäger, 1996).

Για να διδαχτούν τα παιδιά αυτές τις θεμελιώδεις αρχές με επιτυχία, η δράση πρέπει να λαμβάνεται σε όλα τα επίπεδα της σχολικής ζωής (Caireta-Sampere, 2013). Οι νηπιαγωγοί, πρέπει να οργανώνουν και να οριοθετούν την εκπαίδευση με κέντρο τη συνύπαρξη. Κάθε μέρα αποτελεί και μια ευκαιρία να εκπαιδεύσουν τα παιδιά σε έναν πολιτισμό ειρήνης (Caireta-Sampere, 2013). Επίσης, οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που υλοποιούνται πρέπει να βοηθούν τα παιδιά να κατανοήσουν τι είναι ο πολιτισμός της ειρήνης και με ποιο τρόπο κατασκευάζεται, παρέχοντάς τους τις ικανότητες και τις στάσεις που χρειάζονται ώστε να επιτευχθεί αυτό (Caireta-Sampere, 2013).

Επίσης, πολύ σημαντική στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, είναι η προώθηση της ανάπτυξης της ατομικότητας και ανεξαρτησίας του παιδιού, όχι μόνο κατά τα πρώτα χρόνια της παιδικής ηλικίας, αλλά και σε μεταγενέστερα στάδια ανάπτυξης (Montessori, 1992). Σύμφωνα, με τη Montessori, ήδη, από την παιδική ηλικία, το παιδί πρέπει να έχει συνείδηση της αποστολής του, δηλαδή, την ευθύνη για την οικοδόμηση της ειρήνης (Baligadoo, 2014). Η έννοια της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι αντίθετη προς τον ανταγωνισμό, καθώς, οι μαθητές στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη πρέπει να εργάζονται σε ένα πνεύμα ανταλλαγής και συνεργασίας. Γενικότερα, η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό

πλαίσιο επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, στη δημιουργική επίλυση προβλημάτων και τη συνεργατική προσπάθεια (Montessori, 1992).

3.3. Προγράμματα Εκπαίδευσης για την ειρήνη στον κόσμο

Σε πολλές χώρες, τα προγράμματα εκπαίδευσης της ειρήνης έχουν γίνει μέρος των σχολικών προγραμμάτων και «στοχεύουν στην ενίσχυση των θετικών σχέσεων μεταξύ των συγκρουόμενων ομάδων» (Yablon, 2009, σ.1). Μια ανασκόπηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης για την ειρήνη στα διάφορα κράτη, ωστόσο, όπως αναφέρει ο Bar-Tal (2002), δείχνει ότι διαφέρουν σημαντικά σε ιδεολογία, σε στόχους, σε περιεχόμενο και σε πρακτικές. Τα αποτελέσματα αυτών των προγραμμάτων, επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι διαφέρουν όχι μόνο από τη μια χώρα στην άλλη, αλλά ακόμη και από το ένα σχολείο στο άλλο, εντός της ίδιας χώρας (Al Zyoud, Brown & Morgan, 2013, σ.216).

Για παράδειγμα, στην Αυστραλία, η εκπαίδευση για την ειρήνη επικεντρώνεται σε ζητήματα διαφόρων μορφών. Συγκεκριμένα, από τη μία πλευρά, στην αμφισβήτηση του εθνοκεντρισμού, του πολιτιστικού σοβινισμού και της βίας και από την άλλη, στην προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, τον πυρηνικό αφοπλισμό και την επίλυση των συγκρούσεων (Burns, 1985· Lawson & Hutchinson, 1992). Σύμφωνα με τον Murakami (1992), η εκπαίδευση για την ειρήνη στην Ιαπωνία στοχεύει κυρίως σε θέματα πυρηνικού αφοπλισμού, του милитарισμού και της φύσης της ευθύνης για βίαιες πράξεις που εκτελούνταν στο παρελθόν (Murakami, 1992). Όσον αφορά τη Νότια Αμερική, τα θέματα με τα οποία ασχολείται η εκπαίδευση για την ειρήνη εστιάζουν στη δομική βία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την οικονομική ανισότητα (Garcia, 1984). Τέλος, στις Ηνωμένες Πολιτείες, σύμφωνα με τους Harris

(1996) και Stomfay-Stitz (1993), τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη επικεντρώνονται κυρίως στην προκατάληψη, τη βία και τα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Παρά τη διαφορετική σύνθεση των προγραμμάτων εκπαίδευσης για την ειρήνη, ο γενικός τους στόχος είναι κοινός και συγκεκριμένα, είναι η προώθηση αλλαγών, οι οποίες θα κάνουν τον κόσμο καλύτερο (Reardon, 1988). Τα προγράμματα αυτά, στοχεύουν στη μείωση, ακόμη και στην εξάλειψη των ανθρώπινων δεινών (όπως ο πόλεμος, οι βίαιες συγκρούσεις, η ανισότητα, η προκατάληψη, η μισαλλοδοξία, η βία, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η αδικία και η κατάχρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), προκειμένου να δημιουργηθεί ένας κόσμος στον οποίο θα επικρατεί η ειρήνη, η ισότητα, η δικαιοσύνη, η ανοχή, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ποιότητα του περιβάλλοντος και άλλα θετικά χαρακτηριστικά (Bjerstedt, 1993· Burns & Aspeslagh, 1996· Harris, 1988· Reardon, 1988).

Αν και υπάρχουν άφθονες διαθέσιμες πληροφορίες για τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη και την εφαρμογή τους, τα δεδομένα σχετικά με την τελική τους αποτελεσματικότητα, αντιθέτως, είναι λίγα (Salomon, 2007). Παρακάτω, θα αναφερθούν ορισμένα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη τα οποία εφαρμόζονται σε σχολικά δίκτυα διάφορων χωρών, συγκεκριμένα, της Αγγλίας, της Αυστρίας, της Γερμανίας και του Καναδά.

Η εκπαίδευση για την ειρήνη στο Ηνωμένο Βασίλειο εφαρμόζεται μέσω της εκπαίδευσης του πολίτη (Brown & Morgan, 2009) και διδάσκεται είτε μέσω εξειδικευμένων μαθημάτων σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη, είτε μέσω γενικών μαθημάτων, όπως εκείνα που αφορούν τη θρησκεία και την ιθαγένεια (Al Zyoud, Brown & Morgan, 2013). Η εκπαίδευση για την ειρήνη, αποτελεί ζωτικό μέρος της καθημερινής ζωής των σχολείων του Ηνωμένου Βασιλείου. Η ζωτικότητα της έχει εξασφαλιστεί μέσω της εντατικής εργασίας των εκπαιδευτικών που

προωθούν τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Το πρώτο και κύριο χαρακτηριστικό της εκπαίδευσης για την ειρήνη στα σχολεία στην Αγγλία, είναι η εκπαίδευση των παιδιών στην καλλιέργεια της ανεκτικότητας εντός και εκτός τάξης, καθώς στα περισσότερα σχολεία φοιτούν μαθητές διαφόρων εθνικοτήτων (Al Zyoud et al. 2013). Οι εκπαιδευτικοί στην Αγγλία διδάσκουν, σε αυτούς τους διαφορετικούς μαθητές, την αξία της αποδοχής και ανεκτικότητας μέσα από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων. Ως αποτέλεσμα, οι εκπαιδευτικοί στο Ηνωμένο Βασίλειο, συζητούν θέματα που σχετίζονται με το φύλο και την εθνικότητα, κάτι το οποίο θεωρείται ως ένα βασικό συστατικό της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ορισμένες από τις δραστηριότητες αυτές αποτελούν μέρος των προγραμμάτων σπουδών για την ειρήνη, ενώ άλλες έχουν δημιουργηθεί από τα σχολεία και τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς (Al Zyoud et al. 2013).

Στην Αυστρία, παρατηρείται μια εξίσου συστηματική προσπάθεια ενσωμάτωσης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Υπάρχει μια ευρεία επιλογή δραστηριοτήτων οι οποίες υλοποιούνται στα αυστριακά σχολεία (Wintersteiner, 2003). Ωστόσο, η υλοποίηση αυτών των δραστηριοτήτων συντελείται μέσω μεμονωμένων πρωτοβουλιών των εκπαιδευτικών, οι οποίες δεν στηρίζονται στο μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και σπανιότερα παρατηρείται η ένταξη ολόκληρου του σχολείου σε ένα σχέδιο εργασίας για την ειρήνη (Wintersteiner, 2003). Το γεγονός αυτό, καταδεικνύει το ελλιπές νομοθετικό πλαίσιο, σε επίπεδο σχολείου, και την απουσία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία στηρίζουν τη συστηματική και μακροπρόθεσμη διδασκαλία (Wintersteiner, 2003). Επίσης, κάτι το οποίο παρατηρείται συχνά στα σχολεία της Αυστρίας, παρά τις γραπτές διατάξεις του κράτους, είναι ότι δεν γίνεται προσπάθεια οι μειονότητες που

ζουν στη χώρα να διδάσκονται τα μαθήματα στη μητρική τους γλώσσα (Wintersteiner, 2001).

Όσον αφορά τη Γερμανία, από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη επηρεάστηκε σημαντικά από την παγκόσμια πολιτική κατάσταση καθώς και από τις προκλήσεις που προέκυψαν στο πλαίσιο της κοινωνίας της ίδιας της Γερμανίας (Jäger, 2014). Η εκπαίδευση για την ειρήνη, εκείνη την χρονική περίοδο, εστίασε κατά κύριο λόγο σε ζητήματα που σχετίζονται με την ανθρώπινη συνύπαρξη. Παρόλα αυτά όμως, ακόμα και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η εκπαίδευση για την ειρήνη δεν έθεσε σε εφαρμογή τα προγράμματα επανεκπαίδευσης που προωθήθηκαν από τους Συμμάχους, τα οποία προέβλεπαν τον εκδημοκρατισμό του έθνους μέσω της εκπαίδευσης (Röhrs, 1983, όπ. αναφ. στο Jäger, 2014).

Γενικότερα, υπήρξαν επανειλημμένες εκκλήσεις για εισαγωγή της εκπαίδευσης για την ειρήνη ως θέμα στο σχολικό πρόγραμμα, χωρίς ωστόσο να υποστηριχθεί αυτή η προσπάθεια από τους ακαδημαϊκούς και το ευρύ κοινό (Jäger, 2014). Η χρήση πυρηνικών όπλων, ο δεξιός εξτρεμισμός, η ξενοφοβία, οι εικόνες της βίας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν καθορίσει την θεματολογία της εκπαίδευσης για την ειρήνη στη χώρα της Γερμανίας, σε μεγάλο βαθμό.

Πολύ πρόσφατα, η αυξανόμενη παρουσία των Bundeswehr, δηλαδή των γερμανικών ενόπλων δυνάμεων, δημιούργησε ερωτήματα σχετικά με το περιεχόμενο που θα πρέπει να έχει τόσο η εκπαίδευση για την ειρήνη στα σχολεία της Γερμανίας όσο και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών (Jäger, 2013β). Επίσης, η ύπαρξη παιδιών-προσφύγων και παιδιών που έχουν μάθει για τον πόλεμο μόνο μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η γενικότερη αλληλεπίδραση αυτών των παιδιών, αποτελεί μια πρόκληση στην εκπαίδευση για την ειρήνη (Jäger, 2013β).

Το Κέντρο Εξυπηρέτησης της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Service Center Peace Education Baden-Württemberg), ενισχύει την οικοδόμηση της ειρήνης σε σχολεία της Βάδης-Βυρτεμβέργης, στη Γερμανία. Το κέντρο αυτό, υποστηρίζει τους δασκάλους στην προετοιμασία των μαθημάτων, προσφέρει δραστηριότητες κατάρτισης και αναπτύσσει τη μάθηση σχετικά με το θέμα του πολέμου και της ειρήνης, των συγκρούσεων και της βίας. Επιπλέον, προωθεί τη συστηματική ενσωμάτωση των θεμάτων αυτών στα εκπαιδευτικά προγράμματα, καθώς και τη δικτύωση μεταξύ των σχολικών και εξωσχολικών φορέων στον τομέα της οικοδόμησης της ειρήνης (<http://www.berghof-foundation.org>). Στη συγκεκριμένη χώρα, οι συζητήσεις σχετικά με τις τρέχουσες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η εκπαίδευση για την ειρήνη, οργανώνονται από σχετικά δίκτυα και οργανώσεις όπως το Peace Education Working Group of the German Association for Peace and Conflict Studies και το North German Peace Education Network. Επιπλέον, εξειδικευμένα περιοδικά δημοσιεύουν άρθρα αναλύοντας τις τρέχουσες εξελίξεις (Jäger, 2014).

Τα λεγόμενα Προγράμματα Διαμεσολάβησης (School Mediation Programs), ουσιαστικά, αποτελούν ένα πρακτικό μέσο διδασκαλίας της εκπαίδευσης για την ειρήνη σε ατομικό επίπεδο. Βασικός τους στόχος, είναι να καταστήσουν ικανό το παιδί να επιλύει με επιτυχία τις συγκρούσεις σε προσωπικό επίπεδο, ώστε να είναι σε θέση στο μέλλον να επιλύσει εξίσου ειρηνικά τις ενδεχόμενες συγκρούσεις σε κοινωνικό επίπεδο. Αρχικά, τα προγράμματα διαμεσολάβησης εφαρμόστηκαν σε σχολεία Αγγλοσαξονικών χωρών (<http://www.berghof-foundation.org>). Ωστόσο, τα συγκεκριμένα προγράμματα έχουν προσαρμοστεί στο εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας και αναδιαμορφώθηκαν ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Η πρόκληση στα προγράμματα

διαμεσολάβησης είναι το γεγονός ότι τα σχολεία πρέπει να αλλάξουν τη στάση τους απέναντι στην επίλυση διενέξεων. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να παραδώσουν την εξουσία, που είχαν ως τώρα, στο θέμα επίλυσης των συγκρούσεων και να αναθέσουν αυτό το έργο στους ίδιους τους μαθητές. Το βασικό πλεονέκτημα των Mediation Programs είναι πως αποτελούν μια μέθοδο που επιλύει πολλά προβλήματα τα οποία καθιστούν δύσκολη τη σχολική ζωή (<http://www.berghof-foundation.org>).

Ένα ακόμη πρόγραμμα, το οποίο αξίζει να αναφερθεί, είναι το πρόγραμμα Καλλιέργειας Ειρήνης (Cultivating Peace). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, σχεδιάστηκε με σκοπό την προώθηση ενός πολιτισμού ειρήνης στον Καναδά, μέσω της διδασκαλίας των κατάλληλων γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων για αντιμετώπιση των συγκρούσεων χωρίς χρήση βίας. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα το οποίο ουσιαστικά αποτελείται από μια ταινία video και ένα φυλλάδιο εξήντα σελίδων (Elmi, 2009). Τα τμήματα της ταινίας, τα οποία είναι σε μορφή κινουμένων σχεδίων, πραγματεύονται το θέμα των διενέξεων που προκύπτουν από τη μη αποδοχή της διαφορετικότητας προτείνοντας, επίσης, μια σειρά τρόπων διαχείρισης αυτών των συγκρούσεων (Classroom Connections, 2002). Το φυλλάδιο περιέχει δραστηριότητες-μαθήματα αλλά και συμβουλές προς τους εκπαιδευτικούς που εφαρμόζουν το συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Κάθε μάθημα περιλαμβάνει στόχους και προσδοκίες, βασικές έννοιες και θέματα, τα υλικά που απαιτούνται, τις απαιτούμενες πρακτικές που πρέπει να υιοθετήσουν οι εκπαιδευτικοί, πιθανές παραλλαγές και ερωτήσεις καθώς και αξιολόγηση των δραστηριοτήτων (Classroom Connections, 2002). Το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων του Cultivating Peace Programme είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον. Ενδεικτικά, εμπεριέχει δραστηριότητες που αφορούν στους ορισμούς της ειρήνης,

δραστηριότητες που αφορούν τα αίτια των συγκρούσεων, δραστηριότητες σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα αλλά και δραστηριότητες γνωριμίας με σημαντικούς εκπροσώπους της ειρήνης όπως ο Gandhi, ο Nelson Mandela κ.α.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει φανεί ότι είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό, καθώς σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς που το χρησιμοποιούν συμβάλλει στην προώθηση του πολιτισμού ειρήνης στον Καναδά (Elmi, 2009). Γενικότερα θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς ως ένα ευέλικτο, χρήσιμο και σχετικό πρόγραμμα το οποίο διδάσκει αξίες οι οποίες είναι απαραίτητες για τη ζωή των μαθητών (Elmi, 2009).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι, τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη στοχεύουν πράγματι στην καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Fountain (1999) εκτός των στόχων αυτών, θέτονται επίσης, γνωστικοί και συμπεριφορικοί στόχοι. Ενδεικτικά, στους γνωστικούς στόχους συμπεριλαμβάνονται η υιοθέτηση μη βίαιων μέσων επίλυσης των συγκρούσεων, η γνώση των μηχανισμών για την οικοδόμηση της ειρήνης και την επίλυση συγκρούσεων και η κατανόηση των δικαιωμάτων. Οι συμπεριφορικοί στόχοι που θέτουν τα συγκεκριμένα προγράμματα αφορούν την ικανότητα συνεργασίας και την ανάπτυξη κριτικής σκέψης (Fountain, 1999). Παράλληλα, μέσω των προγραμμάτων ειρήνης, επιδιώκεται η καλλιέργεια της ανοχής, της ενσυναίσθησης, της αλληλεγγύης και η αποδοχή του άλλου. Η εκπαίδευση για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο έχει ως στόχο να προετοιμάσει τους μαθητές για τη δημοκρατική συμμετοχή τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου (Fountain, 1999).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

4.1.Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών

Η «αντίληψη» είναι μια ευρεία και γενικευμένη έννοια, γεγονός που καθιστά δύσκολο τον προσδιορισμό της. Παρά το γεγονός αυτό, η έννοια της αντίληψης δεν

παύει να αποτελεί ένα θεμελιώδες φιλοσοφικό θέμα, το οποίο κατέχει κεντρική θέση τόσο στις θεωρίες της γνώσης όσο και στη θεωρία της συνείδησης (Blackburn, 1996). Σύμφωνα με τον Bar-Tal (2002), η επιτυχία της εκπαίδευσης για την ειρήνη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα κίνητρα, τις απόψεις, και τις ικανότητες των εκπαιδευτικών. Οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη πρέπει να ενστερνίζονται τις αξίες της και να διατηρούν σωστή στάση συμπεριφοράς (Bar-Tal, 2002).

Αυτή η προϋπόθεση, ωστόσο, φαίνεται προβληματική, διότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ασκούν το επάγγελμα χωρίς την απαιτούμενη διάθεση να διδάξουν την εκπαίδευση για την ειρήνη, ενώ κάποιος ενδέχεται να έχουν ακόμη και αντιφατικές απόψεις σχετικά με την αξία της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Επίσης, μόνο η διάθεση των εκπαιδευτικών για εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, δεν είναι αρκετή, καθώς ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να έχει τόσο τις κατάλληλες παιδαγωγικές δεξιότητες όσο και την εμπειρία για να διδάξει εκπαίδευση για την ειρήνη με επιτυχία (Bar-Tal, 2002).

Είναι συνεπώς φανερό ότι, υπάρχει ισχυρή σύνδεση μεταξύ των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών και της φύσης της εκπαίδευσης για την ειρήνη, καθώς οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών επηρεάζουν στην ουσία την αποτελεσματικότητά της. Το γεγονός αυτό, καθιστά ιδιαίτερα σημαντική την ανάδειξη των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών στο ζήτημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

4.2. Ανασκόπηση ερευνών σχετικά με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη

Τα ερευνητικά δεδομένα τα οποία αφορούν τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών πάνω στην εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι περιορισμένα. Ωστόσο,

έχει παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια μια τάση διερεύνησης των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη. Από την ανασκόπηση των συγκεκριμένων ερευνητικών προσπαθειών προκύπτει ότι, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια εκπαίδευση η οποία προωθεί την αγάπη, την αλληλεγγύη, την κατανόηση και το σεβασμό (Demir, 2011). Παρόλα αυτά όμως, οι εκπαιδευτικοί δεν αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο την εκπαίδευση για την ειρήνη (Polat, Arslan & Günçavdi, 2016).

Συγκεκριμένα, βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας των Polat κ.α (2016), κάποιοι εκπαιδευτικοί ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη με βάση τους στόχους της, κάποιοι βάσει των μεθόδων της και άλλοι βάσει των δεξιοτήτων και των στάσεων που προάγει. Οι περισσότεροι κατανοούν την έννοια της εκπαίδευσης για την ειρήνη, προσδιορίζοντάς την, δηλαδή, υπό διαφορετικές οπτικές γωνίες. Συγκεκριμένα, έχει φανεί ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πολύ σημαντική την εννοιολογική και θεωρητική γνώση στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ωστόσο, φαίνεται ότι δεν υπάρχουν μαθήματα σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη στα προγράμματα κατάρτισης των εκπαιδευτικών προσχολικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Polat et al., 2016). Στον αντίποδα, βρίσκεται η έρευνα της Demir (2011), στην οποία παρατηρήθηκε ότι τα επίπεδα ευαισθητοποίησης, γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα χαμηλά, όσον αφορά την εκπαίδευση για την ειρήνη.

Ως βασικό εμπόδιο στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, έχει τονιστεί από τους εκπαιδευτικούς ότι δεν είναι άλλο από τη μορφή του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο είναι αμιγώς βαθμοθηρικό και προσανατολισμένο στις εξετάσεις του μαθητή (Demir, 2011). Ακόμη, έχει παρατηρηθεί ότι, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν απαραίτητη, για την ενσωμάτωση της

εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό σύστημα, τη γνώση και κατανόηση του ιστορικού πλαισίου της περιοχής, την κατάλληλη προετοιμασία ενός σχεδίου δράσης, την εύρεση συγκεκριμένων στόχων και τη σωστή αξιολόγηση των δράσεων (Taufik, 2016). Επίσης, όσον αφορά την πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η υλοποίηση ειδικών δραστηριοτήτων οι οποίες προωθούν την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των μαθητών και δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στο ρόλο των σχολικών συστημάτων για την υποστήριξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Taufik, 2016).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, οι εκπαιδευτικοί έχουν αναδείξει το ζήτημα της ανεπάρκειας των αναλυτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων να εντάξουν την εκπαίδευση για την ειρήνη στο περιεχόμενό τους (Demir, 2011). Ως πιο ενδεδειγμένος τρόπος διδασκαλίας των αξιών της ειρήνης θεωρείται, σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών, η ενσωμάτωση της αξίας της ειρήνης τόσο στο αναλυτικό πρόγραμμα όσο και στις καθημερινές δραστηριότητες (Taufik, 2016). Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνεται η μείωση των συγκρούσεων στο πλαίσιο του σχολείου και βελτιώνεται η σχέση μαθητών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο (Taufik, 2016).

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ο εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη στην τάξη του, τοποθετούνται στο επίκεντρο τόσο η ιδιομορφία της προσωπικότητας όσο και οι δεξιότητες (Polat et al., 2016). Οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν την άποψη ότι, ο χαρακτήρας ενός εκπαιδευτικού διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση για την ειρήνη (Demir, 2011). Συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θα πρέπει «να βρίσκεται σε ειρήνη» τόσο με τον εαυτό του όσο και με τους άλλους και να διαθέτει αξίες που τροφοδοτούν την ειρήνη (Polat et al., 2016).

Σχετικά με τις γνώσεις που θα πρέπει να διαθέτει ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν πως είναι απαραίτητη η γνώση των τύπων της βίας, των ειδών της ειρήνης, των αξιών της ειρήνης και τέλος η γνώση τρόπων διαχείρισης της διαφορετικότητας και των συγκρούσεων (Polat et al., 2016). Επιπρόσθετα, στα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί της ειρήνης, συμπεριλαμβάνεται η αντανακλαστική, κριτική και δημιουργική σκέψη, η ενσυναίσθηση και ο έλεγχος του θυμού (Polat et al., 2016).

Μια ακόμη ενδιαφέρουσα μελέτη, η οποία πραγματοποιήθηκε στην ευρύτερη περιοχή του Πακιστάν, διερεύνησε τις αντιλήψεις που έχουν οι διευθυντές σχολείων στο θέμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της συνέντευξης και της παρατήρησης (Begum, 2012). Ως δευτερεύοντες συμμετέχοντες χρησιμοποιήθηκαν και κάποιοι εκπαιδευτικοί των συγκεκριμένων σχολείων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα σχολεία τα οποία επιλέχθηκαν βρισκόταν σε διαφορετικές πολιτισμικά περιοχές ώστε να διερευνηθούν οι πρακτικές των συμμετεχόντων στην κάθε περιοχή (Begum, 2012).

Οι εκπαιδευτικοί και ο διευθυντής του σχολείου της αστικής περιοχής, ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως την εμφύσηση και την ανάπτυξη της θετικής σκέψης και στάσης των μαθητών, προκειμένου να επιτευχθεί ο τελικός στόχος, που δεν είναι άλλος από μια μελλοντική ειρηνική κοινωνία. Στο σχολείο της αγροτικής περιοχής, οι συμμετέχοντες επικεντρώθηκαν κυρίως στους μηχανισμούς των σχέσεων και υποστήριξαν ότι το φιλικό περιβάλλον, η απουσία του φόβου και τα συναισθήματα της ασφάλειας, αποτελούν εξέχοντα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολείο (Begum, 2012). Στη συγκεκριμένη έρευνα, όπως και στην έρευνα των Polat κ.α (2016), οι εκπαιδευτικοί εστίασαν στην εποικοδομητική σχέση

εκπαιδευτικού-μαθητή υποστηρίζοντας ότι θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από φιλικότητα.

Διερευνώντας τις στρατηγικές που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί, με σκοπό να προωθήσουν και να διατηρήσουν την εκπαίδευση για την ειρήνη στο σχολείο τους, η Begum (2012) παρατήρησε ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο διάλογο και την αλληλεπίδραση. Αναφέρθηκε, επίσης, ως καταλληλότερος τρόπος διαχείρισης των προβλημάτων του σχολείου, η συζήτηση και η συνεργασία (Begum, 2012).

Η έρευνα των Deveci, Yilmaz και Karadag (2008), διαφέρει από τις προηγούμενες καθώς μελέτησε, μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων, τις αντιλήψεις φοιτητών του τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη. Οι μελλοντικοί δάσκαλοι, δημιουργώντας το εννοιολογικό πλαίσιο της ειρήνης τη συσχέτισαν με την ευημερία, την αγάπη, το σεβασμό και τη φιλία (Deveci, et al. 2008). Επιπλέον, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απέδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην αναγκαιότητα της εκπαίδευσης για την ειρήνη στα δημοτικά σχολεία υποστηρίζοντας ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι σημαντική καθώς ενθαρρύνει αξίες, όπως η κοινωνική αρμονία, η ανοχή, η παγκόσμια σκέψη και η ατομική ανάπτυξη (Deveci, et al. 2008).

Η μελέτη της Redfering (2014), πρόκειται ουσιαστικά για τη διδακτορική διατριβή της, διερεύνησε τις απόψεις των εκπαιδευτικών, οποίοι διδάσκουν σε σχολεία της Φλόριντα των Η.Π.Α, σχετικά με τους τρόπους πρόληψης της βίας στο σχολικό πλαίσιο. Πρόκειται για μια ποσοτική έρευνα η οποία, ωστόσο, παρουσίασε παρεμφερή αποτελέσματα με τις προηγούμενες έρευνες. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί υποστήριξαν ότι, η παροχή μιας ευρείας κατάρτισης των εκπαιδευτικών μπορεί να ωφελήσει στην επιτυχή πρόληψη της βίας αυξάνοντας παράλληλα, τη συνεπή και αποτελεσματική αξιοποίηση των διαφόρων

προγραμμάτων και στρατηγικών εκπαίδευσης για την επίλυση των συγκρούσεων (Redfering, 2014).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. Σημασία και αναγκαιότητα της έρευνας

Το ενδιαφέρον για τη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία και την επιρροή των αντιλήψεων αυτών στη διδακτική πρακτική, έχει ενταθεί, όπως προκύπτει από τις παραπάνω έρευνες, τα τελευταία χρόνια. Αντικείμενο των συγκεκριμένων ερευνών αποτέλεσε ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο εκπαιδευτικός τα ζητήματα της εκπαίδευσης και το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνει τις προσωπικές του αντιλήψεις για τα θέματα αυτά. Όπως επισημαίνεται στη σχετική βιβλιογραφία, οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, σχετικά με την εκπαιδευτική διαδικασία, επηρεάζουν αποφασιστικά την εκπαιδευτική πράξη και διαμορφώνουν τη διδακτική παρέμβαση (Fullan, 1993· Tobin, 1990).

Εξαιτίας των ερευνών αυτών, σήμερα ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζεται η σημασία της διερεύνησης των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, τόσο για την επαγγελματική τους ανάπτυξη όσο και για τη βελτίωση της εκπαίδευσης (Thompson, 1992). Ωστόσο, σχετικά με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σε περιοχές οι οποίες είναι στενά συνδεδεμένες με την κοινωνική εκπαίδευση, όπως η εκπαίδευση για την ειρήνη, η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η περιβαλλοντική εκπαίδευση τα δείγματα ερευνών είναι περιορισμένα (Fives & Gill, 2015).

Συνεπώς, η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι απολύτως αναγκαία. Η οπτική των εκπαιδευτικών

αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική πηγή πληροφοριών για τη σχολική πραγματικότητα και για ζητήματα που θέτονται στο επίκεντρό της, όπως για παράδειγμα η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Η διαπίστωση, κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, ότι δεν υπάρχουν αντίστοιχες μελέτες οι οποίες διερευνούν τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη στην χώρα μας, ενισχύει περισσότερο τη σημασία και αναγκαιότητα της παρούσας έρευνας.

5.2 Σκοπός και επιμέρους στόχοι

Βασικό σκοπό της παρούσας μελέτης αποτελεί η διερεύνηση των γνώσεων και αντιλήψεων των νηπιαγωγών για την εκπαίδευση για την ειρήνη, καθώς επίσης η ανάδειξη των αντιλήψεών τους σχετικά με την εφαρμογή της στο νηπιαγωγείο. Για την επίτευξη, λοιπόν, αυτού του σκοπού τέθηκαν οι εξής επιμέρους στόχοι:

-Να διερευνηθούν και να μελετηθούν οι αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη και τους στόχους που προσπαθεί να επιτύχει.

-Ακόμη, να διερευνηθούν οι αντιλήψεις σχετικά με την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη και αν αυτή είναι δυνατό να γίνει στο νηπιαγωγείο.

-Τέλος, να εντοπιστούν οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην πράξη η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.

Η μελέτη των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, αποτελεί κεντρικό άξονα πολλών ερευνητικών δραστηριοτήτων, καθώς, όπως είδαμε, επικρατεί η ισχυρή πεποίθηση ότι οι τοποθετήσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας μπορούν να αποτελέσουν σημείο εκκίνησης για οποιαδήποτε μεταρρύθμιση στο πλαίσιο της σχολικής ζωής. Γενικότερα, οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών εξετάζονται καθώς η έκφραση των συγκεκριμένων αντιλήψεων μπορεί να επηρεάσει θετικά την εφαρμογή

και την αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης. Όσον αφορά τις γενικές υποθέσεις της παρούσας έρευνας διαμορφώθηκαν ως εξής:

-Από τις έρευνες, που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι οποίες διερεύνησαν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών στο υπό μελέτη θέμα (προσδιορισμός της εκπαίδευσης για την ειρήνη, πλαίσιο εφαρμογής, στοχοθεσία), φάνηκε ότι οι εκπαιδευτικοί διαθέτουν ένα ικανοποιητικό γνωστικό υπόβαθρο. Επομένως, οι νηπιαγωγοί, αναμένεται να έχουν διαμορφώσει ορισμένες αντιλήψεις για το θέμα.

- Όπως φάνηκε κατά την βιβλιογραφική ανασκόπηση, υλοποιούνται σε μεγάλο βαθμό προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη τα οποία απευθύνονται σε μικρά παιδιά, συνεπώς, μια ακόμη υπόθεση της παρούσας έρευνας είναι ότι οι νηπιαγωγοί θα γνωρίζουν ενδεικτικά ορισμένους τρόπους εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο.

Βάσει του σκοπού και των επιμέρους στόχων που προαναφέρθηκαν, τα ερευνητικά ερωτήματα συγκεκριμενοποιήθηκαν ως εξής:

-Πώς ορίζουν οι νηπιαγωγοί την εκπαίδευση για την ειρήνη και ποιοι θεωρούν ότι είναι οι στόχοι της;

-Κατά την άποψή τους, είναι εφικτή η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο;

-Με ποιους τρόπους πιστεύουν ότι θα μπορούσε να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

6.1. Συμμετέχοντες

Η έρευνα, όπως προαναφέρθηκε, έχει ως στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων των νηπιαγωγών, συνεπώς το δείγμα αποτέλεσαν εν ενεργεία νηπιαγωγοί, οι οποίοι

εργάζονται σε νηπιαγωγεία της Κεντρικής και Βόρειας Ελλάδας. Αρχικά, προσεγγίστηκαν εικοσιτέσσερις νηπιαγωγοί, εκ των οποίων οι τέσσερις αρνήθηκαν να συμμετέχουν, εκφράζοντας μια ανασφάλεια λόγω της μαγνητοφώνησης των απαντήσεών τους. Ο τελικός αριθμός των συμμετεχόντων είναι είκοσι (20) γυναίκες νηπιαγωγοί. Οι συμμετέχουσες απάντησαν στις ερωτήσεις που τέθηκαν και κατά συνέπεια όλες οι συνεντεύξεις θεωρήθηκαν δεκτές.

Οι νηπιαγωγοί οι οποίες συμμετείχαν, εργάζονται σε σχολεία του νομού Λάρισας, Βόλου και Θεσσαλονίκης. Συγκεκριμένα, οι δέκα προέρχονται από το νομό Λάρισας, οι δύο από το νομό Βόλου και οι οκτώ από το νομό Θεσσαλονίκης. Για λόγους διατήρησης της ανωνυμίας οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί αναφέρονται με κωδικούς N1-N20 (δηλαδή N1:Νηπιαγωγός 1, N2:Νηπιαγωγός 2 κ.ο.κ).

Ο μέσος όρος υπηρεσίας τους κυμαίνεται από 2 (δυο) έως 23 (είκοσι τρία) έτη, με μέσο όρο τα 12 (δώδεκα) έτη περίπου. Πέντε από τις συμμετέχουσες είναι κάτοχοι Μεταπτυχιακού Τίτλου και μία νηπιαγωγός είναι κάτοχος πιστοποιητικού εξειδίκευσης. Όσον αφορά τον χώρο εργασίας των νηπιαγωγών, δώδεκα (12) από τις συμμετέχουσες εργάζονται σε δημόσια νηπιαγωγεία ως μόνιμο προσωπικό και οκτώ (8) απασχολούνται σε ιδιωτικά νηπιαγωγεία.

Στον ακόλουθο πίνακα (Πίνακας 1), συνοψίζονται τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων νηπιαγωγών.

Κωδικός Συμμετέχουσας	Έτη Εργασίας	Μεταπτυχιακός Τίτλος/Εξειδίκευση	Τύπος Σχολείου Εργασίας (Δημόσιο/Ιδιωτικό)
N1	6 έτη	Ναι	Ιδιωτικό
N2	12 έτη	Όχι	Δημόσιο

N3	19 έτη	Ναι	Δημόσιο
N4	10 έτη	Όχι	Δημόσιο
N5	2 έτη	Όχι	Ιδιωτικό
N6	5 έτη	Όχι	Ιδιωτικό
N7	10 έτη	Ναι	Δημόσιο
N8	8 έτη	Όχι	Ιδιωτικό
N9	20 έτη	Ναι	Ιδιωτικό
N10	6 έτη	Όχι	Ιδιωτικό
N11	15 έτη	Όχι	Δημόσιο
N12	23 έτη	Ναι	Ιδιωτικό
N13	20 έτη	Όχι	Δημόσιο
N14	16 έτη	Όχι	Δημόσιο
N15	11 έτη	Όχι	Δημόσιο
N16	12 έτη	Όχι	Δημόσιο
N17	5 έτη	Ναι	Ιδιωτικό
N18	8 έτη	Όχι	Δημόσιο
N19	12 έτη	Όχι	Δημόσιο
N20	20 έτη	Όχι	Δημόσιο

Πίνακας 1 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά του δείγματος

6.2. Μέθοδος ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων

Αρχικά, όσον αφορά τον τύπο της ερευνητικής προσέγγισης της συγκεκριμένης μελέτης, θα πρέπει να επισημανθεί ότι πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα. Ο συγκεκριμένος τύπος έρευνας καλύπτει τις ανάγκες και τους στόχους της εργασίας,

καθώς προσφέρει τη δυνατότητα για μια πληρέστερη διερεύνηση και ανίχνευση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων για το υπό μελέτη θέμα. Ταυτόχρονα, δίνει την ευκαιρία στον ερευνητή να στοχεύσει στο τί σημαίνει για τα υποκείμενα, η εμπειρία για την οποία μιλούν, με άλλα λόγια, να εμβαθύνει (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Πέρα, όμως, από τη λεπτομερή ανάλυση, οι ποιοτικές μελέτες καταγράφουν τη «φωνή» του υποκειμένου και τις εκφράσεις του (Eisner, 1991). Συμπερασματικά, λοιπόν, ο σκοπός της έρευνας μας που δεν είναι άλλος από τη διερεύνηση των αντιλήψεων των υποκειμένων, εξυπηρετούνταν πολύ καλύτερα με τη χρήση του ποιοτικού τύπου ερευνητικής προσέγγισης.

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων της συγκεκριμένης μελέτης, πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο ανάλυσης περιεχομένου και συγκεκριμένα μέσα από τον καθορισμό αξόνων, οι οποίοι στηρίχθηκαν στην κωδικοποίηση. Η ανάλυση περιεχομένου κατά τον Berelson (όπ. αναφ. στο Βάμβουκας, 2007), ορίζεται ως μια τεχνική έρευνας με αντικείμενο την αντικειμενική, συστηματική και ποσοτική περιγραφή του περιεχομένου επικοινωνίας γραπτού ή προφορικού λόγου με τελικό στόχο την ερμηνεία του. Με αυτό τον τρόπο, ο ερευνητής κατανοεί τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και πεποιθήσεις των συμμετεχόντων (Κυριαζή, 2002).

Ο Creswell (2003, 2007), όπως αναφέρεται στον Turner (2010), ορίζει την ανάλυση μιας συνέντευξης ως τη διαδικασία κατά την οποία ο ερευνητής πρέπει να «βγάλει νόημα» μέσα από όσα έχουν αποκαλυφθεί και να οργανώσει τα δεδομένα σε κατηγορίες πληροφοριών (themes, codes). Αυτές οι κατηγορίες προέρχονται από τις κοινές ιδέες, απόψεις και πρακτικές που εκφράστηκαν από πολλούς συμμετέχοντες.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης περιεχομένου της παρούσας έρευνας, πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες διαδοχικές διαδικασίες: Αρχικά έγινε η επιλογή και τμηματοποίηση των δεδομένων των συνεντεύξεων, τα οποία κρίθηκε ότι δίνουν

απάντηση στα ερωτήματα της έρευνας, σε ενότητες βάσει των κοινών χαρακτηριστικών τους. Στη συνέχεια, τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν και οργανώθηκαν ώστε να είναι δυνατή η ανάλυσή τους και τέλος πραγματοποιήθηκε η κατηγοριοποίησή τους με βάση τις εννοιολογικές κατηγορίες που αναδύθηκαν από το περιεχόμενο των συνεντεύξεων (Ιωσηφίδης, 2003).

6.3. Εργαλείο συλλογής εμπειρικού υλικού

Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας έγινε μέσω συνεντεύξεων και συγκεκριμένα επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη (semi-structured interview). Η συνέντευξη περιλαμβάνει την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία μεταξύ των προσώπων, καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα και στοχεύει στην απόσπαση πληροφοριών, οι οποίες σχετίζονται με το ερευνητικό αντικείμενο (Cohen & Manion, 1994, σ.307-308). Σύμφωνα με την Παρασκευοπούλου-Κόλλια (2008), «οι συνεντεύξεις προβάλλουν τις γνώσεις που το υποκείμενο κατέχει (πληροφορίες και γνώσεις), τί του αρέσει και τί όχι (αξίες και προτιμήσεις) και κυρίως τί σκέπτεται (απόψεις και αντιλήψεις)» (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008, σ.4). Μέσω της συνέντευξης, ο ερευνητής μπορεί να εμβαθύνει και ταυτόχρονα έχει τη δυνατότητα να διερευνήσει τις στάσεις, τις αντιλήψεις, τις απόψεις, τις εμπειρίες και τα συναισθήματα του συμμετέχοντα ελεύθερα και σε βάθος (Wellington, 2000· Ιωσηφίδης, 2003).

Η επιλογή του συγκεκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου, επιτρέπει την απόκτηση μιας λεπτομερούς εικόνας για τις απόψεις του συμμετέχοντα σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Παράλληλα, δίνει μεγαλύτερη ελευθερία στον ερωτώμενο να διατυπώσει τις απόψεις του καθώς και στον ερευνητή να τροποποιήσει, ανάλογα με

τη ροή της συζήτησης, τους θεματικούς άξονες της συνέντευξης, ώστε να λάβει πιο ενδιαφέρουσες απαντήσεις (Ιωσηφίδης, 2003).

Αυτό μπορεί να συμβεί διότι, η ημι-δομημένη συνέντευξη παρά το γεγονός ότι χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων, παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς τη σειρά διατύπωσης των ερωτήσεων (Ιωσηφίδης, 2003). Συγχρόνως, δίνει τη δυνατότητα τροποποίησης κάποιων ερωτήσεων, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ανάλογα με το πλαίσιο και τη ροή της συζήτησης (Robson, 1993).

Επίσης, η ημι-δομημένη συνέντευξη προσφέρει στο υποκείμενο την ευκαιρία να εκφραστεί ελεύθερα, διατυπώνοντας ατομικές εννοιολογήσεις και νοηματοδοτήσεις, κάτι το οποίο δεν είναι εφικτό να γίνει με τη χρήση ερωτηματολογίων ή αυστηρά δομημένων συνεντεύξεων (Κυριαζή, 2006). Η άμεση αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ερευνητή που θέτει τα ερωτήματα και στον ερωτώμενο, αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα του συγκεκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου, διότι επιτρέπει τη βαθύτερη διερεύνηση συγκριτικά με άλλες ερευνητικές τεχνικές. Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και μειονέκτημα καθώς επηρεάζεται ποικιλότροπα από τον συνεντευκτή και ενδέχεται να χαρακτηριστεί από υποκειμενικότητα (Cohen & Manion, 2000).

Η σύνταξη και διαμόρφωση των ερωτήσεων μιας συνέντευξης είναι μια διαδικασία ιδιαίτερα απαιτητική καθώς η επιλογή και διατύπωση των ερωτήσεων, η έκταση και παρουσίασή τους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην επεξεργασία, ανάλυση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων (Cohen & Manion, 2000). Ο οδηγός συνέντευξης της παρούσας έρευνας (βλ. Παράρτημα) κατασκευάστηκε βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων και του θεωρητικού πλαισίου της μελέτης.

Η δομή του συγκεκριμένου οδηγού διαμορφώθηκε μέσω μιας σειράς ανοιχτών ερωτήσεων, οι οποίες κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ανάλογα με τη ροή της συζήτησης κάποιες φορές χρειάστηκε είτε να διευκρινιστούν περαιτέρω και να αναδιατυπωθούν, είτε να τεθούν με άλλη σειρά (Bryman, 2008). Ειδικότερα, ο οδηγός συνέντευξης χωρίστηκε σε τόσους άξονες όσα είναι και τα ερωτήματα της έρευνας, με τον κάθε άξονα να περιλαμβάνει τις κατάλληλες ερωτήσεις προκειμένου να δοθούν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Έτσι, διαμορφώθηκαν συνολικά τρεις άξονες που αφορούσαν: Τον προσδιορισμό του πλαισίου της εκπαίδευσης για την ειρήνη (τον ορισμό, τους στόχους και τα χαρακτηριστικά της), την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο και τις πρακτικές που ακολουθούν οι νηπιαγωγοί.

6.4. Η Πιλοτική μελέτη

Πριν πραγματοποιηθεί η κύρια μελέτη, εφαρμόστηκε μια πιλοτική μελέτη σε πέντε νηπιαγωγούς, με στόχο να διαπιστωθεί αν οι ερωτήσεις καλύπτουν τις θεματικές ενότητες των θεματικών αξόνων που διαμορφώθηκαν, καθώς και να εντοπιστούν τυχόν δυσνόητες ερωτήσεις και παραλήψεις (Bryman, 2008). Οι συγκεκριμένοι νηπιαγωγοί, δεν έλαβαν μέρος στη μετέπειτα κυρίως έρευνα.

Τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν από τις πιλοτικές συνεντεύξεις συνοψίζονται παρακάτω:

- Όλοι οι συμμετέχοντες γνώριζαν το εννοιολογικό πλαίσιο και τους σκοπούς της εκπαίδευσης για την ειρήνη.
- Ήταν θετικοί στην ιδέα εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη.
- Δεν ήταν σε θέση να αναφέρουν ενδεικτικούς τρόπους εφαρμογής της στο πλαίσιο του νηπιαγωγείου.

Επίσης, κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης των πιλοτικών συνεντεύξεων, εντοπίστηκαν κάποιες μη κατανοητές ερωτήσεις οι οποίες τροποποιήθηκαν, ώστε να μην υπάρχουν προβλήματα στη διεξαγωγή των κυρίως συνεντεύξεων. Ένας ακόμη λόγος που πραγματοποιήθηκε αυτή η πιλοτική μελέτη, ήταν ώστε να ελεγχθούν κάποιοι παράμετροι της έρευνας, όπως η διάρκεια της συνέντευξης, η ποιότητα της ηχογράφησης αλλά και για να αποκτηθεί από την ερευνήτρια μια εξοικείωση με την όλη διαδικασία της συνέντευξης.

6.5. Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων διεξήχθη στο διάστημα Μάιου - Ιουνίου του 2016. Οι συνεντεύξεις καταγράφηκαν με ειδική συσκευή καταγραφής ψηφιακού ήχου, δηλαδή με ψηφιακό μαγνητόφωνο. Μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε η απομαγνητοφώνηση του περιεχομένου τους σε γραπτό κείμενο, ώστε να είναι εφικτή η ανάλυσή τους. Η ψηφιακή καταγραφή των συνεντεύξεων προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα στον ερευνητή καθώς του δίνει την ευκαιρία να χρησιμοποιήσει τις αρχικές σκέψεις των υποκειμένων, χωρίς να τον απασχολεί μήπως οι σημειώσεις του είναι ελλιπείς ή έχει παραφράσει κάτι. Μπορεί, επίσης, να επιστρέψει όσες φορές θέλει στην πηγή των δεδομένων του για να επαληθεύσει την ακρίβειά τους. Πλεονεκτήματα υπάρχουν και για τους συμμετέχοντες, καθώς η μαγνητοφώνηση των λεγόμενων τους, δίνει μια ασφάλιση ότι οι απαντήσεις τους θα χρησιμοποιηθούν με υπευθυνότητα (Seidman, 2006).

Η προσέγγιση στις συμμετέχουσες έγινε είτε τηλεφωνικώς, είτε έπειτα από επίσκεψη της ερευνήτριας στο νηπιαγωγείο. Στην πρώτη προσέγγιση, η ερευνήτρια ανέφερε το θέμα της εργασίας, τη διαδικασία συλλογής δεδομένων, τους γενικούς στόχους της έρευνας και διαβεβαίωσε τη διασφάλιση της ανωνυμίας των απαντήσεων

της κάθε συμμετέχουσας. Εάν η νηπιαγωγός ήταν σύμφωνη να παραχωρήσει τη συνέντευξη, προγραμματιζόταν συνάντηση είτε στον προσωπικό της χώρο, είτε στο σχολείο σε χρονική στιγμή που θα είχε κάποιο κενό η συμμετέχουσα.

Το μέρος και η ώρα διεξαγωγής της συνέντευξης αποφασιζόταν από την ίδια τη νηπιαγωγό, ώστε η εκάστοτε συμμετέχουσα να έχει την άνεση και την ελευθερία που χρειάζεται, η οποία εξασφαλίζει τη μειωμένη πιθανότητα διακοπής της συνέντευξης (Σταλίκας, 2005). Η μέση διάρκεια των συνεντεύξεων κυμάνθηκε στα τριάντα λεπτά. Η συνεργασία μεταξύ της ερευνήτριας και των συμμετεχουσών νηπιαγωγών δεν παρουσίασε κανένα πρόβλημα και οι συζητήσεις εξελίχθηκαν, στο σύνολό τους, ομαλά.

6.6.Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας

Η «αξιοπιστία» (credibility) σε μια ποιοτική έρευνα αναφέρεται στην ισχύ του μεθοδολογικού σχεδιασμού, στην ποιότητα των δεδομένων τα οποία συλλέχθηκαν κατά τη διάρκειά της και στο πώς αυτός ο σχεδιασμός και τα συγκεκριμένα δεδομένα οδηγούν σε αληθινά και άξια εμπιστοσύνης ευρήματα, υπό την έννοια ότι αναπαριστούν την πραγματικότητα (Levin & O' Donnel, 1999 · Lincoln, 2001).

Οι τεχνικές που ακολουθήθηκαν για τη διασφάλιση της εγκυρότητας της συγκεκριμένης έρευνας και οι οποίες αυξάνουν την πιθανότητα να παραχθούν αξιόπιστα ευρήματα είναι οι ακόλουθες:

-Αρχικά, όλες οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί ενημερώθηκαν εξ' αρχής, για το σκοπό και τους επιμέρους στόχους της έρευνας, γεγονός το οποίο διασφαλίζει την αξιοπιστία της μελέτης (Creswell, 2014).

-Πριν από κάθε συνέντευξη, προηγήθηκε μια σύντομη συζήτηση στην οποία γινόταν σαφές στις συμμετέχουσες ότι θα διατηρούνταν η πλήρης ανωνυμία στις απαντήσεις τους (Creswell, 2014).

-Οι ερωτήσεις της συνέντευξης δεν ήταν γνωστές σε καμία από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς πριν τη διαδικασία της συνέντευξης, διότι ζητούμενο ήταν οι αυθόρμητες και άνευ προεργασίας απαντήσεις.

-Κατά τη διαδικασία της απομαγνητοφώνησης, τηρήθηκε πιστή καταγραφή των λεγομένων των νηπιαγωγών με σκοπό την διασφάλιση των απαντήσεων (Seidman,2006).

-Επίσης, εξασφαλίστηκε έλεγχος από τις συμμετέχουσες τόσο κατά τη διάρκεια συλλογής των δεδομένων, όσο και μετά, καθώς ερωτήθηκαν για να επιβεβαιωθεί αν έγιναν κατανοητά τα όσα κατέθεσαν, από την ερευνήτρια.

-Σε όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας κρατήθηκαν σημειώσεις με προσωπικές σκέψεις και ιδέες, με σκοπό να βοηθηθεί όσο το δυνατό περισσότερο η ερευνήτρια τόσο στη μετέπειτα ανάλυση των δεδομένων όσο και στη κατηγοριοποίησή τους.

-Τέλος, επιδιώχθηκε η σύγκριση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας με αποτελέσματα ερευνών οι οποίες έχουν διεξαχθεί στο παρελθόν και αφορούν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Η ανάλυση του περιεχομένου των συνεντεύξεων, στην παρούσα έρευνα, οδήγησε στη δημιουργία των ακόλουθων θεματικών κατηγοριών και υποενοτήτων, όπως υποδεικνύονται στον Πίνακα 2.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΥΠΟΕΝΟΤΗΤΑ
Περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη»	1. Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μέσο προώθησης αξιών και ανάπτυξης στάσεων-δεξιοτήτων
	2. Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη
	3. Το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator)
Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο	1. Η αναγκαιότητα κατάρτισης των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη
	2. Η ετοιμότητα του παιδιού στην ενδεχόμενη εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη
	3. Η αναγκαιότητα αναδιαμόρφωσης του Αναλυτικού Προγράμματος
Πρακτικές νηπιαγωγών	1. Δυσκολίες στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη
	2. Οι διδακτικές προσεγγίσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

Πίνακας 2 Συγκεντρωτική παρουσίαση κατηγοριών και θεματικών υποενοτήτων της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου

7.1. Περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη»

Στη συγκεκριμένη ενότητα διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί οριοθετούν το πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Συγκεκριμένα, εξετάζονται οι αντιλήψεις τους για το περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την

ειρήνη». Η ενότητα αυτή δομείται σε τρία μέρη, το πρώτο εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο ορίζουν οι συμμετέχουσες την εκπαίδευση για την ειρήνη. Το δεύτερο μέρος, διερευνά τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη, όπως προέκυψαν από την ανάλυση των λεγομένων των νηπιαγωγών και τέλος, στο τρίτο μέρος αναλύεται το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης, σύμφωνα με το περιεχόμενο των συνεντεύξεων.

7.1.1. Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μέσο προώθησης αξιών και ανάπτυξης στάσεων-δεξιοτήτων

Η κυρίαρχη εννοιολόγηση της εκπαίδευσης για την ειρήνη, η οποία προέρχεται από δέκα (10) νηπιαγωγούς, παρατηρείται ότι εκφράζεται ως η εκπαίδευση προώθησης αξιών, κυρίως της αξίας της ειρήνης. Συγκεκριμένα, οι νηπιαγωγοί έδειξαν να ορίζουν το περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη» με βάση το σκοπό της εφαρμογής της, ο οποίος εστιάζει κατά κύριο λόγο στη μετάδοση των αξιών της ειρήνης και της ειρηνικής συνύπαρξης. Η εκπαίδευση για την ειρήνη νοείται, υπό την οπτική των συγκεκριμένων νηπιαγωγών, ως μια μορφή εκπαίδευσης η οποία: «...μας διδάσκει την αξία που έχει η ειρήνη»,(N1), «είναι η εκπαίδευση που έχει σκοπό να μάθει στα παιδιά τί είναι ειρήνη, ποια είναι η αξία της και τα χαρακτηριστικά της»,(N19), «...μια εκπαίδευση που τάσσεται υπέρ της ειρήνης, προσπαθεί να μάθει στο παιδί την αξία της ειρηνικής συμβίωσης»,(N11), «μαθαίνει στα παιδιά τα αγαθά της ειρήνης, δηλαδή τα οφέλη της»,(N12), «...όταν προωθείς μέσα από τη διδασκαλία σου συγκεκριμένες αρχές, όπως δηλαδή, την προώθηση του ιδεώδους της ειρήνης...»,(N16), «... να μεταδώσει στο μαθητή την αξία και τη χρησιμότητα που έχει η ειρήνη»,(N18).Οι συγκεκριμένες συμμετέχουσες, εν ολίγοις, προσδιόρισαν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, επικεντρωμένες στη

μετάδοση της αξίας και της χρησιμότητας της ειρήνης και γενικώς στην προώθησή της μέσω της διδασκαλίας που ακολουθείται σε μια τάξη.

Από την άλλη, η δεύτερη τάση, η οποία αν και διαφαίνεται σε μεμονωμένες περιπτώσεις νηπιαγωγών, είναι σημαντικό να παρουσιαστεί, καθώς εστιάζει σε μια διαφορετική προσέγγιση της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη». Και στη συγκεκριμένη τάση που αναδείχθηκε από την ανάλυση περιεχομένου, η εκπαίδευση για την ειρήνη προσδιορίζεται με βάση τον σκοπό που προσδοκά να επιτύχει. Δηλαδή, οι νηπιαγωγοί ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη εστιαζόμενοι κατά κύριο λόγο στους βασικούς της σκοπούς. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη προσέγγιση, η εκπαίδευση για την ειρήνη, προσδιορίζεται ως η μορφή εκπαίδευσης η οποία δεν στοχεύει μόνο στην προώθηση αξιών, αλλά παράλληλα, στην καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων. Συγκεκριμένα, οι περισσότερες νηπιαγωγοί, όπως θα δούμε παρακάτω, ανέφεραν κυρίως την καλλιέργεια της φιλειρηνικής στάσης και τη μη συγκρουσιακή επίλυση των διαφορών. Σε μικρότερο βαθμό αναφέρθηκε, επίσης, η καλλιέργεια της συνεργασίας, η αμοιβαία αποδοχή καθώς και η καλλιέργεια του σεβασμού.

Ειδικότερα, οι νηπιαγωγοί, αναφέρθηκαν ως επί το πλείστον, στην καλλιέργεια των φιλικής και φιλειρηνικής στάσης: *«Καλλιεργεί γενικά τη μεταξύ τους σχέση, τα ειρηνικά και φιλικά συναισθήματα»*,(N2), *«Μαθαίνει...στο παιδί την υιοθέτηση φιλικών διαθέσεων προς τον άλλο»*,(N11). Επίσης, τρεις (3) νηπιαγωγοί προσδιορίζοντας την εκπαίδευση για την ειρήνη, υποστήριξαν ότι είναι η εκπαίδευση η οποία καλλιεργεί τη μη συγκρουσιακή επίλυση των διαφορών, είναι ενάντια στη χρήση τόσο της λεκτικής όσο και της σωματικής βίας και προωθεί το διάλογο: *«...μαθαίνουν να συμβιώνουν ειρηνικά, μαθαίνουν να μη χρησιμοποιούν βία, λεκτική και σωματική και επιλύουν τα προβλήματα τους με διάλογο»*,(N8), *«...σου μαθαίνει να ζεις αρμονικά ,να*

ζεις χωρίς συγκρούσεις»,(N4),«προωθεί διαλλακτικές μεθόδους επίλυσης των συγκρούσεων»,(N17).Όπως προαναφέρθηκε, κάποιες νηπιαγωγοί θεωρούν ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη αντιπροσωπεύει την καλλιέργεια του σεβασμού (2),την συνεργασία (1) και την αποδοχή (1): «...Δεν ασχολείται μόνο με την έννοια της ειρήνης αλλά με πολλές άλλες έννοιες που εντάσσονται στην ειρήνη όπως η συνεργασία, η αμοιβαία αποδοχή»,(N15).

Αξίζει να αναφερθούν, επίσης, οι (3) τρεις περιπτώσεις νηπιαγωγών, οι οποίες εστίασαν μεν στις αξίες και δεξιότητες, στους ορισμούς που έδωσαν, αλλά αναφέρθηκαν και στην έννοια του πολέμου, προσδιορίζοντας, δηλαδή, την έννοια της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ως την εκπαίδευση η οποία αντιπαραβάλλει τον πόλεμο με την ειρήνη, με σκοπό να αναδείξει την ειρήνη και να «καταδικάσει» τον πόλεμο : «...είναι η εκπαίδευση η οποία στέκεται ενάντια στον πόλεμο και ότι αυτός, θα μπορούσαμε να πούμε, συνεπάγεται την διαμάχη, δηλαδή, τη βία...»,(N13), «... η έννοια της ειρήνης και η αντιδιαστολή της με την έννοια του πολέμου. Τί σημαίνει το ένα και τί σημαίνει το άλλο, ώστε τα παιδιά αυτής της ηλικίας να μπορούν να το αντιληφθούν»,(N20), «... προάγει τον φιλειρηνισμό και καταδικάζει τον πόλεμο και την οποιαδήποτε μορφή βιαιότητας»,(N14). Γενικότερα, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, στο σύνολό τους, ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη θέτοντας στο επίκεντρο των ορισμών τους, τους σκοπούς αυτής της εκπαίδευσης. Παρά το γεγονός ότι το περιεχόμενο των ορισμών που δόθηκαν ποίκιλλε, η πλειοψηφία υποστήριξε ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη προωθεί την ειρήνη και επιδιώκει τη μείωση των συγκρουσιακών επεισοδίων.

7.1.2. Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Το δεύτερο μέρος της συγκεκριμένης θεματικής κατηγορίας, επικεντρώθηκε στην ανάδειξη των αντιλήψεων των νηπιαγωγών αναφορικά με τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Συγκεκριμένα, οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί εξέφρασαν τις αντιλήψεις τους σχετικά με τους βασικούς στόχους τους οποίους θα πρέπει να θέτει ένας νηπιαγωγός ο οποίος εφαρμόζει αυτόν τον τύπο εκπαίδευσης. Οι απαντήσεις των νηπιαγωγών παρουσίασαν ποικιλομορφία. Στο σύνολό τους, οι συμμετέχουσες υποστήριξαν ότι οι στόχοι της διδασκαλίας που στηρίζεται στην εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι αρκετά απαιτητικοί, εκτός από μια νηπιαγωγό η οποία θεωρεί ότι δεν απαιτούνται ιδιαίτερα εξεζητημένοι στόχοι, όταν απευθυνόμαστε σε πολύ μικρές ηλικίες: *«...επειδή απευθυνόμαστε σε μια μικρή και εντελώς εύπλαστη ηλικία, οι στόχοι δηλαδή είναι ανάλογοι όχι ιδιαίτερα απαιτητικοί αλλά ουσιαστικοί, παρόλα αυτά...»*,(N18).

Όπως προέκυψε από την ανάλυση των λεγομένων των νηπιαγωγών, αρκετές από αυτές, συγκεκριμένα (7) επτά, υποστήριξαν ότι ο κυριότερος στόχος, στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, είναι η προώθηση της φιλειρηνικής στάσης καθώς επίσης η προώθηση της σημασίας που έχει η επικράτηση της ειρήνης, μέσω κατάλληλα διαμορφωμένων δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, υποστήριξαν ότι: *«...στόχος είναι να μάθει στο παιδί να αγαπάει την ειρήνη...»* (N4), *«...να προσφέρει στα παιδιά, μέσα από τις δραστηριότητες που οργανώνει, όσο καλύτερα μπορεί το νόημα της ειρήνης και το πόσο σημαντική είναι μέσα στο σχολείο»*,(N6), *«...ο κύριος στόχος που θέτει είναι να περάσει αβίαστα το μήνυμα της ειρήνης μέσα από διάφορες δραστηριότητες σε όλα τα παιδιά»*,(N7), *«Πώς η ειρήνη είναι εφαρμόσιμη μέσα στην πρακτική του σχολείου και της τάξης, αυτό είναι το βασικό... πώς προάγω την ειρήνη μέσα στην τάξη μου»*,(N20), *«Να περάσει την έννοια της ειρήνης στο παιδί , δηλαδή το*

ότι είναι απαραίτητη η ειρήνη στον κόσμο και στη ζωή μας και για ποιο λόγο...»,(N2).

Μια νηπιαγωγός αναφέρθηκε και στην καλλιέργεια της φιλικότητας, πέρα από την εκμάθηση των αρχών της ειρήνης, θεωρώντας την ως έναν βασικό στόχο της εκπαίδευσης για την ειρήνη: *«... στοχεύει να μάθει στα παιδιά τις αρχές της ειρήνης, να καλλιεργήσει τη φιλική διάθεση γενικότερα»*,(N19).

Ωστόσο, κάποιες νηπιαγωγοί εστίασαν στο ζήτημα της «αλλαγής», υποστηρίζοντας ότι η αλλαγή θα πρέπει να αποτελεί τον βασικό στόχο της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ειδικότερα, τρεις (3) νηπιαγωγοί ανέφεραν ότι ο κυριότερος στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι η αλλαγή τόσο του παιδιού όσο και του γενικότερου σχολικού πλαισίου. Ενδεικτικά, οι συγκεκριμένες απαντήσεις : *«Είναι μια εκπαίδευση που στοχεύει στην αλλαγή του παιδιού. Επιδιώκει να αλλάξει τη νοοτροπία και να διαμορφώσει σωστά πρότυπα συμπεριφοράς...»*,(N14),*«Νομίζω πως στόχος αυτών των εκπαιδευτικών μακροπρόθεσμα είναι να αλλάξουν τη στάση ζωής μας προς το καλύτερο...»*,(N12), *«...προσπαθούν να αλλάξουν τη σχολική πραγματικότητα...»*,(N17).

Από την άλλη πλευρά, δύο (2) νηπιαγωγοί, υποστήριξαν ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης δε θέτει μαθησιακούς στόχους αλλά συναισθηματικούς, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση αξιών και πεποιθήσεων: *«...δεν θα έδινε βάση όπως κάνουμε οι περισσότεροι στο να μάθουν ,να μάθουν ,να μάθουν, αυτή η εμμονή δηλαδή. Θα είχε στόχους πιο ανώτερους, να καλλιεργήσει τα θετικά δηλαδή στο παιδί»*,(N3),*«...θέτει συναισθηματικούς στόχους κι όχι μαθησιακούς. Στοχεύει, δηλαδή, στο να φέρει στην επιφάνεια τα καλά συναισθήματα ενός παιδιού και τα εξελίσει»*,(N8).

Η N15 υποστήριξε ότι βασικός στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε διάφορα θέματα που απασχολούν τη σύγχρονη

κοινωνία. Συγκεκριμένα, ανέφερε: «...να τα ενημερώσει για τα σύγχρονα προβλήματα της εποχής μας το ρατσισμό, τη ξενοφοβία, τη μόλυνση του περιβάλλοντος»,(N15).

Γενικότερα, οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί έδειξαν να αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση των στόχων της εκπαίδευσης για την ειρήνη, θεωρώντας ότι πρέπει να είναι όχι επιφανειακοί αλλά ιδιαίτερα μελετημένοι και με μακροπρόθεσμα αποτελέσματα: «...να μη δει επιφανειακά αυτά τα ζητήματα αλλά να τους δώσει μια ολοκληρωμένη ματιά»,(N16), «...να φτιάξουν αυριανούς πολίτες που να επιδιώκουν την ειρήνη, να την υπερασπίζονται»,(N12), «...να κάνει τα παιδιά να πιστέψουν στην ειρήνη, έτσι ώστε όταν ενηλικιωθούν να την υπερασπίζονται»,(N13).

7.1.3. Το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator)

Στην τρίτη κατηγοριοποίηση του πρώτου θεματικού άξονα, εντάσσονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που πρέπει να διαθέτει ο εκπαιδευτικός ο οποίος θέτει σε εφαρμογή την εκπαίδευση για την ειρήνη (peace educator). Οι νηπιαγωγοί όρισαν, με λίγα λόγια, τον εκπαιδευτικό της ειρήνης και «έχτισαν» το προφίλ του με τα χαρακτηριστικά που θεωρούν ότι θα πρέπει να διαθέτει. Στα χαρακτηριστικά, τα οποία ανέφεραν οι ερωτώμενες, παρατηρείται μια τριμερής διάκριση. Ειδικότερα, από το σύνολο των απαντήσεων που δόθηκαν και κωδικοποιήθηκαν, διακρίνονται τρεις γενικές τάσεις. Συγκεκριμένα, τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator) διακρίνονται στα γνωρίσματα του χαρακτήρα, στις εκπαιδευτικές ικανότητες και στις πεποιθήσεις. Οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, ορίζοντας τον εκπαιδευτικό της ειρήνης, στο μεγαλύτερο μέρος τους, επικεντρώθηκαν, κυρίως, στα γνωρίσματα της προσωπικότητας και του χαρακτήρα που θα πρέπει να διαθέτει.

Ειδικότερα, αναφέρθηκαν στην ηρεμία που πρέπει να τον χαρακτηρίζει, στο ειρηνικό πνεύμα το οποίο θα πρέπει να αποπνέει, στη διαλλακτικότητα και την ευγένεια: «...να αγαπά ο ίδιος την ειρήνη και να επιδιώκει να διατηρείται η ηρεμία μέσα στη τάξη του»,(N14). Ωστόσο, η ηρεμία και ευγένεια δεν πρέπει να είναι επιφανειακή και να διατηρείται μόνο στο χώρο του σχολείου: «...ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι πράος και συγκεντρωμένος, ώστε να διατηρεί το ήρεμο κλίμα εντός της τάξης του...να είναι ευγενής όχι μόνο στα άτομα που τον περιβάλλουν στο σχολείο αλλά με όλους»,(N5). Μια νηπιαγωγός χαρακτήρισε τον τύπο του εκπαιδευτικού της ειρήνης, ουσιαστικά ως τύπο «καλού» εκπαιδευτικού: «...συνεργατικός, φιλειρηνικός έχει δηλαδή αυτά τα γνωρίσματα του καλού και διαλλακτικού εκπαιδευτικού»,(N10). Εξίσου βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα το οποία θα πρέπει, σύμφωνα με τις συμμετέχουσες, να διακρίνονται στο χαρακτήρα του νηπιαγωγού της ειρήνης είναι το αίσθημα δικαιοσύνης και αποδοχής της διαφορετικότητας: «...είναι δίκαιος και φέρεται το ίδιο σωστά και δίκαια σε όλους»,(N14), «να έχει ίδια συμπεριφορά απέναντι σε όλα τα παιδιά και να μην κάνει διακρίσεις»,(N15).

Τονίστηκε, επίσης, από τις συμμετέχουσες ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης οφείλει να έχει υιοθετήσει τις βασικές αρχές της συγκεκριμένης εκπαίδευσης: «...να πιστεύει στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να μη διδάσκει κάτι δηλαδή χωρίς να το έχει υιοθετήσει δηλαδή ο ίδιος»,(N1), «Είναι πολύ σημαντικό να μην εφαρμόζει μια εκπαίδευση την οποία δεν πιστεύει και επικροτεί ο ίδιος... Δηλαδή, πρέπει να πιστεύει στις αρχές αυτές και να τις ενστερνίζεται»,(N13).

Από την άλλη, η δεύτερη τάση, η οποία διαφαίνεται μεν σε μικρότερο βαθμό, ωστόσο δεν μπορεί να παραλειφθεί, αφορά τις νηπιαγωγούς, οι οποίες θεωρούν βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των εκπαιδευτικών της ειρήνης, τις ανεπτυγμένες εκπαιδευτικές ικανότητες και συγκεκριμένα την ικανότητα ορθής διαχείρισης της

τάξης και των συγκρούσεων που προκύπτουν μέσα σε αυτή. Ειδικότερα, οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί υποστήριξαν ότι, δεν θα πρέπει να λειτουργεί ως ηγέτης αλλά σαν ισότιμο μέλος της τάξης και ότι πρέπει να είναι υποστηρικτής του διαλόγου και όχι άλλων βίαιων μεθόδων διαχείρισης των διενέξεων «...*Διαχειρίζεται την τάξη του σωστά και δεν είναι ηγετικός αλλά λειτουργεί σαν μέλος της ομάδας*»,(N10), «...*κάνει διάλογο με το παιδί και να λύνει τις διαφορές μέσα στη τάξη του, έτσι*»,(N12), «...*να ξέρει να χειρίζεται και να διαχειρίζεται καλά την τάξη του και τις ενδεχόμενες συγκρούσεις*»,(N16).

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι, η ιστορική κατάρτιση και γνώση που πρέπει να διαθέτει ο εκπαιδευτικός της ειρήνης, αναφέρθηκε μόλις από δύο συμμετέχουσες νηπιαγωγούς: «*να είναι μορφωμένος και ιστορικά καταρτισμένος*»,(N7), «*οφείλει να είναι πολύ καλά ενημερωμένος ώστε να είναι επαρκής στο να εφαρμόσει αυτή την απαιτητική μορφή εκπαίδευσης*»,(N1).

Η τρίτη τάση, η οποία διαφάνηκε, αφορά τις νηπιαγωγούς οι οποίες πιστεύουν ότι το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του εκπαιδευτικού της ειρήνης, είναι οι δημοκρατικές του πεποιθήσεις. Οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί, τάχθηκαν υπέρ της άποψης ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης δεν πρέπει να διαθέτει ρατσιστικές και αυταρχικές πεποιθήσεις: «...*θα πρέπει να μην έχει αυταρχικές ιδέες αλλά να πιστεύει στο διάλογο*»,(N5), «*Δεν πρέπει να είσαι στρατηγός στη τάξη, αποφασίζω και διατάζω δηλαδή*»,(N3), «*Να μην είναι ρατσιστής και να είναι κατά της βίας, τόσο της λεκτικής όσο και της σωματικής*»,(N6). Επίσης, μια νηπιαγωγός επικεντρώθηκε στις πολιτικές πεποιθήσεις του εκπαιδευτικού, οι οποίες πρέπει να συμβαδίζουν με το γενικότερο πνεύμα της ειρήνης: «...*δεν μπορεί να είναι μιας φιλοσοφίας και μιας λογικής και μιας πολιτικής τοποθέτησης η οποία δεν έχει σχέση με την ειρήνη*»,(N20).

7.2. Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

Η ενότητα αυτή διερευνά τις αντιλήψεις των ερωτώμενων νηπιαγωγών για την δυνατότητα εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολικό πλαίσιο και ειδικότερα, στο νηπιαγωγείο. Δομείται σε τρία μέρη, σύμφωνα με τα ζητήματα, τα οποία αναδείχθηκαν μέσα από τον λόγο των ερωτώμενων. Το πρώτο μέρος, επικεντρώνεται στο κατά πόσο το παιδί στην προσχολική ηλικία είναι σε θέση να δεχθεί τις βασικές αρχές της ειρήνης. Το δεύτερο μέρος εστιάζει στην αναγκαιότητα επιμόρφωσης και εκπαιδευτικής κατάρτισης των νηπιαγωγών και τέλος το τρίτο μέρος αναφέρεται στις αλλαγές οι οποίες πρέπει να γίνουν στο αναλυτικό πρόγραμμα, όπως αυτές αναδείχθηκαν μέσα από τις συνεντεύξεις. Ως εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα αναδεικνύεται η ελλιπής γνώση των νηπιαγωγών σε θέματα τα οποία αφορούν την εκπαίδευση για την ειρήνη, καθώς και τα προβλήματα που σχετίζονται με το περιεχόμενο του Αναλυτικού Προγράμματος του νηπιαγωγείου.

7.2.1. Η ετοιμότητα του παιδιού στην ενδεχόμενη εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Όπως αναδείχθηκε, από τα όσα υποστήριξαν οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, η πλειοψηφία τους, συγκεκριμένα δεκαεπτά (17) συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, τάσσονται υπέρ της ένταξης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο. Με τις απαντήσεις τους, απέδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στην προσχολική εκπαίδευση θεωρώντας την πολύ σημαντική. Συγκεκριμένα, μια από αυτές, η Ν4, ανέφερε χαρακτηριστικά: *«αν θες να χτίσεις γερές βάσεις, ξεκινάς δίνοντας βαρύτητα στην προσχολική ηλικία. Το ίδιο ισχύει και για την εκπαίδευση της ειρήνης...»*, (N4).

Μια νηπιαγωγός κρίνει επιτακτική την ανάγκη της ένταξης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, εξαιτίας των κοινωνικών προβλημάτων που έχουν ανακύψει

και τα οποία δεν έχουν αφήσει ανεπηρέαστο φυσικά, το περιβάλλον του σχολείου: *«Θεωρώ πως επιβάλλεται... με τα σημερινά δεδομένα που προκύπτουν, με τις δυσμενείς καταστάσεις στα σχολεία, είναι νομίζω πολύ σημαντικό να ενταχθεί ακόμα και στο νηπιαγωγείο»*,(N1).

Οι νηπιαγωγοί επικεντρώθηκαν, κατά κύριο λόγο, στο παιδί και τις ιδιαίτερες ικανότητές του, γεγονός το οποίο καθιστά ευκολότερη τη διαδικασία ένταξης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στην προσχολική ηλικία. Ειδικότερα, θεωρούν ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη μπορεί εύκολα να εδραιωθεί από τα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής, διότι το παιδί προσχολικής ηλικίας έχει την απαιτούμενη αντιληπτική ικανότητα και ωριμότητα να κατανοήσει τα βασικά της νοήματα. Παρόλα αυτά όμως, θεωρούν απαραίτητη την καταβολή προσπάθειας, από πλευράς τους, σε όλη αυτή τη διαδικασία: *«...Όλα τα παιδιά, αν προσπαθήσεις αρκετά να δουλέψεις με αυτά, έχουν άπειρες δυνατότητες»*,(N19), *«...τα παιδιά του νηπιαγωγείου μπορούν να δεχτούν τις έννοιες αυτές, δηλαδή, που συμπεριλαμβάνει η θεματολογία της εκπαίδευσης για την ειρήνη»*,(N17), *«...Σίγουρα, θεωρώ πως τα παιδιά στο νηπιαγωγείο είναι αρκετά ώριμα να δεχθούν τις βάσεις μιας τέτοιας μορφής εκπαίδευσης»*,(N4).

Κάποιες συμμετέχουσες υποστήριζαν ότι, η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα πρέπει να πραγματοποιείται κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός παιδιού, καθώς σε αυτή την ηλικία το παιδί διαμορφώνει το χαρακτήρα και τη στάση του. Συγκεκριμένα, αιτιολογώντας την άποψή τους ανέφεραν την ικανότητα του παιδιού προσχολικής ηλικίας να κατανοήσει τα νοήματα αυτής της εκπαίδευσης: *«...Τα σημερινά παιδιά πρέπει να γνωρίζουν την πραγματικότητα και είναι σαφέστατα σε θέση να τη καταλάβουν...Αν δεν αρχίσεις από μικρός να μάθεις να ζεις ειρηνικά κι αρμονικά, να μη χρησιμοποιείς βία κλπ δεν θα το μάθεις ποτέ, αυτό ισχύει»*,(N3), *«...στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι αρκετά συνειδητοποιημένα και έχουν πολλές*

ικανότητες...η προσχολική ηλικία είναι η κατάλληλη περίοδος να ενταχθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη», (N5).

Στον αντίποδα, τρεις (3) συμμετέχουσες θεωρούν ανέφικτη την ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, χαρακτηρίζοντας την εκπαίδευση για την ειρήνη αφενός ως μια δύσκολη μορφή εκπαίδευσης η οποία δεν πρέπει να απευθύνεται σε μικρές ηλικίες και αφετέρου το παιδί ως ανέτοιμο να συλλάβει και να κατανοήσει τις βασικές έννοιες που προωθεί η συγκεκριμένη μορφή εκπαίδευσης: *«...ένα παιδί νηπιακής ηλικίας δεν είναι αρκετά έτοιμο να δεχθεί μια τέτοιου είδους εκπαίδευση εις βάθος, καθώς περιλαμβάνει έννοιες που δύσκολα ίσως μπορεί να συλλάβει»,(N6), «Νομίζω πως είναι λίγο δύσκολος τρόπος εκπαίδευσης για να εφαρμοστεί στην χώρα μας και ειδικότερα στο νηπιαγωγείο...»,(N15).*Μια νηπιαγωγός, υποστήριξε την άποψη ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη, θα πρέπει να τίθεται σε εφαρμογή από το δημοτικό σχολείο, καθώς τότε τα παιδιά έχουν περισσότερες δυνατότητες: *«...δεν είναι εφικτό όλο αυτό... η εκπαίδευση για την ειρήνη, αν θες να χει ένα καλό αποτέλεσμα, απευθύνεται από δημοτικό και εξής. Δεν ξέρω, νομίζω πως αγγίζει θέματα και τομείς που είναι λίγο «μακριά» από το εύρος της παιδικής αντίληψης»,(N16).*

Παρόλα αυτά, ούτε οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί ήταν απόλυτα ενάντιες στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, καθώς πιστεύουν πως με μεθοδική προσπάθεια και καλύτερη προετοιμασία από μέρους τους, το παιδί θα μπορέσει να συλλάβει το περιεχόμενο αυτής της εκπαίδευσης: *«...με αρκετή προσπάθεια, από πλευράς του εκπαιδευτικού και με απλές κι ευχάριστες δραστηριότητες, θα ήταν εφικτό»,(N6), «...ίσως, αν είχαμε κάποια πολύ καλή ενημέρωση κατά τις σπουδές μας, να μπορούσαμε να κάνουμε κάποια πράγματα»,(N15).*

7.2.2. Η αναγκαιότητα κατάρτισης των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη

Το ζήτημα της εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο εκπαιδευτικό πλαίσιο και συγκεκριμένα στο νηπιαγωγείο, ανέδειξε την αναγκαιότητα της ύπαρξης σχετικών επιμορφώσεων, οι οποίες ενισχύουν το εκπαιδευτικό έργο των νηπιαγωγών. Αξίζει να σημειωθεί ότι καμία από τις συμμετέχουσες, δεν έχει συμμετάσχει σε αντίστοιχο σεμινάριο ή επιμόρφωση πλην μεμονωμένων περιπτώσεων νηπιαγωγών οι οποίες έχουν συμμετάσχει σε επιμορφώσεις που αφορούν τη διαπολιτισμικότητα.

Στην πλειοψηφία τους, οι νηπιαγωγοί, θεωρούν απαραίτητη την επιμόρφωσή τους, καθώς χωρίς αυτή καθίσταται αδύνατη η σωστή εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Συγκεκριμένα, δεκαοχτώ (18) νηπιαγωγοί υποστήριξαν την εξαιρετική σημαντικότητα της ύπαρξης εκπαιδευτικών επιμορφώσεων, θεωρώντας την υλοποίησή τους, ως βασικό τρόπο βελτίωσης των πρακτικών τους και παροχής των κατάλληλων κατευθυντήριων γραμμών για την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Όπως χαρακτηριστικά ανέφεραν: *«Θα ήταν πολύ καλό να διεξάγονταν τέτοιες επιμορφώσεις και σεμινάρια καθώς θα παρείχαν σημαντικές πληροφορίες και θα ενίσχυαν τις γνώσεις μας»*,(N5), *«...θα είχαν πολύ ενδιαφέρον καθώς θα μας ενημέρωναν και θα μας βοηθούσαν να βελτιώσουμε την τακτική μας μέσα στην τάξη»*,(N11), *«...παίρνεις πολλά πράγματα, ενημερώνεσαι, ακούς νέες έτσι μεθόδους για τη διδασκαλία σου...»*,(N1), *«Μακάρι να παρθούν πρωτοβουλίες και να γίνονταν αυτές οι επιμορφώσεις. Μόνο καλό θα έκαναν»*,(N3).

Επίσης, αναδείχθηκε και το θέμα της ημιμάθειας και άγνοιας που υπάρχει στο συγκεκριμένο θέμα, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη σχετική επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών: *«Οι επιμορφώσεις αυτού του τύπου δυστυχώς είναι λίγες, γι' αυτό και υπάρχει ημιμάθεια σε πολλά εκπαιδευτικά θέματα. Αν γινόταν θα*

είχαμε την ευκαιρία να γινόμασταν καλύτεροι νηπιαγωγοί»,(N7), «...σίγουρα, θα πρέπει να γίνονται σεμινάρια για την εκπαίδευση για την ειρήνη γιατί είναι μια εκπαίδευση που δεν γνωρίζουμε πολύ καλά εμείς οι νηπιαγωγοί»,(N10).

Όπως υποστήριξε η N20, θεωρεί ιδιαίτερα σημαντική την επιμόρφωση των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη, καθώς μέχρι τώρα οι εκπαιδευτικοί προσπαθούν μέσω του προσωπικού διαβάσματος και γενικώς εμπειρικά, να διδάξουν στα παιδιά τις αρχές της ειρήνης και να βελτιώσουν τη διδασκαλία τους: *«...οποσδήποτε θα έπρεπε να υπήρχε μια επιμόρφωση, θα ήταν πάρα πολύ καλό, γιατί τώρα ας πούμε ο καθένας μας προσπαθούμε να περάσουμε αυτές τις έννοιες στα παιδιά μέσα από το προσωπικό μας διάβασμα, από προσωπικές μας γνώσεις και από το τί θεωρούμε εμείς τί είναι στην ουσία, η ειρήνη...»,(N20).*

Διαφάνηκε ωστόσο, μέσα από τα λεγόμενα δύο (2) νηπιαγωγών και μια αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία, η εκπαιδευτική κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, δε βοηθά ιδιαίτερα το νηπιαγωγό. Οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί, οι οποίες διαφώνησαν με την ύπαρξη εκπαιδευτικών επιμορφώσεων, υποστήριξαν ότι δεν θα ήταν αρκετή η υλοποίηση τους, αναφέροντας, χαρακτηριστικά, ότι απαιτείται η εκ βάθρων αναδιαμόρφωση της δομής του εκπαιδευτικού συστήματος, ως μόνος ενδεδειγμένος τρόπος υιοθέτησης ενός εκπαιδευτικού συστήματος που θα στηρίζεται στις αρχές της ειρήνης. Ειδικότερα, μια συμμετέχουσα υποστήριξε ότι: *«... κάτι τέτοιο θα ήταν πρόχειρη λύση αλλά θα ωφελούσε σε ένα μικρό, ας πούμε, βαθμό. Νομίζω πως θα έπρεπε από το σχολείο να δεχόμασταν αυτόν τον τύπο εκπαίδευσης, τα σεμινάρια αυτά θα βοηθούσαν μεν αλλά δε θα έδιναν πολλά πράγματα νομίζω»,(N14).* Στο ίδιο σκεπτικό κινήθηκε και η επόμενη συμμετέχουσα νηπιαγωγός, η οποία τάσσεται υπέρ πιο ριζικών λύσεων: *«...ακόμα και καταρτισμένα σεμινάρια της εκπαίδευσης για την*

ειρήνη δεν μπορούν να μας βοηθήσουν αρκετά. Χρειάζεται μια πολύ καλά οργανωμένη δομή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα έτσι ώστε να εφαρμοστεί σωστά η εκπαίδευση για την ειρήνη»,(N15).

7.2.3. Η αναγκαιότητα αναδιαμόρφωσης του Αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου

Αναλύοντας τα όσα υποστήριξαν οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, αναδείχθηκε η αναγκαιότητα αλλαγών, που πρέπει να γίνουν στο περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου. Συγκεκριμένα, όπως φάνηκε από την ανάλυση των ευρημάτων, όλες οι νηπιαγωγοί θεωρούν ότι το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου είναι ένα οργανωμένο και εμπειριστατωμένο πρόγραμμα, το οποίο, ωστόσο, δεν προάγει όσο θα έπρεπε την αξία της ειρήνης. Όπως ανέφεραν, το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου είναι προσεγμένο, βοηθά και ενισχύει το εκπαιδευτικό τους έργο, αλλά είναι επιτακτική η ανάγκη για αλλαγή καθώς το χαρακτηρίζουν ως μη ενημερωμένο για τα ζητήματα που εντάσσονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη: «...Γενικά, μας βοηθά, εμάς τους νηπιαγωγούς, αλλά για αυτά τα θέματα που αναλύσαμε προηγουμένως δε σου δίνει κάτι. Εννοώ, ότι δυστυχώς δεν είναι καλά διαμορφωμένο να υποστηρίζει την εκπαίδευση για την ειρήνη»,(N4).

Ωστόσο, στο θέμα των προτάσεων και αλλαγών, οι οποίες θα ήταν ωφέλιμο να γίνουν στο αναλυτικό πρόγραμμα, οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί έδειξαν, μέσα από τα λεγόμενά τους, να επικεντρώνονται σε διαφορετικά ζητήματα. Παρουσιάστηκε μια τριμερής διάκριση των αλλαγών που θα πρέπει να υποστεί το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Αρχικά, η πρώτη κατηγοριοποίηση εστιάζει σε αλλαγές οι οποίες

αφορούν το θέμα των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών και τη διαμόρφωση στάσεων.

Συγκεκριμένα, επτά (7) συμμετέχουσες νηπιαγωγοί, εστίασαν στην αλλαγή του αναλυτικού με την ένταξη προτάσεων οι οποίες αφορούν τις μεταξύ σχέσεις των παιδιών και τη διαμόρφωση στάσεων και δεξιοτήτων. Ειδικότερα, αυτές οι νηπιαγωγοί, πρότειναν το αναλυτικό πρόγραμμα μέσω των προτάσεών του να επιχειρεί τη διαμόρφωση στάσεων και αξιών: «...είναι σωστό να υπάρχουν μαθησιακοί στόχοι στο πρόγραμμα που ακολουθούμε αλλά εξίσου σημαντικοί είναι και οι στόχοι που αφορούν την διαμόρφωση στάσεων»,(N5). Παράλληλα, να λαμβάνει περισσότερο υπόψη την κοινωνική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού: «...να δώσει περισσότερη σημασία στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ,να εστιάσει στο να καλλιεργήσει δηλαδή τα συναισθήματά τους και τις αξίες τους»,(N15),«... Σίγουρα θα έπρεπε να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και στην ανάπτυξη και διαμόρφωση, θα έλεγα, στάσεων»,(N17).

Επίσης, το αναλυτικό πρόγραμμα υποστηρίχθηκε ότι, θα πρέπει να εστιάζει περισσότερο στις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών: «...Νομίζω πως αν και μεριμνά το Αναλυτικό για τις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών θα έπρεπε να δίνει λίγο μεγαλύτερη βάση»,(N3). Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί ότι μια νηπιαγωγός (N20), αντιπαρέβαλλε το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου με το νέο αναλυτικό, υποστηρίζοντας ότι το νέο αναλυτικό πρόγραμμα (σε αντίθεση με το υπάρχον) εμπεριέχει προτάσεις αναφορικά με το ζήτημα της προσωπικής ανάπτυξης των παιδιών: «...Το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα δεν έχει πάρα πολύ μέσα ευδιάκριτα, γενικώς, τις σχέσεις των παιδιών και πως ας πούμε αυτές τις σχέσεις τις

δημιουργείς και τι πρέπει να κάνεις εσύ ας πούμε. Σε αντίθεση με το καινούριο Αναλυτικό το οποίο βάζει αυτό το κομμάτι...»,(N20).

Η δεύτερη κατηγοριοποίηση των αντιλήψεων των νηπιαγωγών εστιάζει σε αλλαγές οι οποίες αφορούν στο ζήτημα της επίλυσης των συγκρούσεων, που προκύπτουν μέσα στην τάξη. Σύμφωνα με επτά (7) νηπιαγωγούς, το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου θα πρέπει να διαμορφωθεί έτσι ώστε να προάγει την αξία της ειρήνης, της συνεργατικότητας και να περιέχει προτάσεις διαχείρισης των συγκρούσεων στο σχολικό πλαίσιο. Ορισμένες από αυτές ανέφεραν: *«...νομίζω πως θα έπρεπε με πιο εμπεριστατωμένες προτάσεις να στήριζε το κομμάτι της συνεργατικότητας και της ειρηνικής επίλυσης των διενέξεων»,(N1), «Περισσότερη, έτσι, εστίαση, σε δραστηριότητες σχετικές με το ιδεώδες της ειρήνης. Επίσης, τρόπους διαχείρισης και γενικά χειρισμού των συγκρούσεων που πολλές φορές υπάρχουν στις τάξεις μας»,(N3).*

Τέλος, στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι αλλαγές οι οποίες αφορούν τον εκσυγχρονισμό, θα μπορούσαμε να πούμε, του αναλυτικού προγράμματος. Συγκεκριμένα, έξι (6) νηπιαγωγοί υποστήριξαν ότι το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου θα πρέπει να συμβαδίζει με τις ανάγκες της εκάστοτε κοινωνίας. Μερικές από αυτές ανέφεραν χαρακτηριστικά: *«...Θα έπρεπε να γίνουν αλλαγές καθώς οι εξελίξεις είναι ραγδαίες, το σχολείο πρέπει να λαμβάνει υπόψη και την κατάσταση της χώρας, γενικότερα»,(N8).* Ειδικότερα, δύο (2) νηπιαγωγοί, πρότειναν ως μια καίρια αλλαγή, την προσθήκη διδακτικών προτάσεων σε θέματα που απασχολούν τις σημερινές κοινωνίες: *«Πρέπει να αλλάξει εντελώς και να εντάξει περισσότερο στη θεματολογία του φαινόμενα της σύγχρονης ζωής...»,(N14), «...Θα έπρεπε να δίνει ιδιαίτερη βάση με συγκεκριμένες προτάσεις σε αυτά τα*

προβλήματα και να ασχολείται περισσότερο με τα σύγχρονα θέματα της κοινωνίας...»,(N15).

7.3.Πρακτικές των νηπιαγωγών

Στην τρίτη και τελευταία θεματική ενότητα διερευνώνται οι πρακτικές εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, οι οποίες προτείνονται από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς. Η ενότητα αυτή διαχωρίζεται σε δύο υποενότητες: η πρώτη εξετάζει τα εμπόδια και τις γενικότερες δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, όπως αυτές αναδείχθηκαν από την ανάλυση των συνεντεύξεων. Στη δεύτερη υποενότητα, διερευνάται ο τρόπος προσέγγισης της εκπαίδευσης για την ειρήνη από τις συμμετέχουσες και συγκεκριμένα, οι διδακτικές προσεγγίσεις που ακολουθούνται.

7.3.1.Δυσκολίες-Προκλήσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Όσον αφορά το είδος των δυσκολιών που θα συναντούσε ο εκπαιδευτικός κατά την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, οι νηπιαγωγοί εστίασαν σε διάφορα «εμπόδια». Θα μπορούσαμε να ομαδοποιήσουμε τις δυσκολίες που αναφέρθηκαν από τις νηπιαγωγούς σε τρεις κατηγορίες, συγκεκριμένα, ως εξής: α) δυσκολίες που αφορούν την φύση και τις απαιτήσεις της εκπαίδευσης για την ειρήνη, β) δυσκολίες που αφορούν την ηλικία των παιδιών και την ετοιμότητά τους και γ) δυσκολίες που αφορούν τις αντιλήψεις και την κριτική των γονέων.

Ειδικότερα, επτά (7) νηπιαγωγοί θεωρούν ότι η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι μια ιδιαίτερα απαιτητική διαδικασία, ενώ αναδείχθηκε ξανά η ανεπάρκεια γνώσεων για τους τρόπους εφαρμογής της, η οποία συνιστά κατά τα λεγόμενά τους, τη βασικότερη δυσκολία στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την

ειρήνη. Αναλυτικότερα, ορισμένες από αυτές τις νηπιαγωγούς υποστήριξαν: «...η φύση και τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την ειρήνη απαιτούν πολύ καλή οργάνωση από μέρους μας..», (N1), «...η μη επαρκής γνώση προσέγγισης τέτοιου είδους θεμάτων, να είναι η κύρια δυσκολία», (N7), «Νομίζω πως θα είχε προβλήματα όσον αφορά τον τρόπο που πρέπει να προσεγγίσει αυτά τα ζητήματα. Θέλει πολύ επαγγελματισμό αυτό, θέλει εμπειρία...» (N12), «...η βασική δυσκολία είναι η άγνοια μας για το θέμα...» (N19).

Στη δεύτερη κατηγορία, εντάσσονται οι αντιλήψεις τεσσάρων (4) νηπιαγωγών, οι οποίες υποστήριξαν ότι η κύρια δυσκολία στη διαδικασία εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, είναι η στάση και η ηλικία των παιδιών. Συγκεκριμένα, ανέφεραν ότι το νόημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη ενδεχομένως να δυσκολέψει ιδιαίτερα το παιδί. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκαν στην ηλικία των παιδιών: «Θα συναντούσε στην αρχή αρκετή δυσκολία με το να καταφέρει να εμψυχήσει στα παιδιά αυτές τις έννοιες λόγω του ότι απευθύνεται σε πολύ μικρές ηλικίες...», (N5), «...ίσως να μην έβρισκε την ανταπόκριση που ανέμενε ο εκπαιδευτικός... και αυτό επειδή τα μικρά παιδιά αδυνατούσαν να κατανοήσουν αυτές τις έννοιες», (N6). Επίσης, μια νηπιαγωγός ανέφερε ως δυσκολία, τη γενικότερη στάση των παιδιών και συγκεκριμένα το ενδεχόμενο απροθυμίας των νηπίων: «Τα κυριότερα προβλήματα θα αφορούσαν την στάση των παιδιών, καθώς ενδεχομένως να μην ήταν όλα πρόθυμα να δεχθούν μια τέτοια εκπαίδευση...», (N15). Όπως φαίνεται και το γενικό υπόβαθρο των παιδιών και η ανομοιομορφία του αποτελεί σημαντική δυσκολία: «Η δυσκολία βρίσκεται στο ότι τα παιδιά έχουν διαφορετικό υπόβαθρο...», (N17).

Τέλος, η ομαδοποίηση των απαντήσεων στη συγκεκριμένη ερώτηση κλείνει με τις νηπιαγωγούς οι οποίες ανέφεραν ως δυσκολία, τη στάση- κριτική των γονέων και γενικότερα του περιβάλλοντος ενός παιδιού. Συγκεκριμένα, οι πέντε (5) αυτές

νηπιαγωγοί θεωρούν τις παλαιωμένες αντιλήψεις ως τροχοπέδη στην ομαλή εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη: *«Μια δυσκολία ... είναι η παρούσα κατάσταση, δηλαδή οι άνθρωποι με μυαλά σκαλωμένα σε αιώνες πριν. Αυτοί οι άνθρωποι πολλές φορές τυχαίνει να έχουν παιδιά, εγγόνια, ανίψια... και αυτό που πιστεύουν το περνάνε και στο παιδί»*,(N3),*«...Καχυποψία, άρνηση, ριζωμένες πεποιθήσεις που δεν αλλάζουν. Αν πίσω από τα παιδιά κρύβονται τέτοιοι γονείς... πώς να εφαρμόσεις την εκπαίδευση της ειρήνης;»*,(N4). Μια από αυτές, από την σχετική της εμπειρία σε εφαρμογή κάποιου προγράμματος για την ειρήνη στο σχολείο της, ανέφερε την κυρίαρχη αντίδραση που δέχθηκε: *«...Δυσκολίες συναντάς με τους μεγάλους όχι με τους μικρούς... Θα έρθει, να σου πει δηλαδή γιατί τόσο ασχολία με τέτοια θέματα; Τους φαίνεται δηλαδή περίεργο και δεν μπορούν να το δεχθούν»*,(N9).

Ωστόσο δύο από τις συμμετέχουσες, γενικεύοντας, υποστήριξαν ότι η στάση όλων των εμπλεκόμενων σε ένα σχολείο, μπορεί να εμποδίσει την απρόσκοπτη εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη: *«Οτιδήποτε καινούριο, στην αρχή, συναντά αντιδράσεις και δυσπιστία. Από όλους, δηλαδή, ενδέχεται να συναντήσει δυσπιστία...»*,(N13),*«...η δυσκολία θα ήταν η κριτική, δηλαδή, που θα δεχόταν αυτή η εκπαίδευση... οι περισσότεροι δεν θα ήταν εύκολο να το δεχθούν αυτό»*,(N16).

Εντούτοις, δεν θα πρέπει να αγνοηθούν οι αντιλήψεις τριών (3) νηπιαγωγών οι οποίες πιστεύουν ότι η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη δεν είναι δύσκολη διαδικασία και το μόνο που απαιτείται είναι η διαρκής εμπλοκή του εκπαιδευτικού. Για παράδειγμα, μία από αυτές υποστήριξε: *«Πιστεύω πως τις δυσκολίες τις δημιουργούμε εμείς. Αν κάνεις κάτι με όλη σου την αγάπη έχοντας καλή πρόθεση δεν θα συναντήσεις δυσκολία»*,(N8).

7.3.2. Οι διδακτικές προσεγγίσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

Στην υποκατηγορία αυτή αναδείχθηκαν οι πρακτικές εφαρμογές της εκπαίδευσης για την ειρήνη, οι οποίες προτείνονται από τις νηπιαγωγούς. Δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη απόκλιση στα όσα εξέφρασαν οι συμμετέχουσες καθώς αναφέρθηκε συχνά ως πιο ενδεδειγμένη πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, οι βιωματικές ομαδικές δραστηριότητες. Επίσης, δεν παρουσιάστηκε ιδιαίτερη ποικιλομορφία στα λεγόμενα τους ούτε όσον αφορά το υποστηρικτικό υλικό αυτών των δραστηριοτήτων. Συγκεκριμένα, πέντε (5) νηπιαγωγοί υποστήριξαν ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο θα πρέπει να περιλαμβάνει δράσεις και δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα, οι οποίες εμπλέκουν όλα τα παιδιά: «...Με, έτσι, βιωματικές δραστηριότητες που θα έχουν το παιδί σε διαρκή συμμετοχή»,(N1) «...η εκπαίδευση για την ειρήνη πρέπει να περιέχει δραστηριότητες ομαδικές»,(N10), «Με δραστηριότητες αρκετά βιωματικές ... Συγκεκριμένα νομίζω, πως οι δραστηριότητες πρέπει να εμπλέκουν ενεργά το παιδί...»,(N11) , «Πιστεύω στην ενεργητική συμμετοχή των παιδιών... αν εμπλακούν τα παιδιά σίγουρα θα κατανοήσουν πολύ καλύτερα κάτι»,(N16).

Όπως παρατηρούμε, προτείνονται δραστηριότητες οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο το παιδί, εμπλέκοντάς το όσο το δυνατό περισσότερο, στη μαθησιακή διαδικασία. Η N18 αναφέρθηκε στις ομαδικές δραστηριότητες, οι οποίες προϋποθέτουν την ομαλή και ήρεμη συνεργασία των παιδιών: «...οτιδήποτε και το πιο μικρό που μπορεί να φέρει τα παιδιά κοντά, οτιδήποτε που απαιτεί τα παιδιά να γίνουν ομάδα, δράσεις, γενικώς, που για να τις πετύχουν απαραίτητως πρέπει να δουλέψουν ειρηνικά και συνεργατικά»,(N18). Κατάλληλος τρόπος εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, σύμφωνα με ορισμένες νηπιαγωγούς, είναι η ανάπτυξη project. Όπως

υποστήριξαν οι συγκεκριμένες νηπιαγωγοί, το project θεωρείται μια μέθοδος διδασκαλίας η οποία είναι πολύ αποτελεσματική και κατάλληλη για τα θέματα που εντάσσονται στην εκπαίδευση για την ειρήνη. Μάλιστα, συγκεκριμενοποίησαν το περιεχόμενο των project αναφέροντας ως πιο διαδεδομένα θέματα τον σχολικό εκφοβισμό-Bullying (3) και τη διαφορετικότητα (1): «...σχετικά με τον εκφοβισμό ή την φοβία απέναντι στο διαφορετικό όχι μόνο δηλαδή στους άλλους πληθυσμούς αλλά στο κάθε τι διαφορετικό πχ στα παιδιά με αναπηρίες, στα παιδιά με ένα γονιό κλπ.», (N3), «Τα project που περιλαμβάνουν επισκέψεις, προβολή video κλπ είναι πολύ αγαπητά στα παιδιά. Σίγουρα θεωρώ κάτι τέτοιο για τον εκφοβισμό θα ήταν πολύ χρήσιμο να γίνει σε κάθε τάξη, καθώς τα κρούσματα εκφοβισμού είναι αυξημένα παντού», (N17). Μια νηπιαγωγός ανέφερε το project το οποίο θα πραγματεύεται την αξία της φιλίας (1) και τη συμφιλίωση των λαών (2): «Με project, πιστεύω είναι πολύ καλύτερα. Παίρνεις ένα ένασμα μια εικόνα κάτι και στήνεις το project. Με διάφορα θέματα με την ειρήνη ανάμεσα στους λαούς θα είχε ενδιαφέρον ή με την αξία της φιλίας», (N2).

Μια άλλη νηπιαγωγός, ωστόσο, διαφοροποιήθηκε και αναφέρθηκε στο θέμα των δικαιωμάτων του παιδιού, ως παράδειγμα πρακτικής εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη: «Αν δοκίμαζα κάτι τέτοιο που είπες, θα επιχειρούσα να κάνω ένα project ας πούμε για τα δικαιώματα του παιδιού, έτσι να ενημερωθούν τα παιδιά και να μάθουν τα δικαιώματά τους, κάτι πολύ χρήσιμο πιστεύω», (N12).

Όμως, υπήρξαν τρεις (3) νηπιαγωγοί οι οποίες υποστήριξαν ότι στην εκπαίδευση για την ειρήνη δεν είναι αρκετή η υλοποίηση σχετικών δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, τόνισαν την ανάγκη αλλαγής και αναδιάρθρωσης τόσο του εκπαιδευτικού συστήματος όσο και των τρόπων προσέγγισης των παιδιών: «Θεωρώ, πως η εκπαίδευση της ειρήνης χρειάζεται αρκετά ισχυρά θεμέλια ώστε να έχει αποτελέσματα

σε ένα σχολείο. Με τη διεξαγωγή κάποιων απλών δραστηριοτήτων θεωρώ πως δεν επιτυγχάνεται κάτι αξιόλογο...»,(N5),«...θα έπρεπε να υπάρχει πιστεύω, ένα κατάλληλα οργανωμένο αναλυτικό όπου θα δίνονται μέθοδοι, τρόποι, ιδέες για υλικό, στόχοι.»,(N13). Τονίστηκε επίσης, η ανάγκη για εστίαση στο κάθε παιδί ξεχωριστά και η προσέγγιση των παιδιών, με βάση τα ιδιαίτερα τους χαρακτηριστικά: «...Με απλές δραστηριότητες δεν μπορεί κάποιος νηπιαγωγός να καταφέρει να εδραιώσει την εκπαίδευση της ειρήνης. Θεωρώ πως χρειάζεται αρκετή δουλειά με την ψυχολογία των παιδιών, να τα προσεγγίσει και να δει εις βάθος το χαρακτήρα και τα γνωρίσματα του καθενός...», (N15).

Γενικά, όπως προαναφέρθηκε, το υποστηρικτικό υλικό το οποίο θεωρούν οι συμμετέχουσες κατάλληλο και ικανό να υποστηρίξει τις πρακτικές τους στην τάξη, περιλαμβάνει τόσο έντυπο όσο και ψηφιακό υλικό. Ειδικότερα, οι νηπιαγωγοί εστίασαν σε υλικό το οποίο προωθεί την ομαδικότητα και τη μη βία. Το έντυπο υλικό, σύμφωνα με τα όσα υποστήριξαν οι συμμετέχουσες, περιλαμβάνει βιβλία, παραμύθια και επιτραπέζια/επιδαπέδια παιχνίδια ενώ στο ψηφιακό υλικό εντάσσονται διαδραστικά παιχνίδια στον Η/Υ. Τονίστηκε ιδιαίτερα από τις περισσότερες συμμετέχουσες το γεγονός ότι, το εκπαιδευτικό υλικό, οποιαδήποτε μορφή κι αν έχει, θα πρέπει να είναι πλούσιο, ευχάριστο και ευφάνταστο: «...όσον αφορά το υλικό για το παιδί πρέπει να είναι πρώτα από όλα ευχάριστο...»,(N3), «αντιλαμβάνεσαι πως μιλάμε για μια πολύ μικρή ηλικία... Οπότε το υλικό πρέπει να είναι απλό και ευχάριστο»,(N6).

Ωστόσο, πέντε (5) νηπιαγωγοί δεν αναφέρθηκαν μόνο στο υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό το οποίο προορίζεται για χρήση από το παιδί αλλά έδωσαν την ίδια βαρύτητα στη δημιουργία βοηθητικού υλικού για το νηπιαγωγό. Συγκεκριμένα, τόνισαν ότι θα πρέπει να δημιουργηθεί εξειδικευμένο υλικό, το οποίο θα περιλαμβάνει

εγχειρίδια, πιλοτικά προγράμματα άλλων χωρών και ενημερωτικά φυλλάδια εκπαιδευτικών οργανώσεων, καθώς η ύπαρξη τέτοιου υλικού θα ήταν άκρως ωφέλιμη στην υποστήριξη των πρακτικών τους. Ενδεικτικά, αναφέρονται κάποιες προτάσεις τους: «...να μας έρθουν στα χέρια πιλοτικά προγράμματα εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, έτσι ώστε να τα μελετήσουμε και να γνωρίσουμε τι είδους τακτική υιοθετούν»,(N4), «Βιβλία με δραστηριότητες..., ώστε να μπορούμε να εφαρμόσουμε σχετικά σχέδια και σενάρια... Υλικό από ενημερωτικά φυλλάδια, όπως φυλλάδια από τη UNICEF, νομίζω θα ήταν πολύ αποτελεσματικό»,(N15)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στο κεφάλαιο της συζήτησης, σχολιάζονται και ερμηνεύονται τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, με βάση την υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία. Ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων παρατίθεται ανά κατηγορίες, όπως αυτές προέκυψαν από την ανάλυση των ευρημάτων στο έβδομο κεφάλαιο.

8.1. Η εκπαίδευση για την ειρήνη ως μέσο προώθησης αξιών και ανάπτυξης στάσεων-δεξιοτήτων

Η πλειοψηφία του δείγματος ,αρχικά, φάνηκε να είναι σε θέση να προσδιορίσει το εννοιολογικό περιεχόμενο της έννοιας «εκπαίδευση για την ειρήνη», εκτός από μεμονωμένες περιπτώσεις, στις οποίες οι νηπιαγωγοί ανέφεραν ότι δε γνωρίζουν τη συγκεκριμένη έννοια. Το γεγονός ότι όλες σχεδόν οι συμμετέχουσες, ήταν σε θέση να δώσουν έναν έστω υποτυπώδη ορισμό της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ήταν πολύ ευχάριστο. Σε πρότερη παρεμφερή έρευνα, στην οποία διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις εκπαιδευτικών (συγκεκριμένα δασκάλων δημοτικού σχολείου), παρατηρήθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία τους δεν γνώριζε τί είναι η εκπαίδευση για την

ειρήνη,παρόλα αυτά προσπάθησαν εμπειρικά να διαμορφώσουν το περιεχόμενο του όρου (Demir, 2011).

Όσον αφορά το περιεχόμενο των απαντήσεων των νηπιαγωγών της παρούσας έρευνας, παρατηρήθηκε ότι οι περισσότερες ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη, σαν τρόπο ή μέσο το οποίο είναι σε θέση να εμφυσήσει στο μαθητή υψηλές αξίες. Συγκεκριμένα, οι νηπιαγωγοί, στο μεγαλύτερο μέρος τους, θεωρούν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια εκπαίδευση η οποία προωθεί την ειρήνη, την αλληλεγγύη, την κατανόηση και το σεβασμό. Σε αντίστοιχη μελέτη, οι συμμετέχοντες εστίασαν σε παρεμφερείς έννοιες δίνοντας συναφείς ορισμούς, οι οποίοι αφορούσαν, μεταξύ άλλων, και την επίτευξη παγκόσμιας και εθνικής ειρήνης. Σαφώς, εκφράστηκαν και αντιλήψεις οι οποίες υποστηρίζουν ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη, αναπτύσσει δεξιότητες και στάσεις. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίο όρισαν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, διέφερε (Demir, 2011).

Διαφαίνεται, λοιπόν, ότι οι συμμετέχουσες εκλαμβάνουν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, υπό διαφορετική οπτική. Ομοίως, όπως φάνηκε σε πρόσφατη έρευνα των Polat, Aslan και Günçavdı (2016),οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται και ορίζουν με διαφορετικό τρόπο την εκπαίδευση για την ειρήνη. Όπως είδαμε, αρκετές συμμετέχουσες νηπιαγωγοί προσδιόρισαν την εκπαίδευση για την ειρήνη επικεντρωμένες στη μετάδοση αξιών και τη καλλιέργεια στάσεων και συμπεριφορών. Ο ορισμός της εκπαίδευσης για την ειρήνη με εστίαση στους στόχους και τις δεξιότητες που καλλιεργεί έχει επιβεβαιωθεί και σε πρότερες έρευνες (Polat et al.,2016). Η εκπαίδευση για την ειρήνη προσδιορίστηκε, δηλαδή, ως μια διαδικασία προώθησης των γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών (Fountain,1999).

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός της εκπαίδευσης για την ειρήνη, περιγράφεται ως μια σειρά πρακτικών διδασκαλίας ,οι οποίες στοχεύουν στην προώθηση μη βίαιων

εναλλακτικών λύσεων για τη διαχείριση των συγκρούσεων (Harris & Synott, 2002). Επίσης, η εκπαίδευση για την ειρήνη ορίζεται ως η ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κριτική ανάλυση των διαρθρωτικών ρυθμίσεων που παράγουν νομιμοποιούν την αδικία και την ανισότητα (Harris & Synott, 2002).

Όπως προέκυψε από τα δεδομένα των συνεντεύξεων, η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι ο τύπος εκπαίδευσης ο οποίος προωθεί και στηρίζει το ιδεώδες της ειρήνης. Η εκπαίδευση για την ειρήνη, επιχειρεί να μάθει στους ανθρώπους να ζουν ειρηνικά και τονίζει πως η κάθε κοινωνία πρέπει να βασίζεται στην αξία της ειρήνης (Harris, 2008). Γενικότερα, οι νηπιαγωγοί θεωρούν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια εκπαίδευση η οποία προωθεί την αγάπη, την αλληλεγγύη, την κατανόηση και το σεβασμό (Demir, 2011). Μέσω αυτής, σύμφωνα με τα όσα υποστήριξαν, προωθούνται, εποικοδομητικοί τρόποι για την αντιμετώπιση των διαπροσωπικών συγκρούσεων και της βίας με μεθόδους οι οποίοι συμβάλλουν στη διατήρηση της ειρήνης (Jäger, 2014).

8.2. Οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Όπως φάνηκε, παρά την ποικιλομορφία στις απόψεις που διατυπώθηκαν, οι περισσότερες συμμετέχουσες ανέφεραν την αλλαγή και τη διατήρηση φιλειρηνικής στάσης ως δύο εκ των βασικότερων στόχων της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Παρεμφερή ευρήματα βρέθηκαν και σε αντίστοιχη έρευνα της Begum (2012), όπου οι εκπαιδευτικοί και ο διευθυντής του σχολείου υποστήριξαν ότι ο τελικός στόχος στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη δεν είναι άλλος από μια μελλοντική ειρηνική κοινωνία. Επίσης μεταξύ άλλων, υποστηρίχθηκε ότι το φιλικό περιβάλλον, η απουσία του φόβου, και τα συναισθήματα της ασφάλειας είναι ιδιαίτερα σημαντικά να επιτευχθούν κατά την εφαρμογή της (Begum, 2012).

Ωστόσο, όσον αφορά τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη δεν ισχύει ότι θα πρέπει να είναι μόνο συναισθηματικοί και όχι μαθησιακοί, όπως υποστήριξαν δύο συμμετέχουσες. Σύμφωνα με τη Fountain (1999), «κατά την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη θέτονται από τον εκπαιδευτικό γνωστικοί, συμπεριφορικοί αλλά και στόχοι οι οποίοι αφορούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων» (Fountain, 1999, σ.14).

Όπως ανέφερε μια από τις συμμετέχουσες νηπιαγωγούς, η εκπαίδευση για την ειρήνη στοχεύει στην ενημέρωση των αναγκών της κοινωνίας. Πράγματι, η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει πολλά πρόσωπα, και η εστίαση των στόχων της εξαρτάται από τις ανάγκες και τα γνωρίσματα των κοινωνιών (Bar-Tal, 2002· Bekerman, & Mc Glynn, 2007· Harris, 1999· Salomon, 2002).

Σε κοινωνίες όπου κυριαρχούν δυσεπίλυτες συγκρούσεις, ο στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι να προωθήσει και να διευκολύνει την αποκατάσταση της ειρήνης και της συμφιλίωσης. Σύμφωνα με τον Salomon (2002), οι στόχοι της εκπαίδευσης για την ειρήνη πρέπει να σχετίζονται με την αλλαγή των αντιλήψεων που επικρατούν για τις συγκρούσεις καθώς επίσης και με τη διαμόρφωση διάθεσης για εμπλοκή σε μη βίαιες δραστηριότητες (Salomon, 2002).

8.3. Το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης (peace educator)

Στις αντιλήψεις των νηπιαγωγών, όπως παρατηρήθηκε, υπερισχύει η άποψη ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θα πρέπει να πιστεύει στην ειρήνη, να είναι φιλειρηνικός και όχι φιλοπόλεμος. Γενικότερα, έχει εκφραστεί η συγκεκριμένη αντίληψη και στην έρευνα της Demir (2011), στην οποία, επίσης, υποστηρίχθηκε ότι ο χαρακτήρας ενός εκπαιδευτικού διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση για την ειρήνη (Demir, 2011).

Οι εστιασμένες αντιλήψεις των νηπιαγωγών στο ειρηνικό πνεύμα και την ηρεμία που πρέπει να διαθέτει ο νηπιαγωγός, επιβεβαιώνονται από προηγούμενα ερευνητικά δεδομένα. Σύμφωνα με αυτά, ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θα πρέπει «να βρίσκεται σε ειρήνη» τόσο με τον εαυτό του όσο και με τους άλλους και να διαθέτει αξίες που τροφοδοτούν την ειρήνη (Polat et al., 2016). Εξίσου, βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των εκπαιδευτικών της ειρήνης, θεωρείται η αντανakλαστική, κριτική και δημιουργική σκέψη, η ενσυναίσθηση και ο έλεγχος του θυμού (Polat et al., 2016).

Παρόλα αυτά, παρατηρούμε ότι οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί εστιάζοντας στα γνώρισμα του χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεση των εκπαιδευτικών της ειρήνης, παρέλειψαν να αναφερθούν στις γνώσεις που οφείλουν να διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί της ειρήνης (peace educators). Μόλις δύο νηπιαγωγοί, όπως είδαμε, ανέφεραν ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θα πρέπει να έχει τις απαιτούμενες εξειδικευμένες γνώσεις πάνω σε αυτή την εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο να συγκεκριμενοποιήσουν τις απόψεις τους. Στην έρευνα των Polat et al. (2016), οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί θεωρούν χαρακτηριστικό γνώρισμα των εκπαιδευτικών της ειρήνης, τις γνώσεις. Συγκεκριμένα, είναι απαραίτητη η γνώση των τύπων της βίας, των ειδών της ειρήνης καθώς και των αξιών της, η γνώση τρόπων διαχείρισης της διαφορετικότητας, των συγκρούσεων κλπ (Polat et al., 2016).

8.4. Η ετοιμότητα του παιδιού στην ενδεχόμενη εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Όσον αφορά το ζήτημα της κατάλληλης ηλικίας στην οποία μπορεί να εφαρμοστεί η εκπαίδευση για την ειρήνη, παρουσιάζεται ένας διχασμός απόψεων με βάση τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα. Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία

των εκπαιδευτικών, σε αντίστοιχη μελέτη, υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι σωστότερο να ενταχθεί στο δημοτικό σχολείο και όχι νωρίτερα ή αργότερα καθώς κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου το παιδί είναι σε θέση να αντιληφθεί το νόημα των αρχών της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Das & Das, 2014). Στην παρούσα έρευνα, όπως είδαμε, μόνο μία νηπιαγωγός έδειξε να υποστηρίζει ότι η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη πρέπει να γίνεται στο δημοτικό σχολείο και όχι νωρίτερα.

Τα δεδομένα της συγκεκριμένης έρευνας δείχνουν να συμφωνούν περισσότερο με την έρευνα του Alfonso (2014), στην οποία υποστηρίχθηκε ότι η πρώιμη παιδική ηλικία καθίσταται μια κρίσιμη στιγμή για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων που απαιτούνται για την αποκατάσταση, τη διατήρηση και την οικοδόμηση της ειρήνης (Alfonso, 2014). Ομοίως, σύμφωνα με τους Johnson και Johnson (2005), προκειμένου να οικοδομηθεί και να διατηρηθεί μια βιώσιμη ειρήνη, τα παιδιά θα πρέπει από μικρή ηλικία να λάβουν τις αντίστοιχες απαιτούμενες δεξιότητες και αξίες (Johnson & Johnson, 2005).

Όπως φάνηκε οι νηπιαγωγοί θεωρούν το παιδί εξοπλισμένο με τις κατάλληλες δεξιότητες και ικανότητες, οι οποίες το βοηθούν να κατανοήσει το νόημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Αυτό, επιβεβαιώνεται βιβλιογραφικά, καθώς έχει υποστηριχθεί ότι η πρώιμη παιδική ηλικία αποτελεί περίοδο κατά την οποία ένα παιδί θέτει τα θεμέλια για τη μελλοντική ανάπτυξη ικανοτήτων σε όλους τους τομείς (Alfonso, 2014). Η γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, η οποία συντελείται τη συγκεκριμένη περίοδο, βοηθά το παιδί να εκφράσει τις ανάγκες, τις επιθυμίες, τα συναισθήματά του και κατά συνέπεια να λύσει με τη χρήση της γλώσσας τις συγκρούσεις που δημιουργούνται, στο πλαίσιο της τάξης (Alfonso, 2014).

8.5. Η κατάρτιση των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη

Η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχουσών νηπιαγωγών, έδειξε να συμφωνεί με την υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης των νηπιαγωγών στην εκπαίδευση για την ειρήνη. Ελάχιστες συμμετέχουσες ,διαφώνησαν με αυτή την άποψη, υποστηρίζοντας ότι η εξειδικευμένη κατάρτιση των νηπιαγωγών δεν είναι σε θέση να ενισχύσει ουσιαστικά την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Οι απόψεις αυτών των μεμονωμένων νηπιαγωγών, δεν συμφωνούν ωστόσο με τα πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα.

Τα εξειδικευμένα προγράμματα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη που έχουν υλοποιηθεί σε διάφορες χώρες του κόσμου και συνεχίζουν να υλοποιούνται, έχουν αποδειχθεί, πράγματι, εξαιρετικά σημαντικά. Σύμφωνα με τον Dugar, (2012) τα σεμινάρια που αφορούν την εκπαίδευση για την ειρήνη συμβάλλουν στην ευαισθητοποίηση γι' αυτό το σημαντικό θέμα και παρέχουν σαφείς οδηγίες για την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Συνεπώς, είναι αδύνατο να αμφισβητηθεί η σπουδαιότητα και αναγκαιότητα των συγκεκριμένων επιμορφωτικών προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς.

Τα κυριότερα θέματα τα οποία απασχολούν τα συγκεκριμένα σεμινάρια και εργαστήρια είναι η εκπαίδευση για την ειρήνη, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, η εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία της γνώμης και η ειρήνη στο πλαίσιο του σχολείου (Teutsch, Spajčić-Vrkaš & Wintersteiner, 2003). Τα επιμορφωτικά αυτά προγράμματα βοηθούν τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς να εσωτερικεύσουν έννοιες και δεξιότητες ώστε να είναι επαρκώς προετοιμασμένοι να τις «μεταφέρουν» στο μαθητή (Metis, 1990).

Γενικά, όπως φάνηκε από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, οι περισσότερες συμμετέχουσες έδειξαν να πιστεύουν στην ουσιαστική βοήθεια που μπορούν τα

σεμινάρια αυτής της μορφής να προσφέρουν, θεωρώντας ότι θα ενίσχυαν ιδιαίτερα τις γνώσεις τους. Όπως είδαμε, αρκετές από αυτές τόνισαν την απουσία οργάνωσης τέτοιων επιμορφώσεων, γεγονός που ευθύνεται για την ανεπάρκεια των γνώσεών τους για την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ομοίως, σε έρευνα των Rubagiza, Umutohi και Kaleeba (2016), κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί οι οποίοι συμμετείχαν στη μελέτη, επέκριναν την έλλειψη συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, γενικότερα. Μια σειρά από μελέτες έχουν αναδείξει τη σημασία της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών σε οποιοδήποτε εκπαιδευτικό σύστημα κι αν πρόκειται να εφαρμόσουν (Barrett et al., 2007). Επιπλέον, γενικότερα η προετοιμασία και κατάρτιση των εκπαιδευτικών θεωρείται ως ο πιο σημαντικός παράγοντας μάθησης (Rubagiza et al., 2016).

Τέλος, οι Hargreaves και Fullan (1992), συμφωνούν ότι η εμπλοκή σε δραστηριότητες που αφορούν την περαιτέρω εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, ενισχύει την επαγγελματική τους εξέλιξη. Σύμφωνα με την UNESCO (2011), η κατάρτιση των εκπαιδευτικών τους επιτρέπει να κατανοήσουν εκπαιδευτικές θεωρίες, τη φιλοσοφία, τις μεθοδολογίες διδασκαλίας και την εκπαιδευτική ηθική, ενώ παράλληλα τους βοηθά να αποκτήσουν κοινωνικές δεξιότητες, γνώσεις και ικανότητες σε διάφορα θέματα.

8.6. Η αναδιαμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου

Το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, κρίνοντας από τις απαντήσεις των νηπιαγωγών, δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Οι περισσότερες νηπιαγωγοί, ωστόσο, αναγνωρίζουν ότι πρόκειται για ένα σωστά διαμορφωμένο αναλυτικό πρόγραμμα. Μια γενική δυσαρέσκεια, όσον αφορά το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, εκφράστηκε και στην αντίστοιχη έρευνα που

πραγματοποιήθηκε σε Τούρκους εκπαιδευτικούς (Demir, 2011). Όλοι οι συμμετέχοντες, στη συγκεκριμένη έρευνα, δήλωσαν ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα εμπεριέχει κάποια μαθησιακά αποτελέσματα που σχετίζονται με την εκπαίδευση για την ειρήνη, τα οποία ωστόσο θεωρούν ανεπαρκή. Αυτό παρατηρήθηκε και στη παρούσα μελέτη, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία υποστηρίζει ότι το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα δεν είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

Εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα παρουσιάστηκαν σε έρευνα του Taufik (2016), η οποία διενεργήθηκε στη Σουρακάρτα της Ινδονησίας. Οι εκπαιδευτικοί στη συγκεκριμένη μελέτη, θεωρούν ότι οι αρχές της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι ενσωματωμένες στο πρόγραμμα σπουδών του σχολείου (Taufik, 2016). Σύμφωνα με αυτούς τους εκπαιδευτικούς, ο καλύτερος τρόπος διδασκαλίας των αξιών της ειρήνης είναι μέσω της ενσωμάτωσης της αξίας της στο πρόγραμμα σπουδών. Οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί, ανέφεραν χαρακτηριστικά, ότι τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη συμβαδίζουν με τα προγράμματα της λεγόμενης Character Education και ουσιαστικά αποτελούν μέρος της (Taufik, 2016).

Ωστόσο, όσον αφορά τις ενέργειες και αλλαγές που πρέπει να δεχθεί το αναλυτικό πρόγραμμα υπάρχουν κάποια κοινά ευρήματα. Συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν ότι, απαιτούνται κάποιες ενέργειες στη διαδικασία ενσωμάτωσης της εκπαίδευσης για την ειρήνη, όπως να λαμβάνεται υπόψη το ιστορικό πλαίσιο και να προετοιμάζονται σχέδια δράσης με κατάλληλους στόχους και σωστή αξιολόγηση (Taufik, 2016). Στην παρούσα έρευνα, οι νηπιαγωγοί τόνισαν επίσης, όπως είδαμε παραπάνω, την ανάγκη για καλά προσανατολισμένους στόχους και οριοθέτηση του αναλυτικού βάσει των κοινωνικών αλλαγών.

Περιγράφοντας την εκπαίδευση για την ειρήνη, ερευνητές στην ψυχολογία και την εκπαίδευση εισήγαγαν τεχνικές οι οποίες αποτρέπουν τη βίαιη συμπεριφορά σε όλα τα επίπεδα της παιδικής ηλικίας, καθώς και προτάσεις για κατασκευή εναλλακτικών αναλυτικών προγραμμάτων, τα οποία θα προωθούν εναλλακτικές τεχνικές διδασκαλίας, και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος το οποίο αποτρέπει την επιθετικότητα και τον εκφοβισμό (Chubinidze, 2004).

Τα προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη πρέπει να εστιάζουν στο σύστημα αξιών, της πνευματικότητας, της ηθικής και του ανθρωπισμού με έμφαση στην ειρηνική στάση και συμπεριφορά των μαθητών (Brady, 2011). Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Alfonso (2014), τα αναλυτικά προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη (peace education curricula), στηρίζονται στις ακόλουθες αρχές: στην αυτο-αξία και τον αυτοσεβασμό, την εκτίμηση της διαφορετικότητας, την αίσθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης, και τη συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης. Αυτά τα τέσσερα στοιχεία πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ενός προγράμματος σπουδών για την προσχολική ηλικία από τους εκπαιδευτικούς που επιθυμούν να εντάξουν την εκπαίδευση για την ειρήνη και να δημιουργήσουν μια κουλτούρα στην τάξη που βασίζεται στην ειρήνη (Alfonso, 2014).

Κάθε πυλώνας-αρχή είναι εξίσου σημαντικός, διότι μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία αναλυτικών προγραμμάτων τα οποία θα στηρίζουν την οικοδόμηση ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αναπτυχθούν σε ειρηνικούς ενήλικες και γενικότερα σε μέλη μιας κοινωνίας τα οποία θα συμβάλλουν στη δημιουργία ενός ειρηνικού κόσμου. Επίσης, είναι διαμορφωμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν την αξία και το σεβασμό για τον εαυτό τους, προωθούν την εκτίμηση της διαφορετικότητας καθώς και την αίσθηση της ισότητας και δικαιοσύνης (Alfonso, 2014).

8.7. Δυσκολίες-Προκλήσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη

Όπως φάνηκε, το μεγαλύτερο μέρος των νηπιαγωγών θεωρεί ότι υπάρχουν αρκετά δύσκολα σημεία κατά την πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Παρόλα αυτά, οι αντιλήψεις τους και η εστίαση των απαντήσεών τους, παρουσίασαν έντονες αντιθέσεις. Στην αντίστοιχη ερώτηση στην έρευνα της Demir (2011), οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ως την κυριότερη δυσκολία η οποία εμποδίζει την απρόσκοπτη εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, τη μορφή του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος το οποίο είναι αμιγώς βαθμοθηρικό και προσανατολισμένο στις εξετάσεις του μαθητή (Demir, 2011), κάτι, που όπως παρατηρήθηκε από την ανάλυση των ευρημάτων, δεν διαπιστώθηκε από καμία συμμετέχουσα.

Ωστόσο, όλες σχεδόν, οι νηπιαγωγοί διακρίνουν κάποιες δυσκολίες, γεγονός το οποίο τεκμηριώνεται βάσει της υπάρχουσας βιβλιογραφίας. Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί, πράγματι μια διαδικασία η οποία συναντά κάποια βασικά εμπόδια, όπως τη δυσπιστία προς την ειρηνευτική διαδικασία και την ύπαρξη στερεοτύπων (Harris, 2002). Η πηγή αυτών των εμποδίων, φαίνεται να προέρχεται από τη διαδικασία εφαρμογής της θεωρίας στην πράξη, δηλαδή, πώς το «όραμα» θα μετατραπεί σε αληθινό «τρόπο ζωής» (Harris, 2002).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων, προέκυψε ότι αρκετές συμμετέχουσες αναγνωρίζουν τις απαιτήσεις της συγκεκριμένης εκπαίδευσης, η οποία διαθέτει ένα ευρύ πλαίσιο δραστηριοτήτων. Κατά τους Salomon και Nevo (2001), η εννοιολογική ασάφεια, η οποία προέρχεται από την πληθώρα διαφορετικών ειδών δραστηριοτήτων και στόχων, που ομαδοποιούνται κάτω από την ετικέτα της εκπαίδευσης για την ειρήνη (Salomon & Nevo, 2001), είναι πράγματι μια εξίσου σημαντική δυσκολία στην εφαρμογή της.

Γενικότερα, οι νηπιαγωγοί έδειξαν να εστιάζουν σε δυσκολίες, τις οποίες έχουν παρατηρήσει κατά την εκπαιδευτική τους πορεία, στην προσπάθεια τους να εντάξουν κάποιες δράσεις που αφορούν την εκπαίδευση για την ειρήνη. Γι' αυτό το λόγο, κάποιες περισσότερο εξεζητημένες δυσκολίες οι οποίες αναφέρονται στη σχετική βιβλιογραφία, παρατηρείται ότι δεν αναφέρθηκαν από καμία νηπιαγωγό. Για παράδειγμα, η εύρεση ενός κοινού πυρήνα που θα χαρακτηρίζει τα εκπαιδευτικά σχολικά προγράμματα για την πρόληψη της βίας, την πολυπολιτισμική εκπαίδευση, αποτελεί κατά τον Banks (1993), μια πολύ σημαντική δυσκολία στην πρακτική εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

Ακόμη, όπως υποστηρίζεται από τους Salomon και Nevo (2001), η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι ιδιαίτερα δύσκολο να βρει τρόπους οι οποίοι θα γεφυρώνουν το χάσμα μεταξύ των γενικών διατάξεων, αρχών και αξιών που επικρατούν και της διαδικασίας εφαρμογής της. Τέλος, η ανεπάρκεια της έρευνας και της αξιολόγησης της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ως μια εκπαιδευτική πρόκληση, αποτελεί ένα εξίσου σημαντικό εμπόδιο στην εφαρμογή της (Salomon & Nevo, 2001).

8.8. Οι διδακτικές προσεγγίσεις στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

Γενικά, παρατηρήθηκε ότι οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί δεν βρίσκονταν σε θέση να προτείνουν συγκεκριμένες δραστηριότητες και τρόπους προσέγγισης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο. Οι απαντήσεις τους ήταν γενικευμένες και αόριστες σε ένα βαθμό, ωστόσο οι αντιλήψεις που διατύπωσαν και αφορούν στην ενεργή εμπλοκή των παιδιών επιβεβαιώνονται μελετώντας τα δεδομένα της βιβλιογραφίας. Συγκεκριμένα, όπως υποστήριξαν, το παιδί πρέπει να βρίσκεται στο

κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας και ο εκπαιδευτικός καλείται να παίζει διάφορους ρόλους (Harris, 2002).

Όπως είδαμε, οι νηπιαγωγοί πρότειναν τις δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα, ωστόσο, η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή με ποικίλους τρόπους. Σε μελέτη της Begum (2012), οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί φάνηκαν περισσότερο ικανοί να προτείνουν συγκεκριμένες πρακτικές και τρόπους διδασκαλίας. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στο διάλογο και την αλληλεπίδραση. Αναφέρθηκε, επίσης, ως καταλληλότερος τρόπος διαχείρισης των προβλημάτων του σχολείου, η συζήτηση και η συνεργασία (Begum, 2012).

Από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας, προκύπτει ότι, υπάρχει πληθώρα στρατηγικών και τεχνικών οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Όπως αναφέρει ο Subramanian (2016), ο διάλογος, η συζήτηση τόσο η ομαδική όσο και ανά ζεύγη, οι ασκήσεις προοπτικής, το παιχνίδι ρόλων είναι λίγοι από τους βασικότερους τρόπους προσέγγισης της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.

Συγκεκριμένα, η ομαδική συζήτηση είναι μια στρατηγική που χρησιμοποιείται για την ενεργοποίηση του παιδιού, η οποία το ωθεί να ακουστεί η φωνή του. Ομοίως, η συζήτηση σε ζευγάρια είναι μια τεχνική όπου το ένα παιδί θέτει μια ερώτηση ή ένα θέμα για συζήτηση και το άλλο καλείται να την ακούσει, μετά από μια δεδομένη χρονική στιγμή, οι ρόλοι αντιστρέφονται. Η διαδικασία αυτή αποτελεί μια καλή άσκηση για βελτίωση των δεξιοτήτων ακρόασης των παιδιών (Subramanian, 2016).

Επίσης, οι ασκήσεις προοπτικής του άλλου, βοηθούν το παιδί να κατανοήσει τη θέση του διπλανού του, ώστε να αναπτυχθεί η ενσυναίσθηση και η ανεκτικότητα. Τέλος, το παιχνίδι ρόλων δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να βιώνουν μια κατάσταση,

αναπτύσσει την ενσυναίσθηση και τη κατανόηση μιας κατάστασης από πολλές οπτικές γωνίες (Subramanian, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναντίρρητα, ως κυριότερο τμήμα όλης της διεξαγωγής της έρευνας θεωρείται η εξαγωγή κάποιων γενικών συμπερασμάτων. Το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της παρούσας έρευνας, η ημι-δομημένη συνέντευξη σε είκοσι νηπιαγωγούς, συνέβαλλε στην ικανοποίηση αυτού του σκοπού, παρέχοντάς μας επαρκείς πληροφορίες.

Συγκεκριμένα, επίκεντρο της συγκεκριμένης έρευνας ήταν η διερεύνηση των γνώσεων και αντιλήψεων των νηπιαγωγών σχετικά με το ευρύ θέμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη καθώς επίσης, οι στόχοι και τρόποι της εφαρμογής της. Η σημασία της εκπαίδευσης για την ειρήνη περιλαμβάνεται σε πολλές δηλώσεις των Ηνωμένων Εθνών (Page, 2008). Γενικότερα, γίνεται μεγάλη προσπάθεια εδραίωσης της εκπαίδευσης για την ειρήνη η οποία θα οδηγήσει σε επίτευξη ενός πολιτισμού ειρήνης (Page, 2008).

Συνεπώς, είναι φανερό ότι, η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική μορφή εκπαίδευσης, η εφαρμογή της οποίας αποτελεί πρόκληση για κάθε εκπαιδευτικό. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα θέμα το οποίο, όπως είδαμε δεν έχει μελετηθεί αρκετά ως σήμερα, καθώς η πλειοψηφία των ερευνών εστιάζει στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη σε εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών. Ακολούθως, παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη έρευνα.

Όσον αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, το οποίο αφορά τον τρόπο με τον οποίο ορίζουν οι νηπιαγωγοί την εκπαίδευση για την ειρήνη και τους στόχους που θεωρούν ότι θέτει η εκπαίδευση αυτή, εξήχθησαν τα παρακάτω γενικά

συμπεράσματα. Στο μεγαλύτερο μέρος τους οι συμμετέχουσες ήταν σε θέση να αποδώσουν το περιεχόμενο της έννοιας της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ωστόσο, υπήρξαν και μεμονωμένες περιπτώσεις νηπιαγωγών, οι οποίες άκουγαν τον όρο για πρώτη φορά. Παρόλα αυτά, όλες οι συμμετέχουσες έδειξαν να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένες στο ζήτημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη και να αναγνωρίζουν την αξία της. Ομοίως, στη μελέτη των Das και Das (2014), οι εκπαιδευτικοί έδειξαν να είναι ιδιαίτερα ευαισθητοποιημένοι προς την εκπαίδευση για την ειρήνη και να διατηρούν ιδιαίτερα θετική στάση προς αυτή την εκπαίδευση.

Επίσης, οι νηπιαγωγοί θεωρούν ότι η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί καθήκον της κοινωνίας και είναι ικανή να μειώσει φαινόμενα βίας και επιθετικής συμπεριφοράς μεταξύ των παιδιών. Στην ίδια έρευνα (Das & Das, 2014), η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών, θεωρεί πως η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί ανάγκη της σημερινής κοινωνίας. Ακόμη, δηλώθηκε ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη αποτελεί το καλύτερο μέσο για τη μείωση της βίας και της εγκληματικότητας, απόψεις οι οποίες αναδείχθηκαν και στην παρούσα έρευνα.

Αυτή η στάση ευαισθητοποίησης των νηπιαγωγών ήταν ιδιαίτερα θετική και ενθαρρυντική, καθώς σε παρόμοιες έρευνες έχει αναδειχθεί το χαμηλό επίπεδο ευαισθητοποίησης και γνώσης των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη (Demir, 2011). Ωστόσο, διαφαίνεται ότι οι συμμετέχουσες εκλαμβάνουν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη υπό διαφορετική οπτική, δηλαδή ορίζουν την εκπαίδευση για την ειρήνη εστιάζοντας σε διαφορετικές πτυχές της. Γενικότερα, οι νηπιαγωγοί στο μεγαλύτερο μέρος τους, θεωρούν την εκπαίδευση για την ειρήνη ως μια εκπαίδευση η οποία προωθεί την ειρήνη, την αλληλεγγύη, την κατανόηση και το σεβασμό. Οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί ορίζοντας την

εκπαίδευση για την ειρήνη επικεντρώθηκαν, επίσης, στη μετάδοση αξιών και τη καλλιέργεια στάσεων και συμπεριφορών.

Αναφορικά με τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη παρατηρήθηκαν τα ακόλουθα: Οι περισσότεροι νηπιαγωγοί υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι ο στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι η «αλλαγή», τόσο του ίδιου του παιδιού όσο και γενικότερα. Είναι γεγονός ότι η εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι εκπαίδευση η οποία προωθεί τον πολιτισμό της ειρήνης και ουσιαστικά αποτελεί μια μετασχηματιστική εκπαίδευση (Pendon, 2016).

Επίσης, οι συμμετέχουσες υποστήριξαν ότι στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη αποτελεί η καλλιέργεια φιλειρηνικής στάσης. Είναι γεγονός, ότι στόχος της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι η καλλιέργεια στάσεων και αξιών, οι οποίες επιδιώκουν να μετατρέψουν τη βίαιη στάση και συμπεριφορά των παιδιών (Polat et al., 2016). Γενικότερα, η εκπαίδευση για την ειρήνη επιδιώκει το μετασχηματισμό και την αλλαγή, με την οικοδόμηση της ευαισθητοποίησης, που θα επιτρέπει στους ανθρώπους να ζήσουν, σε συνθήκες δικαιοσύνης, μη βίας και άλλες αξίες ειρήνης (Castro & Galace, 2008).

Όπως παρατηρήθηκε στην ανάλυση των ευρημάτων, μέσα από τα λεγόμενα των νηπιαγωγών, συντέθηκε το προφίλ του εκπαιδευτικού της ειρήνης, δηλαδή τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών, ο εκπαιδευτικός της ειρήνης έχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Ειδικότερα, όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα, στο σύνολό τους, οι συμμετέχουσες νηπιαγωγοί επικεντρώθηκαν στις φιλειρηνικές του αντιλήψεις και στην ηρεμία πνεύματος που πρέπει να τον χαρακτηρίζει. Όμως, εξίσου βασικό χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού της ειρήνης, θεωρείται η αντανακλαστική, κριτική και δημιουργική σκέψη, η ενσυναίσθηση και ο έλεγχος του θυμού (Polat et al., 2016).

Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι οι περισσότερες συμμετέχουσες, εστίασαν στα γνωρίσματα του χαρακτήρα και την ψυχοσύνθεση των εκπαιδευτικών της ειρήνης, παραλείποντας να αναφερθούν στις γνώσεις και δεξιότητες που οφείλουν να διαθέτουν οι εκπαιδευτικοί της ειρήνης (peace educators). Ελάχιστες νηπιαγωγοί, στο δείγμα μας, ανέφεραν ότι ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θα πρέπει να έχει τις απαιτούμενες εξειδικευμένες γνώσεις πάνω σε αυτή την εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο να συγκεκριμενοποιήσουν τις απόψεις τους.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, διερεύνησε τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών σχετικά με την ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.

Από την ανάλυση των δεδομένων, φάνηκε ότι οι περισσότερες νηπιαγωγοί πιστεύουν πως εύκολα το παιδί προσχολικής ηλικίας μπορεί να δεχθεί την εκπαίδευση για την ειρήνη καθώς διαθέτει την αντίληψη που απαιτείται, ώστε να κατανοήσει τα βασικά της νοήματα. Μόνο μία νηπιαγωγός έδειξε να υποστηρίζει ότι η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη πρέπει να γίνεται στο δημοτικό σχολείο.

Στο κεφάλαιο ανάλυσης των αποτελεσμάτων, από τα λεγόμενα των νηπιαγωγών αναδείχθηκε, επίσης, η έντονη ανάγκη υλοποίησης επιμορφωτικών σεμιναρίων εκπαίδευσης για την ειρήνη, τα οποία θα βελτιώσουν την αποδοτικότητα της διδασκαλίας τους. Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται βιβλιογραφικά, καθώς η εκπαίδευση για την ειρήνη για να είναι παραγωγική, απαιτεί τη γεφύρωση της θεωρίας με την πράξη (Lainig, 2001). Κατά συνέπεια, η επιμόρφωση και κατάρτιση των νηπιαγωγών θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική.

Εξίσου, σημαντική, με βάση τα όσα υποστήριξαν οι νηπιαγωγοί, είναι η αναδιαμόρφωση του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου. Οι νηπιαγωγοί εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους ως προς το περιεχόμενο του αναλυτικού προγράμματος καθώς το θεωρούν ως μη ιδιαίτερα ενημερωμένο για τα ζητήματα που

εντάσσονται στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Η συντριπτική πλειοψηφία των νηπιαγωγών υποστηρίζει ότι το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα δεν είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

Οι νηπιαγωγοί διέκριναν επίσης, την ανάγκη για ύπαρξη καλά προσανατολισμένων στόχων και οριοθέτηση του αναλυτικού βάσει του κοινωνικών αλλαγών. Είναι γεγονός, ότι τα αναλυτικά προγράμματα τα οποία είναι προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη τα λεγόμενα, *peace-based curricula*, απαιτούν ένα «συνολικό αναπροσανατολισμό καθώς και μετατροπή της προσέγγισής μας στην εκπαίδευση, με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός πολιτισμού της ειρήνης, ο οποίος είναι ταυτόχρονα μια πολιτική, κοινωνική, ηθική και πνευματική κατάσταση» (Danesh, 2006, σ.62).

Στο τρίτο ερευνητικό ερώτημα, διερευνήθηκαν οι τρόποι και γενικά οι πρακτικές διδασκαλίας, οι οποίες θεωρούνται, κατά την άποψη των νηπιαγωγών, ως κατάλληλες στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο.

Παρατηρήθηκε ότι οι νηπιαγωγοί δεν ήταν ιδιαίτερα συγκεκριμένες στις προτάσεις εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο. Οι απαντήσεις τους ήταν ως επί το πλείστον γενικευμένες. Στο σύνολό τους όμως, εξέφρασαν την αντίληψη ότι η ενεργή εμπλοκή των παιδιών στη δραστηριότητα είναι πολύ σημαντική.

Οι νηπιαγωγοί πρότειναν δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα, οι οποίες γενικά κατά την άποψή τους μπορούν να φανούν ιδιαίτερα αποτελεσματικές στην προώθηση της ιδέας της ειρήνης. Οι πρακτικές που αναφέρθηκαν από τις νηπιαγωγούς της παρούσας έρευνας, δεν είχαν ιδιαίτερο εύρος καθώς ήταν εστιασμένες μόνο στο κομμάτι των ομαδικών και βιωματικών δραστηριοτήτων. Όσον

αφορά το υποστηρικτικό και εκπαιδευτικό υλικό το οποίο πιστεύουν ότι είναι κατάλληλο να ενισχύσει τις πρακτικές τους, όπως είδαμε, αναφέρθηκε τόσο το έντυπο όσο και το ψηφιακό υλικό. Συγκεκριμένα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στα βιβλία, με θεματολογία η οποία σχετίζεται με το περιεχόμενο της εκπαίδευσης για την ειρήνη, στη χρήση του διαδικτύου αλλά και στο εξειδικευμένο εκπαιδευτικό υλικό για τον εκπαιδευτικό.

Τέλος, οι νηπιαγωγοί αναφέρθηκαν και στις δυσκολίες τις οποίες ενδέχεται να συναντήσει ο εκπαιδευτικός κατά την διάρκεια της πρακτικής εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Η πλειοψηφία των νηπιαγωγών αναγνωρίζει την ύπαρξη δυσκολιών, ωστόσο η καθεμία έδειξε να επικεντρώνεται σε διαφορετικής μορφής δυσκολίες. Οι συμμετέχουσες ανέφεραν ότι μια από τις πιο σημαντικές δυσκολίες είναι οι αντιλήψεις που διαθέτουν οι γονείς και γενικότερα το περιβάλλον του παιδιού. Η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη, είναι γεγονός ότι, συναντά κάποια βασικά εμπόδια όπως τη δυσπιστία προς την ειρηνευτική διαδικασία και την ύπαρξη στερεοτύπων (Harris, 2002).

Θα μπορούσαμε να πούμε, ως ένα γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών, ότι υπάρχει η θέληση και η διάθεση για την εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο ελληνικό νηπιαγωγείο. Οι νηπιαγωγοί, στο μεγαλύτερο μέρος τους θεωρούν αναμφισβήτητη τη χρησιμότητα της εκπαίδευσης για την ειρήνη και αναγνωρίζουν τα πολλαπλά της οφέλη. Ωστόσο, πιστεύουν στην εκ βάθρων αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος και στη συστηματική και όχι σε μια περιστασιακή εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Γίνεται μια σεβαστή προσπάθεια, τις περισσότερες φορές μέσω προσωπικών αναζητήσεων των νηπιαγωγών, να αναζητηθούν στόχοι και κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό με σκοπό να

δημιουργηθούν δραστηριότητες οι οποίες θα ανταποκρίνονται στους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

Κλείνοντας, παρατηρήθηκε ότι, οι νηπιαγωγοί είναι σε ικανοποιητικό βαθμό ενημερωμένες για το θέμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Ήταν, στο μεγαλύτερο μέρος τους, ικανές να τοποθετηθούν εκφράζοντας τις αντιλήψεις και τις γνώσεις τους για αυτό το ζήτημα. Ωστόσο, το κομμάτι της εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, έδειξε να βρίσκεται σε ένα εντελώς πρόωρο στάδιο το οποίο περιλαμβάνει κάποιες γενικευμένες δράσεις χωρίς αρκετά σαφείς και επαρκώς διαμορφωμένους στόχους. Αποτελεί χρέος της πολιτείας, όπως υποστήριξαν και οι νηπιαγωγοί, η μέριμνα για την εξειδικευμένη επιμόρφωση καθώς και για τη δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ενέργειες οι οποίες αφενός θα κατευθύνουν τους νηπιαγωγούς και αφετέρου θα συμβάλλουν στην εδραίωση ενός ολοκληρωμένου συστήματος εκπαίδευσης για την ειρήνη.

9.1. Περιορισμοί της έρευνας

Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να επισημάνουμε κάποιους βασικούς περιορισμούς που έχει η συγκεκριμένη έρευνα. Αρχικά, το δείγμα, αποτελούνταν μόνο από γυναίκες νηπιαγωγούς. Η συμμετοχή ανδρών νηπιαγωγών, αναμφίβολα θα ενίσχυε την ποικιλομορφία των δεδομένων. Ακόμη, το δείγμα μας, αν και σε γενικές γραμμές θεωρείται ικανοποιητικό, παρόλα αυτά το μέγεθός του δεν μας επιτρέπει να γενικεύσουμε τα ευρήματα και τα συμπεράσματά μας. Επίσης, συμπεριλαμβανομένου του σχετικά μικρού δείγματος, η συγκεκριμένη μέθοδος θέτει, εξίσου, σημαντικούς περιορισμούς ως προς τη γενίκευση των ευρημάτων.

Ακόμη, η βιβλιογραφία σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη, ωστόσο, οι έρευνες που μελετούν την οπτική των

εκπαιδευτικών σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι πολύ περιορισμένες. Επί το πλείστον, έχουν διενεργηθεί έρευνες οι οποίες εστιάζουν σε προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη και όσες έχουν εστιάσει στη στάση των εκπαιδευτικών είναι κατά κύριο λόγο, πειραματικές έρευνες. Όσον αφορά την ελληνική βιβλιογραφία, οι έρευνες οι οποίες μελετούν τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την εκπαίδευση για την ειρήνη είναι ελάχιστες.

Τέλος, η συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποίησε ως μοναδικό εργαλείο συλλογής του εμπειρικού υλικού, την ημι-δομημένη συνέντευξη. Αν και το συγκεκριμένο εργαλείο επιτρέπει την εις βάθος διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, ωστόσο, η έρευνα θα μπορούσε να διεξαχθεί με συνδυασμό ερευνητικών εργαλείων. Για παράδειγμα, σε συνδυασμό με τη συνέντευξη θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και η επιτόπια παρατήρηση, για τη διασταύρωση των αντιλήψεων των νηπιαγωγών και των διδακτικών πρακτικών που εφαρμόζουν (Ιωσηφίδης,2008).

9.2.Προτάσεις

Υπάρχουν αρκετά σημεία τα οποία θα μπορούσαν να διερευνηθούν σε επόμενες έρευνες. Όπως είδαμε, στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν μόνο γυναίκες νηπιαγωγοί. Σε μια μελλοντική ερευνητική προσπάθεια, θα μπορούσαν να ανιχνευτούν οι αντιλήψεις, στο συγκεκριμένο ζήτημα, τόσο γυναικών όσο και ανδρών νηπιαγωγών, έτσι ώστε να έρθει στην επιφάνεια και μια διαφορετική οπτική του θέματος.

Επίσης, σε επόμενη σχετική έρευνα θα μπορούσε να υλοποιηθεί μια πειραματική μελέτη στην οποία θα εφαρμοστεί πιλοτικά ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο. Οι περισσότερες νηπιαγωγοί φάνηκε ότι δε γνωρίζουν αρκετά τα συγκεκριμένα προγράμματα, συνεπώς, ένα τέτοιο ερευνητικό εγχείρημα, θα ενημέρωνε και θα κατατόπιζε επαρκώς τους νηπιαγωγούς. Παράλληλα, θα

επέτρεπε να διερευνηθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Όπως φάνηκε στην ανάλυση των αποτελεσμάτων, αρκετές νηπιαγωγοί θεωρούν τις παγιωμένες αντιλήψεις των γονέων ως κατασταλτικό παράγοντα στην εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Κατά συνέπεια, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο μέλλον να μελετηθούν οι αντιλήψεις των γονέων στο ζήτημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη, ώστε να έρθει στην επιφάνεια, ο τρόπος με τον οποίο βλέπουν τη συγκεκριμένη μορφή εκπαίδευσης. Τέλος, μελλοντικά, θα μπορούσε να διερευνηθεί το περιεχόμενο της παρούσας έρευνας με διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση. Συγκεκριμένα, να διερευνηθούν οι πρακτικές που υιοθετούν οι νηπιαγωγοί μέσω της μεθόδου της συμμετοχικής παρατήρησης, η οποία θα οδηγούσε σε λεπτομερέστερα και εκτενέστερα συμπεράσματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

- Βάμβουκας, Ι. Μ. (2007). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία. Η Έκδοση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων τα κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κυριαζή, Ν. (2002). *Η κοινωνιολογική έρευνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κυριαζή, Ν. (2006). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών (9^η εκδ.)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Ματσαγγούρας, Η. (2007). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πανταζής, Β. (2003). Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη Διαπολιτισμική Παιδαγωγική. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 8, 97-112.
- Πανταζής, Β. (2009). *Ανθρώπινα Δικαιώματα, Δικαιώματα του Παιδιού και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.
- Πανταζής, Β., Παπαγεωργίου, Ε. (2013). *Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Θεωρία-Έρευνα*. Αθήνα: ΔΙΑΔΡΑΣΗ.
- Παπαδοπούλου, Δ. (1990). Εισαγωγή στην Εκπαίδευση για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.) *Εκπαίδευση για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, 19-69. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Εκπαίδευσης για την

Ειρήνη.

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. Methodology of qualitative research in social sciences and interviews. *Open Education – The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 4, 1, 1791-9312.

Σταλίκας, Α. (2005). *Μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Al-Zyoud, M. S., Brown, E. J. & Morgan, W. J. (2013). Peace Education in English and Jordanian Schools: A Comparative Study. *Educational Research and Perspectives, An International Journal* 40, 211-235.
- Alfonso, S. (2014). Peace Education in Early Childhood Education. *Journal of Peace Education and Social Justice* 8 (2), 167-188.
- Andersson, I., Johansson, R., Zaleskiene, I., Virta, A., Ahonen, S. (2011). *Peace Education: Today in the Context of Yesterday. Swedish, Lithuanian and Finnish perspectives.* Ανακτήθηκε από:
http://www.cicea.eu/pdfs/research_grant_2009-2010_peace_education.pdf
- Bajaj, M. & Chiu, B. (2009). Education for Sustainable Development as Peace Education. *Peace & Change. A Journal of Peace Research*.34 (4),441-455.
- Baligadoo, P. D. (2014).Peace Profile: Maria Montessori-Peace Through Education. *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 26, (3), 427–433.
- Banks, J. A. (1993). The Canon Debate, Knowledge Construction, and Multicultural Education. *Educational Researcher* 22, 4-14.
- Bar-Tal, D. (2002). The elusive nature of peace education. In Salomon, G. & Nevo, B. (Eds.), *Peace education: The concept, principles and practice around the world* (27–36). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Barash, D. & Webel, C. (2014). *Peace and Conflict Studies. 3rd Edition.* Seattle: SAGE Publication, Inc.
- Barrett, A.M., Ali, S., Clegg, J., Hinostroza, J., Lowe, J. Nickel, J. Novelli, M., Oduro, G., Pillay, M., Tikly, L. & Yu.,G. (2007). Initiatives to improve the quality of teaching and learning: A review of recent literature. Background paper for EFA *Global Monitoring Report* 2008.

- Bartlett, T.A. (2009). Teaching teachers to teach peace: a reflective pre-service case study. Ανακτήθηκε από:
https://tspace.library.utoronto.ca/bitstream/1807/18097/3/Bartlett_Tiffany_A_200911_M_A_Thesis.pdf
- Begum, A. (2012). The concept and perception of peace education in Gilgit Baltistan Pakistan: A comparative case study. *The Peace and Conflict Review*, 7(1), 25-39.
- Bekerman, Z., & Mc Glynn, C. (2007). *Addressing conflict through peace education: International perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Ben-Porath, S. (2006). *Citizenship Under Fire: Democratic Education in Times of Conflict*. Princeton: Princeton University Press.
- Bjerstedt, A. (1993). *Peace education: Global perspectives*. Malmö: Almqvist & Wiksell.
- Blackburn, S. (1996). *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Brady, L. (2011). Teacher values and relationship: Factors in values education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(2), 56-66.
- Bretherton, D., Weston, J., & Zbar, V. (2003). Peace education curriculum development in post-conflict contexts: Sierra Leone. *PROSPECTS, Comparative Journal of Curriculum, Learning, and Assessment* 33 (2), 219-230.
- Brown, E., & Morgan, J. (2009) A culture of peace via global citizenship education. *Peace Review. A Journal of Social Justice*, 20(3), 283-291.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. London: Harvard University Press.

- Burns, R. (1985). Teachers and peace education in Australia: Whose task? In Alger, C. & Balazs, J. (Eds.), *Conflict and crisis of international order*. Budapest: Centre for Peace Research Coordination at the Hungarian Academy of Sciences (467-476).
- Burns, R.J., Aspeslagh, R. (1996). *Three decades of peace education around the world. An Anthology*. New York: Garland.
- Bush, K. , & Saltarelli, D. (2000). *The two faces of education in ethnic conflict: Towards a peace building education for children*. Florence: UNICEF, Innocenti Research Centre.
- Cabedo-Mas, A. (2015). Challenges and perspectives of Peace Education in schools: The role of music. *Australian Journal of Music Education*, 1, 76-86.
- Caireta-Sampere, M. (2013). Peace and Coexistence Education in School Settings: A Teacher Training Perspective. Ανακτήθηκε από:
<http://escolapau.uab.cat/img/programas/educacion/informe.pdf>
- Carreira, S.A, Coulardeau, T., González, E., Kalan, E., Quintilla, G.R., Schweitzer, S., Veeneman, I., Villanueva, M.A., (2014). *Mainstreaming Peace Education Methodologies, Approaches and Visions A Practitioner's Manual*. Ανακτήθηκε από:
<http://unoy.org/wp-content/uploads/Mainstreaming-Peace-Education.pdf>
- Carter, C. (2004). Whither social studies? In pockets of peace at school. *Journal of Peace Education*, 1 (1), 77-87.
- Castro, L. & Galace J. (2008). *Peace education: A pathway to a culture of peace*. Quezon City, Philippines: Center for Peace Education, Miriam College.
- Cawagas, V. (2007). Pedagogical principles in educating for a culture of peace. In Toh, S. H. & Cawagas, V. (Eds.) *Cultivating Wisdom, Harvesting Peace*. Brisbane, Queensland: Multi Faith Centre, Griffith University.

- Chubinidze, N., (2004). *Peace Education through Social Studies Curriculum in U.S. and Georgian School Settings*. Master's Capstone Projects. Ανακτήθηκε από:
http://scholarworks.umass.edu/cie_capstones/121
- Classroom Connections, (2002). *Cultivating peace*. Ανακτήθηκε από:
<http://www.cultivatingpeace.ca/main.html>
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education* (5th edition). London-New York: Routledge.
- Cook, S.A. (2008). Give Peace a Chance: The Diminution of Peace in Global Education in the United States, United Kingdom, and Canada. *Canadian Journal of Education* 31, 4 , 889-914.
- Creswell. J.W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches, 4th ed.* U.S.A: Sage Publications.
- Cristofer, D. & Tylor, M. (2011). Social Justice and Critical Peace Education: Common ideals guiding student teacher transformation. *Journal of Peace Education*, 8 (3), 295-313. London: Routledge.
- Danesh, H.B. (2006). Towards an integrative theory of peace education. *Journal of Peace Education*, 3,(1), 55-78.
- Das, S. & Das, K. (2014). Attitude and awareness of teachers towards peace education. *Sai Om Journal of Arts and Education. A peer Reviewed International Journal* 1,(1), 13-16.
- Davies, L., Harber, C. & Schweisfurth, M. (2003). *Global Review of UNESCO Associated Schools*. Birmingham: Centre for International Education and Research.
- Demir, S. (2011). An Overview of Peace Education in Turkey: Definitions, Difficulties and Suggestions: A Qualitative Analysis. *Educational Sciences: Theory & Practice* , 11, 4, 1739-1745.

- Deveci, H., Yilmaz, F., & Karadag, R. (2008). Pre-service teachers' perceptions of peace education. *Eurasian Journal of Educational Research*, 30, 63-80.
- Díaz-Aguado, M. J. (2005). Por qué se produce la violencia escolar y cómo prevenirla. Ανακτήθηκε από: <http://mariajosediaz-aguado.blogspot.com>
- Duckworth, C. (2006). Teaching peace: a dialogue on the Montessori method. *Journal of Peace Education*, 3(1), 39-53.
- Dugar, K.M. (2012). International Seminar on Teacher Education for Peace and Harmony Proceeding:Vol-II.
- Eisner, W. E. (1991). *The enlightened eye, qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*. New York: Macmillan.
- Elmi, A. (2009). Peace Education in Canada: Teacher Perceptions of the Cultivating Peace Education Program. *Journal of Contemporary Issues in Education*, 4 (2), 41-54.
- Fives, H. & Gill M.G. (2015). *International Handbook of Research on Teachers' Beliefs (Educational Psychology Handbook) 1st Edition*.New York: Routledge.
- Fountain, S. (1999). *Peace Education in UNICEF*. New York: UNICEF. Ανακτήθηκε από: www.unicef.org/girlseducation/files/PeaceEducation.pdf
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. London: Penguin Books.
- Fullan, M., (1993). *Change forces: Probing the forces of Educational Reform*. London: Falmer Press.
- Fullan, M., & Hargreaves, A. (1992). *Teacher development and educational change*. London: Falmer Press.

- Galtung, J. (1967). *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development And Civilization*. International Peace Research Institute, Oslo-London: Sage Publications.
- Garcia, C. (1984). Latin America traditions and perspectives. *International Review of Education*, 29(3), 369-390.
- Grewel, B. (2003). *Johan Galtung: Positive and Negative Peace*. School of Social Science. Auckland University of Technology.
- Gugel G., Jäger, U. (1995). *Gewalt muß nicht sein. Eine Einführung in friedenspädagogisches Denken und Handeln*. Tübingen: Verein für Friedenspädagogik.
- Gugel, G., & Jäger, U. (1999). *Friedenspädagogik und Friedenserziehung. Arbeitspapier mit Empfehlungen für die Forschungsförderung für ein Gutachten an die Deutsche Stiftung Friedensforschung*. Berlin: Der Berghof Stiftung für Konfliktforschung.
- Harris, I. (1988). *Peace education*. Jefferson, NC: McFarland & Company.
- Harris, I. (1996). From world peace to peace in the ‘hood’. *Journal for a Just and Caring Education*, 2, 378-398.
- Harris I. (1999). Types of peace education. In A. Raviv ,A. , Oppenheimer ,L. & Bar-Tal, D. (Eds.), *How children understand war and peace: A call for international peace education* (299–317). San Francisco: Jossey-Bass.
- Harris, I. (2002). Conceptual underpinnings of peace education. In Salomon, G., & Nevo, B. (Eds.), *Peace education: the concept, principles, and practices Around the world*. New York: Lawrence Erlbaum.

- Harris, I. & Synott, J. (2002). Peace Education for a New Century. *Social Alternatives* 21(1),3-6.
- Harris, I. & Morrison, M. (2003). *Peace education (2nd edition)*. Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Co.
- Harris, I. (2004). Peace Education theory. *Journal of Peace Education*, 1 (1), 5- 20.
- Harris, I. (2008). History of Peace Education. In Bajaj, M. (ed.), *Encyclopedia of Peace Education*. Charlotte, NC: Information Age Publishing,
- Hicks, D. (1988). Understanding the field. In: Hicks, D. (ed.), *Education for Peace: Issues, Principles and Practice in Classroom* (3-59). London and New York: Routledge.
- Jäger, U. (2013α). Zwischen Gewalterfahrung und Friedensstiftung. Aktuelle Herausforderungen der Friedenspädagogik und Bildung, in: *Erwachsenenbildung. Vierteljahresschrift für Theorie und Praxis*, 4, 167–171.
- Jäger, U. (2013β). Bundeswehr und Friedensbildung, In: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 44, 30–35.
- Jäger,U. (2014). Friedenspädagogik und Konflikttransformation. Berghof Handbook for Conflict Transformation. Berghof Foundation, Berlin. Ανακτήθηκε από:
http://www.berghoffoundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Articles/jaeger_handbook_e.pdf
- Jenkins, K. & Jenkins B. (2010). Cooperative learning: a dialogic approach to constructing a locally relevant peace education programme for Bougainville. *Journal of Peace Education* 7, (2),185-203.
- Johnson, D. & Johnson, R. (2002). Learning together and alone Overview and meta-analysis. *Journal of Education*, 22 (1), 95-105.

- Johnson, D. & Johnson, R. (2005). Essential components of peace education. *Theory Into Practice*, 44 (4), 280-292.
- Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (2015). Enlisting Parents and Concerned Citizens in Promoting Peace Education. *The Cooperative Link*, 29(1), 1-5.
- Kester, K. (2008). Developing Peace Education Programs: Beyond Ethnocentrism and Violence. *Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding*, 1(1), 1-28.
- Laing, R.D. (2001). *Learning the way of peace: A teachers guide to peace education*. New Delhi.
- Lawson, M., & Hutchinson, F. (1992). Peace education in Australia: The legacy of the 1980s. *Peace, Environment and Education*, 3(1), 22-32.
- Lederach, J.P. (2000). *El abecé de la paz y los conflictos*. Madrid: La Catarata.
- Levin, J. R., & O'Donnell, A. M. (1999). *What to do about educational research's credibility gaps? Issues in Education* 5(2), 177-229.
- Lincoln, Y. (2001). Varieties of validity: Quality in qualitative research. In J. Smart, & W. Tierney (Eds.), *Higher education: Handbook of theory and research*. New York: Agathon Press.
- Lum, J. (2010). Peace Education: Past, Present, & Future. *Journal of Peace Education*, 7 (2), 243-244.
- Massaquoi, J. (2009). Strengthening peace building through science and technology education. *Science Education International*, 20(1/2), 5-24.
- Mc Glynn, C. (2004). Education for peace in integrated schools: a priority for Northern Ireland? *Child Care in Practice* 10 (2), 85-94.

- Metis Associates, (1990). *The Resolving Conflict Creatively Program, 1988-1989. Summary of significant findings*. New York: New York Educators for Social Responsibility/ New York City Board of Education.
- Montessori, M. (1992). *Education and Peace: The Clio Montessori Series*. Oxford, UK: Clio Press.
- Murakami, T. (1992). *Peace education in Britain and Japan*. Kyoto: Office of Sociology of Education, Kyoto University of Education.
- Murithi, T. (2009). An African Perspective on Peace Education: *Ubuntu* Lessons in Reconciliation. *International Review of Education* (55), 221-233.
- Nipkow, K.E., (2007). Ansätze einer Friedenserziehung in der europäischen geschichte. In: Haußmann, Werner/ Biener, Hansjörg/ Hock, Klaus/ Mokrosch, Reinhold (Eds.), *Handbuch Friedenserziehung. Interreligiös – Interkulturell – Interkonfessionell* (9-16). Gütersloher verlagshaus: Gütersloh.
- Page, J. (2008). The United Nations and Peace Education. In: Bajaj, M. (ed.) *Encyclopedia of Peace Education* (75-83). Charlotte: Information Age Publishing.
- Pendon, G. (2016). Peace Education Knowledge, Attitudes, Values and Skills (KAVS) of Pre-Service Teachers. *IRA International Journal of Education and Multidisciplinary Studies* 3 (3), 2455–2526.
- Polat,S., Arslan,Y., Günçavdı, G. (2016). The Qualities of Teachers Who Instruct Peace Education: Views of Perspective Teachers Who Attended the Peace Education Programme. *Journal of Education and Practice*,7, 28.
- Preamble of the UN Charter, (1945). Ανακτήθηκε από:
<http://www.un.org/cyberschoolbus/peace/frame2.html>
- Reardon, B. (1988). *Comprehensive peace education: Educating for Global Responsibility*. New York: Teachers College Press.

- Reardon, B. (1989). A Feminist Perspective on World Constitutional Order. *Journal of the World Council for Curriculum and Instruction*, 3(2), 16–28
- Reardon, B. (1993). *Women and Peace: Feminist visions of world security*. Albany, NY: Sunny Press.
- Reardon, B. (1999). Peace Education: A Review and Projection. *Peace Education Reports No. 17*. Malmö, Sweden: School of Education, Malmö University.
Ανακτήθηκε από: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED445967.pdf>
- Reardon, B. (2002). Human Rights and the global campaign for peace education. *International Review of Education*, 48 (3-4), 283-284.
- Reardon, B. & Snauwaert, D. (2015). *Betty A. Reardon: A Pioneer in Education for Peace and Human Rights*. New York: Springer International Publishing.
- Redfering, K.J. (2014). *Teacher Perceptions of Violence Prevention Approaches and Self-Efficacy: Where Do We Go from Here?* Doctoral dissertation. Nova Southeastern University. Ανακτήθηκε από: NSUWorks, College of Arts, Humanities and Social Sciences – Department of Conflict Resolution Studies, (29).
http://nsuworks.nova.edu/shss_dcar_etd/29
- Robson, C. (1993). *Real world research*. Oxford, UK: Blackwell.
- Röhrs, H. (1994). *Idee und Realität der Friedenspädagogik. Frieden – eine pädagogische Aufgabe*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- Röhrs, H. (1995). *Modelle der Friedenserziehung in Kindergarten und Schule*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- Rubagiza J., Umutoni, J. & Kaleeba, A. (2016). Teachers as Agents of Change: Promoting Peacebuilding and Social Cohesion in Schools in Rwanda. *Education as Change* 20 (3), 202-224.

- Salomon, G. (2002). The nature of peace education: Not all programs are created equal. In Salomon, G. & Nevo, B. (Eds.), *Peace education: The concept, principles, and practices around the world* (3–13). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Salomon G. & Nevo B. (2001). The Dilemmas of Peace Education in Intractable Conflicts. It is necessary to view the other's collective narrative as legitimate. *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics and Culture* 8 (3).
- Salomon, G. (2004). A narrative-based view of coexistence education. *Journal of Social Issues*, 60(2), 273–287.
- Salomon, G. (2007). Education for Coexistence and peace (73-83). *Informal Education in a Changing Reality*. Jerusalem: Magnes (in Hebrew).
- Schweisfurth, M. (2005). Learning to Live Together: A Review of UNESCO's Associated Schools Project Network. *International Review of Education* 51 (2-3), 219-234.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences (3rd Edition)*. New York: Teachers College Press.
- Seitz, K. (2004). *Education and Conflict: The Role of Education in the Creation, Prevention, and Resolution of Societal Crises—Consequences for Development Cooperation*. Frankfurt: GTZ (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit).
- Spring, U., Aharoni, A., Summy, R.V., & Elliot, R.C. (2010). *Peace Studies, Public Policy and Global Security*. EOLSS Publications.
- Stomfay-Stitz, A. (1993). *Peace education in America, 1828-1990*. Metuchen, N.J.: The Scarecrow Press.
- Subramanian, D. (2016). *Teaching-Learning Approaches and Strategies in Peace*

- Education. *IRA International Journal of Education and Multidisciplinary Studies*, 3 (3).
- Synott, J. (2005). Peace education as an educational paradigm: review of a changing field using an old measure. *Journal of peace education*, 2 (1), 3-16.
- Tarrow, N. (1992). Human Rights Education: Alternative Conceptions. In *Human Rights Education and Global Responsibilities* (21-51). Lynch, J., Modgil C. & Modgil S. (Eds.) USA, London: Routledge Falmer Press.
- Taufik, T. (2016). Implementation of Peace Education in Pluralistic Schools. *International Journal of Behavioral Science*, 11, (1), 45-52.
- Tidwell, A. (2004). Conflict, peace, and education: A tangled web. *Conflict Resolution Quarterly*, 21 (4), 463-470.
- Thompson, A.G. (1992). Teachers' beliefs and conceptions: A synthesis of the research. In Grouws, D.A. (Ed.), *Handbook of research on Mathematics teaching*. New York and Ontario: Macmillan.
- Tobin, K. (1990). Changing metaphors and Beliefs: A master switch for Teaching, *Theory and Practice*, 29 (2), 122-127.
- Turner, D. W. (2010). Qualitative Interview Design: A Practical Guide for Novice Investigators. *The Qualitative Report*, 15(3), 754-760.
- UN Resolution, 53/25 (1998). *International Decade for a Culture of Peace and Non-Violence for the Children of the World (2001–2010)*. New York: United Nations.
- UNESCO, (1974). *Recommendation concerning education for international understanding, cooperation and peace and education relating human rights and fundamental freedoms*. Paris: UNESCO.

UNESCO, (1995). *Declaration and integrated framework of action on education for peace, human rights and democracy*. Paris: UNESCO.

UNESCO, (1996α). *From a Culture of Violence to a Culture of Peace. Peace and Conflict Issues*. Paris: UNESCO Publishing.

UNESCO, (1996β). *Learning: The Treasure Within*. Paris: UNESCO Publications.

Ανακτήθηκε από: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf>

UNESCO, (1997). *Educating for a Sustainable Future. A transdisciplinary vision for concerted action*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:

http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_a/popups/mod01t05s01.html

UNESCO, (1998). *From war to peace in history books*. UNESCO Education News, Paris: UNESCO.

UNESCO, (2001). *A Teacher's Guide to Peace Education*. New Delhi: UNESCO Publication. Ανακτήθηκε από: <http://www.ncte-in.org/pub.htm>

UNESCO, (2002). *UNESCO-Mainstreaming. The Culture of Peace*. Ανακτήθηκε από: http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm

UNESCO, (2005α). *Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>

UNESCO, (2005β). *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε

από: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/a33_unesco_international_implementation_scheme.pdf

UNESCO, (2005γ). *Peace Education. Framework for Teacher Education*. New Delhi: UNESCO.

- UNESCO, (2007). *About Peace Education. Cyber School Bus*. Ανακτήθηκε από:
<http://www.un.org/cyberschoolbus/peace/frame2.htm>.
- UNESCO, (2008). *UNESCO'S Work on Education for Peace and Non-Violence. Building peace through education*. Paris: UNESCO.
- UNESCO, (2009α). *Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue. Executive Summary*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001847/184755e.pdf>
- UNESCO, (2009β). *United Nations Literacy Decade. International Strategic Framework for Action*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001840/184023e.pdf>
- UNESCO, (2013). *UNESCO's Programme of Action Culture of Peace and Non-Violence A vision in action*. Paris: UNESCO Publishing.
- UNESCO, (2014α). *Learning to live Together*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002272/227208e.pdf>
- UNESCO, (2014β). *Regional Report about Education for All in Latin America and the Caribbean*. Santiago: UNESCO. Ανακτήθηκε από:
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED_new/pdf/LAC-GEM-2014-ENG.pdf
- UNESCO, (2014γ). *Teaching Respect for All*. Paris: UNESCO. Ανακτήθηκε από:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002279/227983e.pdf>
- UNESCO, (2015). *Education for Peace: Planning for Curriculum Reform. Guidelines for integrating an Education for Peace curriculum into education sector plans and policies*. Paris: UNESCO Publishing. Ανακτήθηκε από:
<http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/resources/education-for-peace-2015.pdf>
- Vriens, L. (1999). *Children, war and peace: a review of fifty years of research from*

- perspective of a balanced concept of peace education. In Raviv, A., Oppenheimer, L. & Bar- Tal, D. (Eds.), *How children understand war and peace: a call for international peace education* (27-59). San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Wellington, J. (2000). *Educational Research. Contemporary Issues and Practical Approaches*. London: Continuum.
- Wenden, A. (2004). *Educating for a Culture of Social and Ecological Peace*. Albany, N.Y.: Sunny Press.
- Wessels, M. (1994). The role of peace education in a culture of peace: A Social Psychological Analysis. Ανακτήθηκε από:
http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=ED384549&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED384549
- Wintersteiner, W. (2001). *Haetten wir das Wort, wir braeuchten die Waffen nicht Erziehung fuer eine Kultur des Friedens*. Innsbruck, Vienna, Munich: Studien Verlag.
- Wintersteiner, W., Spajić-Vrkaš, V., Teutsch, R. (2003). *Peace Education in Europe: Visions and Experiences*. New York: Waxmann.
- Wintersteiner, W. (2004). The “old Europe” and the new tasks for peace education. *Journal of peace education*, 1(1), 89-102.
- Wintersteiner, W. (2005). Lernziel Friedenskompetenz. Für eine öffentliche Debatte über bildungspolitische Grundziele, *Entwicklungspolitik, Heft 1,2*, 42-45.
- Yablon, Y. B. (2009). Gender differences in peace education programmes. *Gender and Education*, 21(6), 689–701.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Οδηγός Συνέντευξης

Εννοιολογικός προσδιορισμός του περιεχομένου της εκπαίδευσης για την ειρήνη

- Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;
- Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;
- Τι είδους στόχους θέτει στη διδασκαλία του ο εκπαιδευτικός της ειρήνης;
- Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερος/η για κάποιο από αυτά;
- Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα;

Εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο

- Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;
- Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;
- Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;
- Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;
- Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

Πρακτικές των νηπιαγωγών

- Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; (με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ);
- Τί είδους εκπαιδευτικό /διδασκτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;
- Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 1^H

E:Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N1:Εκπαίδευση για την ειρήνη...Ε είναι η εκπαίδευση που έχει ένα όραμα, θα λέγαμε, την επίτευξη παγκόσμιας ειρήνης, την καταπολέμηση των συγκρούσεων που υφίστανται. Εεε, δηλαδή, η εκπαίδευση για την ειρήνη μας διδάσκει την αξία που έχει η ειρήνη.

E:Πείτε μου, γενικά έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N1:Κάνω το τελευταίο καιρό κάποια σεμινάρια διαπολιτισμικότητας γενικά κατάλαβες... το φάσμα αυτό της συμφιλίωσης κλπ, δεν ξέρω αν θεωρείται αυτό κάπως σχετικό θεματικά.

E:Μάλιστα!

E:Όσον αφορά τους στόχους τώρα...Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη; Στη διδασκαλία του...

N1:Όσον αφορά τον κύριο στόχο... νομίζω είναι αυτό, η αλλαγή. Στοχεύει να αλλάξει συμπεριφορές που παρεκκλίνουν καμιά φορά, να διαμορφώσει ηθικές αξίες, να αυξήσει τη συνεργασία στα παιδιά.

E:Στοχεύει δηλαδή εκεί...

N1:Ναι ναι...

E:Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη; Τι πιστεύετε δηλαδή, πως πρέπει να τον χαρακτηρίζει;

N1:Νομίζω πως οφείλει να είναι πολύ καλά ενημερωμένος ώστε να είναι επαρκής στο να εφαρμόσει αυτή την απαιτητική μορφή εκπαίδευσης. Δηλαδή αυτό, εντάξει...Ναι... Να είναι πράος και ήρεμος... Και βέβαια να πιστεύει στην εκπαίδευση για την ειρήνη να μην διδάσκει κάτι δηλαδή χωρίς να το έχει υιοθετήσει δηλαδή ο ίδιος. Να μην, πώς να στο πω, να μην είναι ένας συγκρουσιακός τύπος και να προσπαθεί να διδάξει για την αξία της ειρήνης.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N1:Δεν ξέρω όχι.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N1:Σίγουρα παίρνεις πολλά πράγματα, ενημερώνεσαι, ακούς νέες έτσι μεθόδους για τη διδασκαλία σου... Φυσικά και για κάθε είδους σεμινάριο ισχύει αυτό και για την εκπαίδευση για την ειρήνη, δηλαδή.Ναι...

E:Το θεωρείτε δηλαδή βασικό...

N1:Είναι σίγουρα...

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N1:Θεωρώ πως επιβάλλεται, ίσως παλιότερα να σου έλεγα πως δεν είναι και τόσο επιτακτική ανάγκη αυτό... Αλλά, με τα σημερινά δεδομένα που προκύπτουν, με τις δυσμενείς καταστάσεις στα σχολεία είναι νομίζω πολύ σημαντικό να ενταχθεί ακόμα και στο νηπιαγωγείο.

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N1:E... Τώρα αυτό που χρησιμοποιούμε, δηλαδή;

E:Ναι ακριβώς!

N1:Το αναλυτικό στο νηπιαγωγείο, είναι, κατά τη δικιά μου άποψη, καλά οργανωμένο. Παρόλα αυτά, νομίζω, πως θα έπρεπε με πιο εμπειριστατωμένες προτάσεις να στήριζε το κομμάτι της συνεργατικότητας και της ειρηνικής επίλυσης των διενέξεων.

E:Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της Εκπαίδευσης για την Ειρήνη; Έχετε κάτι στο μυαλό σας;

N1:Κατά την γνώμη μου, είναι απαραίτητη μια ανασύνθεση, θα έλεγα, του αναλυτικού και ιδιαίτερη εστίαση στο κομμάτι της συνεργασίας.Εκεί...δηλαδή.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; (με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ);

N1:Με ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαπαιδαγώγησης με καλά στοχευμένες δράσεις και φυσικά κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό. Με έτσι, βιωματικές δραστηριότητες που θα έχουν το παιδί σε διαρκή συμμετοχή. Τώρα με ρωτάς τι να είναι αυτές οι δραστηριότητες...Να βγάλουν το παιδί από το στενό σχολειοκεντρικό να το πω πλαίσιο. Επισκέψεις με τα παιδιά σε συλλόγους, σωματεία για παράδειγμα σε σύλλογο που έχει να κάνει με κάποια ευπαθή ομάδα, άτομα με αναπηρία κλπ. Τα παιδιά να μάθουν να βλέπουν τη διαφορετικότητα, να την δέχονται να μη τη βλέπουν κάτι ξένο και κακό. Φτιάξε κάτι με τα παιδιά, ένα συλλογικό έργο δώρισε το

οπουδήποτε, φυσικά όλη η τάξη να είναι ενιαία, να δουλεύουν όλοι σαν μια ομάδα.

Με τέτοιους τρόπους πιστεύω θα έπρεπε να εφαρμόζεται.

E:Ομαδικότητα δηλαδή, ομαδική δουλειά..

N1:Αυτό,βέβαια...Θέλει ομαδική δουλειά...

E:Τώρα,γενικά οι δραστηριότητες στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη...Με τί είδους εκπαιδευτικό, διδακτικό υλικό θα μπορούσαν να υποστηριχθούν;

N1:Εεε,χρειάζεται πλούσιο εποπτικό υλικό... και φυσικά να εξάπτει τη περιέργεια να το χρησιμοποιήσεις, νομίζω, οτιδήποτε υλικό που απαιτεί ομαδική δουλειά και συνεργασία θα ήταν χρήσιμο. Επιπλέον, παιχνίδια άλλων λαών σίγουρα θα είχαν ένα ενδιαφέρον στο να γνωρίσεις καλύτερα κάποιο λαό που δεν ξέρεις.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την Εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N1:Αυτό, όπως και κάθε προσπάθεια μας όσον αφορά την εκπαιδευτική πράξη, έχει δυσκολίες, η φύση και τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης για την ειρήνη απαιτούν πολύ καλή οργάνωση από μέρος μας, αυτό θεωρώ θα είναι η πρόκληση.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N1:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 2^H

E:Θα ήθελα να μου πείτε τί γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N2:Μάλιστα...

E:Τι περιεχόμενο αποδίδεται στο συγκεκριμένο όρο, δηλαδή.

N2:Εε, αυτό που σημαίνει η λέξη ειρήνη είναι και η εκπαίδευση για την ειρήνη. Να μην υπάρχουν πόλεμοι, να είναι όλοι οι λαοί αγαπημένοι. Καλλιεργεί γενικά την μεταξύ τους σχέση, τα ειρηνικά και φιλικά συναισθήματα.

E:Μεταξύ σχέση των παιδιών;

N2:Ναι αυτό εννοώ, βέβαια...

E:Τι είδους στόχους, πιστεύετε ότι, θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N2:Να περάσει την έννοια της ειρήνης στο παιδί, δηλαδή το ότι είναι απαραίτητη η ειρήνη στον κόσμο και στη ζωή μας και για ποιο λόγο, να ξεκινήσει, δηλαδή, από το πλαίσιο της τάξης, ο ένας με τον άλλο δηλαδή, και ύστερα να το γενικεύσει παγκοσμίως.

E:Και σε πλαίσιο τάξης δηλαδή αλλά και ευρύτερα...

N2:Ναι,ναι...

E:Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N2:Σχετικά με το θέμα όχι. Αν και πάντα προσπαθώ να παρακολουθώ... Τώρα, εκπαιδευτικά σεμινάρια με θέμα «ειρήνη» δε νομίζω ότι έχω κάνει ποτέ, όχι.

E:Σχετικά τώρα με τον εκπαιδευτικό ο οποίος διαμορφώνει τη διδασκαλία του, βάσει της εκπαίδευσης για την ειρήνη... Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει;

N2:Εννοείς,ψυχικά ή άλλα;

E:Πείτε μου εσείς, ότι πιστεύετε... Κάθε χαρακτηριστικό που πιστεύετε μπορείτε να αναφέρετε...

N2:Χμ,πρέπει να ξέρει να χειρίζεται τα παιδιά και να μπορεί να τα προσεγγίζει. Βέβαια, πρέπει να είναι και συνεργατικός και να πιστεύει στην ειρήνη.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N2:Όχι, πρώτη φορά τα ακούω.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N2:Ναι,για τα θέματα τα οποία αφορούν τις σημερινές κοινωνίες και φυσικά και το σχολείο είναι απαραίτητα αυτά τα σεμινάρια. Εννοείται, ότι θα χρησίμευε για την ειρήνη και οτιδήποτε άλλο θέμα που έχει να κάνει με τη σύγχρονη ζωή, ας πούμε.

E:Όπως;

N2:Εννοώ,με την ειρήνη γενικά που είναι θέμα επίκαιρο, πώς να εφαρμόζεται δηλαδή στην τάξη... Τέτοια θέματα.

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N2:Ναι, διότι όλα τα θέματα πλέον εντάσσονται από το νηπιαγωγείο με βατές δραστηριότητες και εξελίσσονται και αναλύονται περαιτέρω στο δημοτικό σχολείο. Οπότε ναι, η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι εφικτό και αναγκαίο να αρχίζει στο νηπιαγωγείο.

E:Το υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N2:Γενικά δεν δουλεύω ιδιαίτερα με αυτό. Δηλαδή, έχω έτσι μια γενική εικόνα, αλλά εγώ σου λέω επειδή κάνω project είναι τί θα προκύψει... Είναι μερικά θέματα που

εγώ τα περνάω έτσι και αλλιώς κάθε χρόνο, για παράδειγμα το θέμα της αξίας της ειρήνης. Δηλαδή, αυτά έτσι κι αλλιώς τα κάνω, δεν ψάχνω να δω τί προτείνει.

E:Γενικότερα,έχοντας όμως μια εικόνα του αναλυτικού.. Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν σε αυτό ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N2:Σίγουρα, ότι αλλαγή μπορεί να γίνει προς το καλύτερο θα ήταν ωφέλιμο να γίνει, αλλά σου είπα επειδή δεν βασίζομαι σε αυτό δεν έχω ολοκληρωμένη άποψη.

E:Μάλιστα!Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N2:Με project, πιστεύω είναι πολύ καλύτερα. Παίρνεις ένα έναυσμα, μια εικόνα, κάτι και στήνεις το project.Με διάφορα θέματα με την ειρήνη ανάμεσα στους λαούς θα είχε ενδιαφέρον ή με την αξία της φιλίας.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N2:Βιβλία,εικόνες είτε από εφημερίδες και περιοδικά είτε από το internet... και σίγουρα κάποια ντοκιμαντέρ για παιδιά, τα οποία αναφέρονται σε αυτά τα ζητήματα που αναλύσαμε πριν.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N2:Άμα ξέρεις, όπως είπα και πριν, να το περάσεις κτλ και να το δουλέψεις όσο τραβάει, δεν θα συναντήσεις πρόβλημα.

E:Σας ευχαριστώ πάρα πολύ !

N2:Τίποτα! Καλή επιτυχία και καλή συνέχεια!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 3^H

E:Θα ήθελα να μου πείτε, τί γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N3:Ο όρος εκπαίδευση για την ειρήνη, όπως τον αντιλαμβάνομαι εγώ σου λέω τώρα, περικλείει πολλά πράγματα. Είναι μια εκπαίδευση που έχει ...μάλλον που προσπαθεί να υπερασπιστεί πολλά πράγματα. Για παράδειγμα, αυτή η εκπαίδευση θέλει να εξαφανίσει τη ρατσιστική διάθεση των παιδιών, θέλει να τους μάθει τον αλληλοσεβασμό, θέλει να τους δείξει την ισότητα που υπάρχει ανάμεσα σε όλους μας.

E:Πολύ ωραία... Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό, δηλαδή την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N3:Σεμινάρια; Δε γίνονται τέτοια ποτέ... Ψάχνω και ενημερώνομαι τακτικά, και σεμινάρια μιλάμε για σοβαρά βιωματικά, όχι για δώρα κλπ δεν γίνονται για το θέμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη. Τουλάχιστον εγώ δεν έχω ενημερωθεί, δηλαδή, ποτέ για κάποια τέτοιας θεματολογίας επιμόρφωση.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N3:Χωρίς αμφιβολία, ναι. Μιλάμε για μια μορφή εκπαίδευσης που μπορεί να φέρει αλλαγές, ευχάριστες αλλαγές στα σχολεία μας. Μακάρι να παρθούν πρωτοβουλίες και να γίνονταν αυτές οι επιμορφώσεις. Μόνο καλό θα έκαναν

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N3:Στόχους θέτουμε όλοι οι εκπαιδευτικοί, αυτό είναι σίγουρο. Ένας τέτοιος εκπαιδευτικός, πιστεύω, δεν θα έδινε βάση όπως κάνουμε οι περισσότεροι στο να μάθουν, να μάθουν, να μάθουν, αυτή η εμμονή δηλαδή. Θα είχε στόχους πιο ανώτερους, να καλλιεργήσει τα θετικά δηλαδή στο παιδί, να... πώς να το πω να ανοίξει πιο πολύ το μυαλό του.

E:Καλλιέργεια, εννοείτε γνωρισμάτων;

N3:Ναι, καλλιέργεια θετικών, για την ακρίβεια, γνωρισμάτων... Φιλικότητα, ενσυναίσθηση, τέτοια πράγματα...

E:Πολύ ωραία... Πείτε μου τώρα, ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N3:Χαρακτηριστικά ε; Δύσκολο αυτό γιατί είναι πολλά ...Να σου κάνω μια εισαγωγή τώρα, βασικά τι πρέπει να μην είσαι καταρχήν...Δεν πρέπει να είσαι στρατηγός στη τάξη ,αποφασίζω και διατάζω δηλαδή. Αν βλέπεις τα παιδιά στρατιωτάκια καλύτερα ακολούθα άλλο επάγγελμα. Δεν πρέπει επίσης να είσαι φιλοπόλεμος. Εκπαιδευτικός της ειρήνης σημαίνει φορέας ειρήνης και φιλίας.

E:Γενικότερα, για τα εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη που εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου, έχετε κάποια γνώση για αυτά;

N3:Προγράμματα για την ειρήνη, κοίτα τυχαία, κατά καιρούς έχω διαβάσει από το internet,σε διάφορες σελίδες που μπαίνω, βλέπω πως αυτή η εκπαίδευση σε πολλές

αναπτυσσόμενες χώρες υφίσταται και έχει και πολύ καλά αποτελέσματα. Κάτι άλλο πιο έτσι... λεπτομέρεια δεν ξέρω.

E:Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα;

N3:Αυτά τα προγράμματα δεν τα έχω μελετήσει να τα δω πιο βαθιά, δυστυχώς... Αλλά από το λίγο που 'χω δει, αυτά τα προγράμματα υπάρχουν για να βοηθήσουν π.χ. σε μια χώρα που ο κόσμος φοβάται να βγει από το σπίτι του μήπως και πέσει πάνω του μια βόμβα ε... εκεί η εκπαίδευση για την ειρήνη είναι απαραίτητη.

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία, στο νηπιαγωγείο δηλαδή;

N3:Το παιδί στο νηπιαγωγείο δεν είναι άβουλο πiónι που λένε οι πολλοί. Τα σημερινά παιδιά πρέπει να γνωρίζουν την πραγματικότητα και είναι σαφέστατα σε θέση να την καταλάβουν. Και βέβαια μπορείς να το φέρεις σε επαφή με όρους λίγο πιο «βαρείς», επίτρεψέ μου. Αν δεν αρχίσεις από μικρός να μάθεις να ζεις ειρηνικά κι αρμονικά, να μην χρησιμοποιείς βία κλπ δεν θα το μάθεις ποτέ, αυτό ισχύει.

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N3:Το Αναλυτικό είναι αρκετά καλό σε πολλά επίπεδα, αλλά χωλαίνει κιόλας, ας πούμε σε αυτό που μου λες, χωλαίνει. Συνήθως, δίνεται μεγαλύτερη βάση σε κάποια θέματα που δεν θα έπρεπε και αντίθετα δίνεται λιγότερη προσοχή σε ζητήματα πολύ σοβαρότερα. Νομίζω, πως αν και μεριμνά το Αναλυτικό για τις διαπροσωπικές σχέσεις των παιδιών θα έπρεπε να δίνει λίγο μεγαλύτερη βάση.

E: Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N3:Περισσότερη, έτσι, εστίαση, σε δραστηριότητες σχετικές με το ιδεώδες της ειρήνης. Επίσης, τρόπους διαχείρισης και γενικά χειρισμού των συγκρούσεων που πολλές φορές, υπάρχουν στις τάξεις μας.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τί είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N3:Ναι... Άλλη μια δύσκολη και σύνθετη ερώτηση... Κοίτα ... Κακά τα ψέματα, δεν ασχολείται το ελληνικό νηπιαγωγείο με θέματα τέτοια ιδιαίτερα, να σου πω γιατί; Γιατί είναι τόσο σοβαρά και μεγάλα σε έκταση, δηλαδή, που θέλει όχι μια, αλλά δύο σχολικές χρονιές να τα καλύψει κάποιος. Οπότε... Δεν τα αγγίζουμε συχνά... Αν ήμουν εκπαιδευτρια ειρήνης, θα υπήρχαν ένα σωρό δράσεις που θα μπορούσα να δουλέψω στα παιδιά μου. Τώρα μιλώντας, μου ήρθε στο μυαλό ένα σχέδιο δράσης σαν project,κάτι τέτοιο, σχετικά με τον εκφοβισμό ή την φοβία απέναντι στο

διαφορετικό όχι μόνο δηλαδή στους άλλους πληθυσμούς αλλά στο κάθε τι διαφορετικό π.χ. στα παιδιά με αναπηρίες, στα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών κλπ.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδασκτικό υλικό, κατά τη γνώμη σας, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N3:Σίγουρα χρειαζόμαστε εγχειρίδια σωστά και τεκμηριωμένα τα οποία θα μας λένε κάποιες οδηγίες ,κάποιες προτάσεις. Να μας διδάσκει, δηλαδή, πώς να διδάξουμε αυτές τις έννοιες. Τώρα, όσον αφορά το υλικό για το παιδί πρέπει να είναι πρώτα από όλα ευχάριστο, αυτές οι έννοιες που εντάσσονται στην ειρήνη είναι δύσκολες, αν τις δώσεις με ευχάριστο τρόπο με ένα παιχνίδι με τη δημιουργία ενός αυτοσχέδιου θεατρικού πιστεύω τα παιδιά θα ανταποκριθούν πολύ καλά... Ακόμη, παιχνίδια είτε ψηφιακά είτε έντυπα θα ήταν πολύ καλές λύσεις ,φυσικά να είχαν το κατάλληλο περιεχόμενο και να ασχολούνταν με τέτοιας θεματολογίας ζητήματα όπως η συμφιλίωση των λαών ή ο σχολικός εκφοβισμός ή γενικά η αξία της ειρήνης.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N3:Όταν πας να εφαρμόσεις κάτι που είναι καινούριο θα δεις πολλά βουνά, ξέρεις, που πρέπει να τα περάσεις... Μια δυσκολία που μπορώ να εικάσω, τώρα που το λες, είναι η παρούσα κατάσταση, δηλαδή οι άνθρωποι με μυαλά σκαλωμένα σε αιώνες πριν. Αυτοί οι άνθρωποι πολλές φορές τυχαίνει να έχουν παιδιά, εγγόνια, ανίψια... και αυτό που πιστεύουν το περνάνε και στο παιδί. Εμείς, δηλαδή, οι εκπαιδευτικοί καλούμαστε να ανατρέψουμε τα δεδομένα στα μυαλά των παιδιών που φέρουν τέτοια «πιστεύω» και να τα μετατρέψουμε σε πολίτες που αύριο θα είναι άνθρωποι με φιλικά και αγνά συναισθήματα. Φυσικά αυτό θεωρώ πως θα είναι η μεγαλύτερη πρόκληση.

E:Σας ευχαριστώ πολύ

N3:Κι εγώ! Πολύ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 4^H

E:Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N4:Τυχαίνει να γνωρίζω κάποια πράγματα σχετικά γιατί ασχολούμαι με τη διαπολιτισμικότητα και έχω ψάξει και το θέμα αυτό να καταλάβεις. Η εκπαίδευση

για την ειρήνη είναι η ιδανική εκπαίδευση, νομίζω εγώ. Είναι πολύ σωστή και ωφέλιμη εκπαίδευση σου μαθαίνει να ζεις αρμονικά ,να ζεις χωρίς συγκρούσεις.

E: Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N4: Σεμινάριο όχι... Μόνο κάποια διαπολιτισμικά δρώμενα που εντάσσονται δηλαδή στο πλαίσιο της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

E: Θα έπρεπε, κατά τη γνώμη σας, να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που σας ενημέρωναν εσάς τους νηπιαγωγούς;

N4: Υπάρχει κάποιος που να μη το πιστεύει αυτό; Εννοείται! Αν ενημερωνόμασταν θα ήμασταν πολύ καλύτεροι στη δουλειά μας, σίγουρα... Είμαστε σε μια χώρα που έχει κρίση... πως το λένε ολική, χρειαζόμαστε ειρήνη στις ψυχές μας και σίγουρα τη χρειάζονται και τα μικρά παιδιά.

E: Σχετικά με τους στόχους της εκπαίδευσης για την ειρήνη... Τί είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει αυτή την εκπαίδευση;

N4: Οι στόχοι είναι, δηλαδή για να καταλάβεις, στόχος είναι να μάθει στο παιδί να αγαπάει την ειρήνη, να μη θεωρεί τη βία λύση αλλά πρόβλημα. Και φυσικά να μάθει να προσφέρει αγάπη.

E: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N4: Άκου... Νομίζω όλοι μας που δουλεύουμε, έτσι με... με τόσο μικρά παιδιά πρέπει να βγάζουμε μόνο τα καλά μας χαρακτηριστικά ,να σεβόμαστε το παιδί ,να αγαπάμε το παιδί αυτό είναι πολύ βασικό που σου λέω... Και να είμαστε φιλειρηνιστές να αγαπάμε την ειρήνη και την τάξη αυτά νομίζω πρέπει να χαρακτηρίζουν όλους. Όχι δηλαδή τους εκπαιδευτικούς της ειρήνης μόνο, κατάλαβες, αλλά όλους.

E: Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία; Τι γνώμη έχετε σε αυτό;

N4: Ε ναι! Τα παιδιά είναι πανέξυπνα, αν θες να χτίσεις γερές βάσεις, ξεκινάς δίνοντας βαρύτητα στην προσχολική ηλικία. Το ίδιο ισχύει και για την εκπαίδευση της ειρήνης, σαφέστατα! Σίγουρα, θεωρώ πως τα παιδιά στο νηπιαγωγείο είναι αρκετά ώριμα να δεχθούν τις βάσεις μιας τέτοιας μορφής εκπαίδευσης.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N4:Είμαι ενήμερη ναι, επειδή σου είπα έχω έτσι ανησυχίες τέτοιες.

E: Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα;

N4:Γίνονται για να βοηθήσουν τις χώρες που το 'χουν στα αλήθεια ανάγκη. Που έχουν πόλεμο δηλαδή, που έχουν διάφορες μορφές βίας.

E:Το υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N4:Το Αναλυτικό μας πρόγραμμα, μας δίνει, κατάλαβες τώρα, μια γραμμή... Την ακολουθείς και φτάνεις εκεί που θες, καταλαβαίνεις... Γενικά, μας βοηθά, εμάς τους νηπιαγωγούς, αλλά για αυτά τα θέματα που αναλύσαμε προηγουμένως δεν σου δίνει κάτι. Εννοώ, ότι δυστυχώς δεν είναι καλά διαμορφωμένο να υποστηρίζει την εκπαίδευση για την ειρήνη.

E: Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου για να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N4:Θέλει αλλαγές, ναι, γιατί πρέπει να συμβαδίζει το σχολείο, κάθε σχολείο, δηλαδή και το νηπιαγωγείο, με τα όσα γίνονται στη κοινωνία. Με τόσο ρατσισμό με τόσο Bullying, ξέρεις ,πρέπει να υπάρχει γραμμή και για αυτά.

E:Εννοείτε να εμπεριέχονται δραστηριότητες για αυτά τα ζητήματα;

N4:Ακριβώς...

E:Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ, θεωρείται πως θα μπορούσε να τεθεί σε εφαρμογή η εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N4:Νομίζω πως όρεξη χρειάζεται... Δραστηριότητες με τέτοιο περιεχόμενο υπάρχουν πολλές! Θεατρικά αυτοσχέδια, καταλαβαίνεις, δημιουργία ταινιών μικρού μήκους γιατί οι Τ.Π.Ε είναι μέσα στο νηπιαγωγείο, για διάφορα θέματα για την ειρήνη, για τη φιλία, για τα κακά του εκφοβισμού και πολλά άλλα. Αλλά καλό είναι να δουλεύεις και εκτός σχολικού πλαισίου με τα παιδιά, διότι ξεφεύγεις από τα πλαίσια της τάξης και τα παιδιά ανοίγονται περισσότερο.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό και διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N4:Υλικό για εμάς βιβλία,διάφορα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με το θέμα, νομίζω θα βοηθούσαν. Δηλαδή... να μας έρθουν στα χέρια πιλοτικά προγράμματα εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη, έτσι ώστε να τα μελετήσουμε και να

γνωρίσουμε τι είδους τακτική υιοθετούν. Για τα παιδιά... επιτραπέζια ,λογισμικά στον υπολογιστή, παραμύθια, νομίζω θα ήταν πολύ καλές επιλογές.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N4:Θα συναντούσε ναι... Καχυποψία, άρνηση, ριζωμένες πεποιθήσεις που δεν αλλάζουν. Αν πίσω από τα παιδιά κρύβονται τέτοιοι γονείς...πώς να εφαρμόσεις την εκπαίδευση της ειρήνης;

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N4:Κι εγώ ,καλή συνέχεια στην έρευνά σου!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 5^H

E: Θα ήθελα να μου πείτε τί γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N5:Η εκπαίδευση της ειρήνης, είναι μια εκπαίδευση η οποία πρεσβεύει τη δικαιοσύνη, τις ίσες ευκαιρίες και δικαιώματα στο πλαίσιο του σχολείου... Προσπαθεί να δημιουργήσει ενσυνείδητους πολίτες, οι οποίοι θα έχουν σωστή παιδεία.

E:Πολύ ωραία, έχετε παρακολουθήσει στο παρελθόν, κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N5:Όχι, δεν έχω ακούσει να διεξάγεται κάτι ανάλογο .Συνήθως τα σεμινάρια που έχω παρακολουθήσει και διεξάγονται μιλούν γενικά για τη διαπολιτισμικότητα. Σεμινάρια που αφορούν ειδικά το θέμα της εκπαίδευσης για την ειρήνη... δεν είχα την ευκαιρία να παρακολουθήσω.

E:Θα έπρεπε, νομίζετε, να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N5:Θα ήταν πολύ καλό να διεξάγονταν τέτοιες επιμορφώσεις και σεμινάρια καθώς θα παρείχαν σημαντικές πληροφορίες και θα ενίσχυαν τις γνώσεις μας...

E: Κατά την δική σας άποψη, ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N5:Ο κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να είναι αρχικά ισορροπημένος ψυχολογικά. Είναι πάρα πολύ σημαντικό να έχει καλή ψυχολογία και να μην έχει ψυχολογικά προβλήματα... Πολλοί εκπαιδευτικοί κουβαλούν αρκετά προβλήματα από το σπίτι, τα οποία μεταφέρουν και στο σχολείο. Αυτό είναι τεράστιο λάθος, είναι απλά

απαράδεκτο να μαλώνεις τα παιδιά και να τους φωνάζεις λόγω μιας κακιάς μέρας στο σπίτι ή λόγω άλλης αιτίας. Όταν είσαι ψυχικά ήρεμος εννοώ... πως είσαι και φιλικός και ειρηνικός. Χρησιμοποιώντας την αυξημένη ένταση φωνής δεν πετυχαίνεις την ησυχία, αντίθετα αυξάνεις τη φασαρία. Οπότε θεωρώ, αρχικά, πως ο εκπαιδευτικός οφείλει να είναι πράος και συγκεντρωμένος, ώστε να διατηρεί το ήρεμο κλίμα εντός της τάξης του. Εξίσου σημαντικό να είναι ευγενής όχι μόνο στα άτομα που τον περιβάλλουν στο σχολείο αλλά με όλους. Σαφώς, θα πρέπει να μην έχει αυταρχικές ιδέες αλλά να πιστεύει στο διάλογο.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο τέτοιο πρόγραμμα;

N5: Γνωρίζω κάποια προγράμματα τα οποία λαμβάνουν χώρα σε αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις.

E: Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα που αναφέρετε;

N5: Αποσκοπούν στην καλλιέργεια σωστής συμπεριφοράς, στην εδραίωση της ειρήνης και στη μείωση του ρατσισμού και του σχολικού εκφοβισμού.

E: Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N5: Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι αρκετά ώριμα πλέον. Φυσικά, δεν είναι όλα στο ίδιο επίπεδο αλλά στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι αρκετά συνειδητοποιημένα και έχουν πολλές ικανότητες. Οπότε, φυσικά, νομίζω πως η προσχολική ηλικία είναι η κατάλληλη περίοδος να ενταχθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη.

E: Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N5: Πιστεύω πως δεν περιέχει καθόλου προτάσεις οι οποίες θα βοηθούσαν τον εκπαιδευτικό να μιλήσει στα παιδιά για διάφορα κοινωνικά θέματα. Δηλαδή, σίγουρα είναι σωστό να υπάρχουν μαθησιακοί στόχοι στο πρόγραμμα που ακολουθούμε αλλά εξίσου σημαντικοί είναι και οι στόχοι που αφορούν τη διαμόρφωση στάσεων. Δυστυχώς το αναλυτικό μας πρόγραμμα δεν δίνει πολύ βάση σε αυτό.

E: Δηλαδή, ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N5: Θα έπρεπε να προστεθούν προτάσεις οι οποίες θα είχαν ως στόχο την καλλιέργεια του αλληλοσεβασμού, της αμοιβαίας αποδοχής και της ειρηνικής συνύπαρξης. Δηλαδή, να υπάρχει η απαιτούμενη αναφορά και σε αυτές τις περιοχές.

E: Ας αναφερθούμε στους στόχους, της εκπαίδευσης για την ειρήνη...Τι είδους στόχους θεωρείτε ότι θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N5:Λοιπόν...Οι στόχοι του σίγουρα είναι προσανατολισμένοι στη διαμόρφωση σωστών συνειδήσεων. Να δημιουργήσει άτομα με κριτική σκέψη, τα οποία θα πιστεύουν στην αξία της ειρήνης και έχουν μια σωστή συμπεριφορά.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου;

N5:Θεωρώ, πως η εκπαίδευση της ειρήνης χρειάζεται αρκετά ισχυρά θεμέλια ώστε να έχει αποτελέσματα σε ένα σχολείο. Με τη διεξαγωγή κάποιων απλών δραστηριοτήτων θεωρώ πως δεν επιτυγχάνεται κάτι αξιόλογο. Αν εξαρχής μιλήσεις στα παιδιά για τη διαφορετικότητα, λόγου χάρη, και αναπτύξεις διάλογο μαζί τους μόνο τότε θα μπορέσεις να επιτύχεις το σκοπό σου. Αυτό σαφώς ισχύει και για διάφορες άλλες έννοιες όπως η σωστή συμπεριφορά ,η χρήση του διαλόγου. Θεωρώ, πως αρχικά... πρέπει να μάθουμε στα παιδιά να συζητάνε και να χρησιμοποιούν τον ήρεμο διάλογο εντός κι εκτός σχολείου. Ένα παιδί το οποίο έχει μάθει να μιλά ήρεμα και να διεκδικεί με διάλογο αυτό που θέλει θα μπορέσει να χτίσει μια κοινωνία η οποία θα βασίζεται στο διάλογο και στην ειρήνη. Η χρήση βίας είναι τακτική ανθρώπων οι οποίοι δεν έχουν μάθει να κάνουν χρήση του διαλόγου. Από 'κει και πέρα μπορούμε να υλοποιήσουμε πολλές δραστηριότητες οι οποίες θα έχουν στόχο την καλλιέργεια της φιλίας και της ειρήνης.

E: Με τι μορφής εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσαν να υποστηριχθούν τέτοιες δραστηριότητες;

N5:Εεε...Διάφορα παραμύθια τα οποία μιλούν για την ειρήνη και όχι μόνο, επιδαπέδια και επιτραπέζια παιχνίδια σχετικά με την εκμάθηση των συνηθειών διαφόρων χωρών, καθώς μαθαίνοντας τις συνήθειες των άλλων σταδιακά τους γνωρίζεις και τους αποδέχεσαι. Φυσικά και οι ίδιοι οι νηπιαγωγοί μπορούν να δημιουργήσουν παιχνίδια, έντυπα και ψηφιακά, τα οποία θα ενημερώνουν τα παιδιά για τον σχολικό εκφοβισμό, για τη σωστή συμπεριφορά κλπ.

E:Ποια προβλήματα και γενικά εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N5:Θα συναντούσε στην αρχή αρκετή δυσκολία με το να καταφέρει να εμφυσήσει στα παιδιά αυτές τις έννοιες, λόγω του ότι απευθύνεται σε πολύ μικρές ηλικίες. Θα χρειαζόταν αρκετό χρόνο ώστε να μάθει στα παιδιά να συζητούν ήρεμα, να μην φωνάζουν όταν διεκδικούν κάτι κλπ. Έχοντας όμως πίστη στο έργο του, σίγουρα θα πετύχαινε τους στόχους του.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N5:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 6^H

E:Πείτε μου, τί γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N6: Εεε...Η εκπαίδευση για την ειρήνη έχει πολύ μεγάλη σημασία στο χώρο του σχολείου και μέσω αυτής θέλει να δηλωθεί η προσπάθεια που γίνεται ώστε να υπάρχουν σχολεία χωρίς ρατσισμό, κοινωνική ανισότητα και εχθρότητες.

E:Προσπαθεί να προάγει δηλαδή κάποιες αρχές...

N6:Ναι να προάγει δηλαδή, να μην υπάρχει ρατσισμός κλπ.

E: Στο παρελθόν, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N6:Όχι δεν έχω παρακολουθήσει κάτι ανάλογο.

E:Θα έπρεπε νομίζετε, να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα σας ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N6:Ναι, θα έπρεπε, καθώς είναι αναμφίβολα ένα θέμα που αφορά αρκετά την σύγχρονη εποχή.

E:Η εκπαίδευση για την ειρήνη, εννοείτε;

N6:Ναι...

E:Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N6:Να μην είναι ρατσιστής και να είναι κατά της βίας, τόσο της λεκτικής όσο και της σωματικής.

E:Ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη, τι είδους στόχους θέτει στη διδασκαλία του;

N6:Οι κύριοι στόχοι που θέτει είναι να προσφέρει στα παιδιά, μέσα από τις δραστηριότητες που οργανώνει, όσο καλύτερα μπορεί το νόημα της ειρήνης και το πόσο σημαντική είναι μέσα στο σχολείο.

E:Προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη πραγματοποιούνται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά ;

N6:Όχι, δεν έχω λάβει κάποια ενημέρωση περί αυτών.

E:Γενικά πείτε μου, θεωρείτε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N6:Κατά τη γνώμη μου, ένα παιδί νηπιακής ηλικίας δεν είναι αρκετά έτοιμο να δεχθεί μια τέτοιου είδους εκπαίδευση εις βάθος, καθώς περιλαμβάνει έννοιες που δύσκολα, ίσως, μπορεί να συλλάβει. Αλλά με αρκετή προσπάθεια, από πλευράς του εκπαιδευτικού και με απλές κι ευχάριστες δραστηριότητες, θα ήταν εφικτό.

E:Πολύ ωραία..Θα ήθελα να μου πείτε, κατά τη δική σας γνώμη, το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N6:Εεε...Δεν προάγει φιλειρηνικές ιδέες, γι' αυτό το λόγο καλό θα ήταν να ενημερωθεί και να προσθέσει κατάλληλες προτάσεις.

E: Συγκεκριμένα; Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N6:Θα μπορούσαν να προστεθούν κάποιες προτάσεις, να προστεθούν ιδέες για δραστηριότητες που αφορούν την εξάλειψη του bullying,την αποδοχή της δραστηριότητας και της ισότητας των φύλων.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Δηλαδή με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις;

N6:Εεε,κάποιες δραστηριότητες που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν θα ήταν η ανάγνωση παραμυθιών για την ισότητα των δύο φύλων και γενικά για την αξία της ειρήνης, τραγουδάκια για την καταπολέμηση του ρατσισμού...

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε ένα νηπιαγωγείο όπου εφαρμόζεται η εκπαίδευση για την ειρήνη;

N6:Διάφορα παραμύθια και τραγουδάκια που σχετίζονται με τη σημαντικότητα της ύπαρξης φιλικών και ειρηνικών σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, γιατί αντιλαμβάνεσαι πως μιλάμε για μια πολύ μικρή ηλικία... Οπότε το υλικό πρέπει να είναι απλό και ευχάριστο.

E: Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N6: Τυχόν προβλήματα που θα συναντούσε... θα ήταν πως ίσως να μην έβρισκε την ανταπόκριση που ανέμενε ο εκπαιδευτικός, κυρίως μέσα από τις δραστηριότητες που οργανώνει, και αυτό επειδή τα μικρά παιδιά αδυνατούσαν να κατανοήσουν αυτές τις έννοιες.

E: Σας ευχαριστώ πολύ!

N6: Καλή σου επιτυχία!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 7^H

E: Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N7: Εεε, η ειρήνη είναι ένα ζήτημα το οποίο ανέκαθεν απασχολούσε τον κόσμο. Η εκπαίδευση για την ειρήνη περνά ένα σαφές και ευθύ μήνυμα: όχι πόλεμοι, όχι ρατσισμός, ανθρώπινη αλληλεγγύη, κοινωνική αλληλεγγύη.

E: Πολύ ωραία, γενικά έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N7: Όχι δεν έχω παρακολουθήσει κάτι τέτοιο.

E: Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N7: Σαφώς. Γιατί η ενημέρωση και κατάρτιση μας κάνει καλύτερους και βελτιώνει την αποδοτικότητα της διδασκαλίας μας.

E: Ποια νομίζετε πως είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N7: Εεε... Καταρχήν, ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη θα πρέπει να είναι ήρεμος, να μην είναι ρατσιστής, να είναι μορφωμένος και ιστορικά καταρτισμένος και σαφώς να απεχθάνεται τη βία.

E: Τι είδους στόχους θέτει αυτός ο εκπαιδευτικός;

N7: Κατά την άποψή μου, ο κύριος στόχος που θέτει είναι να περάσει αβίαστα το μήνυμα της ειρήνης μέσα από διάφορες δραστηριότητες, σε όλα τα παιδιά.

E: Σχετικά με τα εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη που εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου, γνωρίζετε κάτι;

N7: Όχι, δεν τα γνωρίζω.

E: Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία; Τι πιστεύετε;

N7: Εεε... Σίγουρα, γιατί στο νηπιαγωγείο κάθε σύγχρονο θέμα πρέπει να συζητιέται και να το γνωρίζει το παιδί. Τα παιδιά έχουν την κατάλληλη αντιληπτική ικανότητα ώστε να κατανοήσουν τα βασικά, φυσικά, νοήματα.

E: Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N7: Κατά την άποψή μου, σίγουρα θα μπορούσε να είναι περισσότερο ενισχυμένο και ενημερωμένο γι' αυτά τα θέματα και να λαμβάνει περισσότερο υπόψη την προώθηση της αξίας της ειρήνης.

E: Δηλαδή, ποιες αλλαγές και προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N7: Να περιέχει αυτό, την προώθηση αξιών, να δίνει δηλαδή προσοχή σε αυτό το κομμάτι και όχι μόνο στο μαθησιακό.

E: Με τι είδους δραστηριότητες και γενικά δράσεις πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη;

N7: Θα μπορούσε να εφαρμοστεί με κατάλληλες δραστηριότητες με τραγούδια για την ειρήνη, εεε για την εκμάθηση των φυλών, με παραμύθια και δραματοποίηση, με ψυχοκινητικά παιχνίδια και με τη χρήση του διαδικτύου.

E: Τί είδους εκπαιδευτικό / διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N7: Παραμύθια, γενικώς παιδικά βιβλία, εεε και φυσικά το διαδίκτυο που πλέον το χρησιμοποιούμε και είναι πολύ χρήσιμο στις δραστηριότητες. Γενικά... Οτιδήποτε που μπορεί να προωθήσει την αξία της ειρήνης και της συμφιλίωσης και θα ωθήσει τα παιδιά σε προβληματισμό και θα τους δώσει ερεθίσματα.

E: Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N7: Ίσως, η μη επαρκής γνώση προσέγγισης τέτοιου είδους θεμάτων, να είναι η κύρια δυσκολία. Απαιτείται, νομίζω και γνώση τρόπων να προσεγγίσεις αυτά τα θέματα.

E: Σας ευχαριστώ πολύ!

N7: Καλή επιτυχία!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 8^H

E:Τί γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N8:Τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη, εεε τον αντιλαμβάνομαι σαν μια μορφή εκπαίδευσης όπου τα παιδιά, μαθαίνουν να συμβιώνουν ειρηνικά, μαθαίνουν να μη χρησιμοποιούν βία λεκτική και σωματική και επιλύουν τα προβλήματα τους με διάλογο.

E: Πολύ ωραία... Σχετικά με αυτή την εκπαίδευση, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο;

N8:Όχι και από όσο γνωρίζω, δεν έχει γίνει κάτι ανάλογο πρόσφατα.

E:Πιστεύετε,θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N8:Ναι, φυσικά. Οι επιμορφώσεις αυτού του τύπου δυστυχώς είναι λίγες, γι' αυτό και υπάρχει ημιμάθεια σε πολλά εκπαιδευτικά θέματα. Αν γινόταν θα είχαμε την ευκαιρία να γινόμασταν καλύτεροι νηπιαγωγοί.

E: Ποια είναι νομίζετε τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N8:Πρέπει να είσαι σίγουρα ήρεμος, κι όχι νευρικός και αυταρχικός. Να αγαπάς την ειρήνη και να αγαπάς καθετί που προασπίζεται την φιλία. Τα παιδιά μας μιμούνται, εεε βλέποντάς μας φιλειρηνικούς, θα υιοθετήσουν και αυτά την ίδια στάση.

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N8:Νομίζω, πως ο εκπαιδευτικός της ειρήνης θέτει συναισθηματικούς στόχους κι όχι μαθησιακούς. Στοχεύει δηλαδή στο να φέρει στην επιφάνεια τα καλά συναισθήματα ενός παιδιού και τα εξελίσει. Δηλαδή,εεε τον ενδιαφέρει ο εσωτερικός κόσμος ενός παιδιού και η σωστή του διαχείριση.

E: Για τα εξειδικευμένα προγράμματα που είναι προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη και εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου, έχετε κάποια γνώση γι αυτά;

N8:Εεε,κάποιο πρόγραμμα για την ειρήνη δεν γνωρίζω.

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N8:Το παιδί στο νηπιαγωγείο, σήμερα, είναι απλά πανέξυπνο. Πλέον οι γονείς δίνουν πολλή μεγάλη βαρύτητα στο παιδί και προσπαθούν να το κάνουν ικανό να ανταποκριθεί στο οτιδήποτε. Εεε, οπότε, σίγουρα το παιδί είναι έτοιμο να δεχθεί οτιδήποτε, αρκεί να του το δώσουμε με το σωστό τρόπο.

E:Βλέποντας γενικά το περιεχόμενο του Αναλυτικού Προγράμματος για το νηπιαγωγείο, θεωρείτε πως προάγονται μέσω αυτού φιλειρηνικές ιδέες;

N8:Το αναλυτικό πρόγραμμα δε νομίζω πως έχει λάβει υπόψη να προωθήσει έννοιες φιλειρηνικές. Θα έπρεπε να γίνουν αλλαγές καθώς οι εξελίξεις είναι ραγδαίες, το σχολείο πρέπει να λαμβάνει υπόψη και την κατάσταση της χώρας, γενικότερα.

E:Δηλαδή,συγκεκριμένα,ποιες αλλαγές θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N8:Δεν μπορώ να προσδιορίσω ποιες θα μπορούσαν να είναι οι αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν γιατί καταλαβαίνεις... αυτές οι αλλαγές είναι έργο πολύ σημαντικό και θέλει πολύ προεργασία.

E:Ναι εννοείται...

N8:Γι' αυτό τώρα χωρίς να το επεξεργαστώ δυσκολεύομαι να πω πιο συγκεκριμένα.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N8:Εεε,σίγουρα, ένας εκπαιδευτικός της ειρήνης θα είχε πολλά πράγματα να δουλέψει σε μία τάξη. Στην Ελλάδα, δυστυχώς είναι αλλιώς, υπάρχει έντονος ρατσισμός έντονη προκατάληψη και φόβος. Θα μπορούσε κάποιος εκπαιδευτικός να πραγματοποιήσει ένα σενάριο με θέμα την ειρήνη και να το χωρίσει σε επιμέρους θέματα. Εεε, να ασχοληθεί με την ειρήνη στο σχολείο, με την ειρήνη μεταξύ των χωρών κλπ. Μέσα από αυτό θα μιλήσει σαφώς και για τη διαφορετικότητα, για τα δικαιώματα κλπ.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό και διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο το οποίο τίθεται σε εφαρμογή η εκπαίδευση για την ειρήνη;

N8:Πιστεύω, πως πρέπει να δημιουργηθούν παιχνίδια και βιβλία πάνω σε αυτό το θέμα. Με το παιχνίδι και την ανάγνωση παραμυθιών μπορούμε να μάθουμε στα παιδιά πολλά πράγματα εύκολα και διασκεδαστικά.Εεε... Για τον εκπαιδευτικό

θεωρώ πως θα έπρεπε να δίνονται σημειώσεις, από εξειδικευμένους ανθρώπους και οργανώσεις, με δραστηριότητες ώστε να μπορούμε να έχουμε μια καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη ιδέα του πως μπορούμε να προσεγγίζουμε αυτά τα θέματα στη τάξη μας.

E:Γενικά,ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N8:Πιστεύω πως τις δυσκολίες τις δημιουργούμε εμείς. Εεε, αν κάνεις κάτι με όλη σου την αγάπη έχοντας καλή πρόθεση δε θα συναντήσεις δυσκολία. Το παιδί αν του μιλήσεις για την ειρήνη με τρόπο απλό και σωστό θα καταλάβει αμέσως ότι θελήσεις να του μεταφέρεις.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N8:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 9^H

E:Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N9:Θεωρώ, ότι είναι μια εκπαίδευση που εστιάζει κατά κύριο λόγο, στην ομαλή συμβίωση των ανθρώπων... Δηλαδή, στοχεύει να μάθει στα παιδιά να συμβιώνουν ειρηνικά και να σέβονται το συνάνθρωπο.

E:Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N9:Όχι δεν έχω παρακολουθήσει.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N9:Θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ σημαντικά και για εμάς που οι περισσότεροι είμαστε γενικά ευαισθητοποιημένοι αλλά και για τους δασκάλους... για όλους τους εκπαιδευτικούς πιστεύω χρειάζονται...

E:Ποια θεωρείτε ότι είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N9:Θεωρώ βασικά, ότι πρέπει να έχουμε κοιτάξει το θέμα και να τα έχουμε δηλαδή βρει με τον εαυτό μας. Δηλαδή, δε γίνεται να διδάσκεις κάτι το οποίο διαφωνείς.

Γενικά να έχει αξίες γιατί ότι μεταφέρεις στο παιδί θα το κουβαλά πάντα μέσα του...Πρέπει να βλέπει δηλαδή το παιδί με την πρέπουσα ευαισθησία...

Ε:Τι είδους στόχους πιστεύετε πως θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

Ν9: Γενικά νομίζω ένας κύριος στόχος είναι να μειώσει το ρατσισμό που υπάρχει στην τάξη σήμερα...

Ε:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

Ν9:Δεν γνωρίζω κάποιο...

Ε:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

Ν9:Φυσικά.Βέβαια, βασική προϋπόθεση είναι να μη κάνεις κάτι απλά για να το κάνεις. Όταν γίνεται δουλειά ουσιαστική και συγκεκριμένη, όλα μπορούν να λειτουργήσουν σωστά στο νηπιαγωγείο. Αν προσεγγίσεις τα θέματα με ευαισθησία και με κατάλληλο τρόπο θέμα τότε πραγματικά το παιδί λειτουργεί γιατί εισπράττει τα συναισθήματά σου.

Ε:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο, πιστεύετε ότι προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

Ν9:Μέχρι ένα σημείο, γιατί γενικά είναι ένα αναλυτικό πρόγραμμα που προασπίζεται τη φιλία... Αλλά σαφώς υπάρχουν και περαιτέρω πράγματα...

Ε: Δηλαδή, ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν κατά τη γνώμη σας να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

Ν9: Το αναλυτικό πρόγραμμα το έχει σαν θέμα, όλο αυτό ξέρετε την ειρήνη δηλαδή, αλλά από κει και πέρα δεν προτείνεται κάτι για περαιτέρω πράγματα... Δηλαδή να αφιερωθεί περισσότερος χώρος στο αναλυτικό για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που θα προωθούν την ειρήνη.

Ε:Πως νομίζετε ότι θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

Ν9:Απλά και με ευαισθητοποίηση... Πρέπει να αναπτύσσονται σωστές και ολοκληρωμένες δραστηριότητες, οι οποίες να χαρακτηρίζονται από ομαδικό

πνεύμα... Η εκπαίδευση για την ειρήνη κατά τη δική μου άποψη, προτείνει την υλοποίηση τέτοιας μορφής δραστηριοτήτων...

E: Τί είδους εκπαιδευτικό / διδακτικό υλικό μπορεί, πιστεύετε, να χρησιμοποιηθεί σε ένα νηπιαγωγείο όπου εφαρμόζεται η εκπαίδευση για την ειρήνη;

N9: Πολύ το διαδίκτυο, πλέον ότι χρειαζόμαστε το αξιοποιούμε από εκεί... Δηλαδή, κάποια παιδικά φιλμ που έχουν γίνει κατά καιρούς για παράδειγμα για τον εκφοβισμό... Γενικά, υπάρχει πολύ υλικό μέσω του διαδικτύου...

E: Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε ένας νηπιαγωγός στο εγχείρημα της εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N9: Γενικά κάνοντας κατά διαστήματα κάποια προγράμματα περί ρατσισμού κλπ, δεν συναντάς δυσκολία με τα παιδιά... Εντάξει κάποια ίσως γελάσουν κλπ αλλά εντάξει ως εκεί... Δυσκολίες συναντάς με τους μεγάλους όχι με τους μικρούς... Θα έρθει, να σου πει δηλαδή γιατί τόσο ασχολία με τέτοια θέματα; Τους φαίνεται δηλαδή περίεργο και δεν μπορούν να το δεχθούν...

E: Σας ευχαριστώ πολύ!

N9: Να'σαι καλά!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 10^H

E: Θα ήθελα να μου πεις τι γνωρίζεις σχετικά με τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N10: E, η εκπαίδευση για την ειρήνη σημαίνει ο τρόπος εκπαίδευσης που προτείνει μια σωστή διαχείριση των συγκρούσεων της τάξης. E, δηλαδή η εκπαίδευση για την ειρήνη προωθεί την ειρήνη, σε επίπεδο τάξης και φυσικά αποβλέπει και στη γενική έτσι, επικράτηση της ειρήνης στον κόσμο.

E: Έχεις παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N10: Για την εκπαίδευση για την ειρήνη δεν έχει πέσει στην αντίληψη μου να γίνεται τέτοιο σεμινάριο. Δίκιο δεν έχω; Βέβαια μπορεί να μην το έχω δει, και να γίνονται τέτοιας θεματολογίας σεμινάρια ...

E:Θα έπρεπε πιστεύεις να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N10:Θεωρώ πως ναι, δίνουμε βαρύτητα στη διεξαγωγή σεμιναρίων σε πολλούς κλάδους και πρέπει να δώσουμε και στην εκπαίδευση για την ειρήνη μια ιδιαίτερη προσοχή. Εεε...νομίζω πως σίγουρα, θα πρέπει να γίνονται σεμινάρια για την εκπαίδευση για την ειρήνη γιατί είναι μια εκπαίδευση που δεν γνωρίζουμε πολύ καλά εμείς οι νηπιαγωγοί.

E:Θα ήθελα να μου πεις, ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N10:Ο εκπαιδευτικός της ειρήνης ,είναι ...συνεργατικός ,φιλειρηνικός έχει δηλαδή αυτά τα γνωρίσματα του καλού και διαλλακτικού εκπαιδευτικού. Εεε διαχειρίζεται την τάξη του σωστά και δεν είναι ηγετικός αλλά λειτουργεί σαν μέλος της ομάδας.

E:Τι είδους στόχους θέτει ο εκπαιδευτικός ο οποίος,δηλαδή, εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N10:Αυτό... δεν ξέρω...Γιατί χρειάζεται μελέτη αυτής της εκπαίδευσης και γνώση όλων των χαρακτηριστικών της. Φαντάζομαι πως στόχος του είναι η ομαλή λειτουργία της τάξης.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Γνωρίζεις κάποιο από αυτά;

N10:Δεν ξέρω όχι. Δεν έχω κάποια γνώση για αυτά τα προγράμματα.

E: Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία; Τι νομίζεις;

N10:Ε,βέβαια...Ως πρώτη βαθμίδα εκπαίδευσης, πώς να το πω, είναι πολύ βασική... Πρέπει να ενταχθεί η εκπαίδευση για την ειρήνη στο νηπιαγωγείο, γιατί και τα παιδιά έχουν αρκετές δυνατότητες, πώς να το πω, να τη δεχτούν αλλά και γιατί όπως είπα είναι μια πολύ ωφέλιμη μορφή εκπαίδευσης.

E: Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο, αν σκεφτείς το γενικό του περιεχόμενο, προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N10:Σίγουρα προωθεί τη συνεργασία, το Αναλυτικό πρόγραμμα και μας προτρέπει να δουλεύουμε σε ομάδες αλλά παρόλα αυτά δεν εμβαθύνει σε κάτι περισσότερο.

E: Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N10:Νομίζω πως ναι χρειάζεται γενική αλλαγή, διότι τα αναλυτικά προγράμματα της εκπαίδευσης για την ειρήνη είναι πιο στοχευόμενα και πολύ καλύτερα διαμορφωμένα, με σωστά προσανατολισμένους στόχους. Νομίζω δηλαδή...

E:Πώς πιστεύεις θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N10:Σίγουρα με κατάλληλα διαμορφωμένα αναλυτικά προγράμματα που παρέχουν κατάλληλους στόχους. Δηλαδή, για να το πω πώς το βλέπω εγώ, η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη χρειάζεται δραστηριότητες που να είναι ολοκληρωμένες και σωστά διαμορφωμένες. Σίγουρα, θα υπάρχουν αναλυτικά προγράμματα εκπαίδευσης για την ειρήνη τα οποία θα δίνουν τις σωστές πρακτικές. Γενικότερα, θεωρώ, πως η εκπαίδευση για την ειρήνη πρέπει να περιέχει δραστηριότητες ομαδικές.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδασκτικό υλικό θα μπορούσε να στηρίζει τέτοιας μορφής δραστηριότητες;

N10:Εεε...Για εμάς τους εκπαιδευτικούς, βιβλία και γενικώς υλικό που αναφέρεται στην εκπαίδευση για την ειρήνη θα ήταν απαραίτητο. Για την τάξη πολύ καλό υλικό θα είναι τα παιχνίδια τα ειρηνικά που απαιτούν συνεργασία, σε καμία περίπτωση αυτά τα παιχνίδια με πάλη και γενικώς που προωθούν τη βία και τη σύγκρουση.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N10:Νομίζω πως η εκπαίδευση για την ειρήνη απαιτεί μια ολοκληρωμένη διαμόρφωση σε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα. Συνεπώς αυτό από μόνο του είναι πολύ δύσκολο. Επίσης, αρκετά δύσκολο για το νηπιαγωγό θα ήταν να κατορθώσει να διαμορφώσει όλο το σχολείο κατάλληλα. Δηλαδή, να εκπαιδεύσει σωστά τα παιδιά ώστε να μάθουν να συνεργάζονται χωρίς συγκρούσεις.

E:Σ' ευχαριστώ πολύ!

N10:Κι εγώ σ' ευχαριστώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 11^H

E:Τι γνωρίζεις για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N11:Είναι μια εκπαίδευση που τάσσεται υπέρ της ειρήνης, προσπαθεί να μάθει στο παιδί την αξία της ειρηνικής συμβίωσης. Μαθαίνει, με λίγα λόγια, στο παιδί την υιοθέτηση φιλικών διαθέσεων προς τον άλλο .

E:Γενικά, έχεις παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N11:Όχι δεν έχω συμμετάσχει και δεν έχω παρακολουθήσει τέτοια σεμινάρια.

E:Νομίζεις ότι θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N11:Ναι, είναι χρήσιμα αυτά τα σεμινάρια και θα είχαν πολύ ενδιαφέρον, καθώς θα μας ενημέρωναν και θα μας βοηθούσαν να βελτιώσουμε την τακτική μας μέσα στη τάξη.

E:Ποια νομίζεις ότι είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N11:Σίγουρα,εεε... δηλαδή να πιστεύει στην αποδοχή του διαφορετικού και να υποστηρίζει, μέσα από τη στάση του και γενικά αλλά και στη τάξη, την ειρήνη.

E: Ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη τι είδους στόχους θέτει;

N11:Στόχοι της εκπαίδευσης της ειρήνης είναι εεε, να αφυπνίσουν το παιδί, να καλλιεργήσουν το πνεύμα του και να το κάνουν να αγαπήσει την ειρήνη. Δηλαδή, στόχοι πολλοί απαιτητικοί και που για να τους πετύχουμε χρειάζεται διαρκής προσπάθεια.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είσαι ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N11:Όχι απλά γενικά έχω ακούσει αλλά δεν ξέρω περισσότερα πράγματα.

E:Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα, από αυτά που γνωρίζεις και έχεις ακούσει;

N11:Δεν γνωρίζω αρκετά για αυτά τα εξειδικευμένα προγράμματα. Έτσι, γενικά ξέρω ότι επιδιώκουν να εξαλείψουν τη βία και να επιβάλλουν την ειρήνη στο σχολείο. Να ενημερώσουν τα παιδιά, δηλαδή, και να διαμορφώσουν κατάλληλες συμπεριφορές.

E:Πιστεύεις πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N11:Η προσχολική ηλικία είναι μια κρίσιμη και πολύ σημαντική ηλικία. Τα παιδιά σε αυτή την ηλικία έχουν πολλές δυνατότητες και κατά συνέπεια είναι ικανά να ενημερωθούν για την ειρήνη, αλλά και για οποιαδήποτε άλλη έννοια που εντάσσεται στα πλαίσια αυτά.

E: Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει,πιστεύεις, φιλειρηνικές ιδέες;

N11:Θεωρώ πως δεν προάγει τέτοιες ιδέες. Αλλά θα έπρεπε οι αρμόδιοι φορείς να δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα και σε αυτόν τον τομέα, να μεριμνά δηλαδή και για αυτές τις ιδέες.

E: Τι είδους αλλαγές δηλαδή, θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N11:Εεε,νομίζω πως χρειάζεται ριζικές αλλαγές, διότι η εκπαίδευση για την ειρήνη απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς και συγκεκριμένη θεματολογία στις δραστηριότητές της, οπότε νομίζω πως πρέπει να ληφθεί υπόψη η οργάνωση των στόχων του αναλυτικού γενικότερα.

E:Πώς πιστεύεις θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N11:Με δραστηριότητες αρκετά βιωματικές και με ιδιαίτερα σωστά διαμορφωμένους στόχους. Εεε, συγκεκριμένα νομίζω, πως οι δραστηριότητες πρέπει να εμπλέκουν ενεργά το παιδί και να το εντάσσουν στο θέμα με θελκτικό τρόπο. Ας πούμε, αναπτύσσοντας δραστηριότητες για την παγκόσμια ημέρα της ειρήνης ή για την παγκόσμια μέρα κατά του σχολικού εκφοβισμού πρέπει να τις δίνουμε με τρόπο που θα εμπεριέχει βιντεοπροβολές, παραδείγματα κλπ. έτσι ώστε να γίνει εύκολα κατανοητό.

E:Συγκεκριμένα δηλαδή,τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N11:Πιστεύω πως το υλικό για το παιδί πρέπει να είναι ευχάριστο, διάφορα βιβλία και παραμύθια πιστεύω θα ήταν πολύ καλό υλικό, επιπλέον κι εμείς οι νηπιαγωγοί θα ήταν καλό να έχουμε επιμορφώσεις που θα μας ενημέρωναν για τον σωστό τρόπο διδασκαλίας που πρέπει να υιοθετήσουμε.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N11:Πιστεύω πως ο νηπιαγωγός που έχει διάθεση να ασχοληθεί με αυτά τα θέματα δε θα συναντήσει δυσκολίες. Εφαρμόζοντας σωστές και προσεγμένες τακτικές και έχοντας σωστή ενημέρωση για τα θέματα πιστεύω θα έχει ελάχιστα προβλήματα.

E:Σ' ευχαριστώ πολύ!

N11:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 12^H

Γνώσεις των νηπιαγωγών σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη

E:Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N12:Τον όρο αυτό δεν τον γνωρίζω σε βάθος θα είμαι ειλικρινής... Δηλαδή θα σου πω εεε, ότι πιστεύω. Θα έλεγα είναι η εκπαίδευση που μαθαίνει στα παιδιά τα αγαθά της ειρήνης, δηλαδή τα οφέλη της. Αυτό δηλαδή νομίζω είναι το νόημα της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

E: Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N12:Όχι,όχι κάποιο σεμινάριο. Αν και ενημερώνομαι τακτικά από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για όλα αυτά, αλλά όχι κάτι τέτοιο, όχι.

E:Μάλιστα...Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N12:Εεε...Ναι, κάθε επιμόρφωση που μπορούμε να κάνουμε πρέπει να την κάνουμε. Μαθαίνουμε χρήσιμα πράγματα και σίγουρα καλό μας κάνει. Και για το θέμα εεε, της ειρήνης που μου λες ναι, θα ήταν πολύ ωφέλιμη

E: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N12: Νομίζω πρέπει να είναι δίκαιος, διαλλακτικός, να κάνει διάλογο με το παιδί και να λύνει τις διαφορές μέσα στη τάξη του, έτσι. Και φυσικά, να πιστεύει ο ίδιος στην ειρήνη.

E: Τι είδους στόχους πιστεύετε ότι θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N12: Νομίζω πως στόχος αυτών των εκπαιδευτικών, μακροπρόθεσμα, είναι να αλλάξουν τη στάση ζωής μας προς το καλύτερο. Δηλαδή... να πώς να το πω, θέλουν να μάθουν στα παιδιά τα αγαθά που φέρνει η ειρήνη και τα δεινά του πολέμου και να φτιάξουν αυριανούς πολίτες που να επιδιώκουν την ειρήνη, να την υπερασπίζονται.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N12: Όχι δεν γνωρίζω κάποιο αλλά θα το διερευνήσω το θέμα!

E: Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N12: Είμαι από τους υποστηρικτές, που λέμε, της άποψης που λέει πως η προσχολική εκπαίδευση είναι η βασικότερη, χτίζει στην ουσία συμπεριφορές. Δηλαδή το παιδί ακόμα και στην ηλικία των πέντε, πρέπει να το φέρουμε έτσι πως το λένε... σε επαφή με έννοιες ειρήνη, συνεργατικότητα που, υποθέτω, υπάγονται στην εκπαίδευση για την ειρήνη.

E: Νομίζετε ότι το υπάρχον Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N12: Όχι δηλαδή έτσι όπως το φέρνω στο νου μου δεν προάγει τέτοιες ιδέες. Φυσικά και θα έπρεπε όμως! Να μας δώσουν δηλαδή προτάσεις, να κάνουμε αυτό και αυτό, να ξέρουμε τι κάνουμε.

E: Δηλαδή, τι αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N12: Να μας δώσουν εξειδικευμένες δραστηριότητες με σαφείς στόχους.

E: Με ποιο τρόπο πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N12:Αν δοκίμαζα κάτι τέτοιο που είπες, θα επιχειρούσα να κάνω ένα project ας πούμε για τα δικαιώματα του παιδιού, έτσι να ενημερωθούν τα παιδιά και να μάθουν τα δικαιώματά τους, κάτι που είναι πολύ χρήσιμο πιστεύω και γενικά είναι στο πλαίσιο, ας πούμε, της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

E:Όσον αφορά το εκπαιδευτικό υλικό...Τί είδους εκπαιδευτικό και διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N12:Σίγουρα έχουμε ανάγκη από σωστά εξειδικευμένο υλικό... Χρειαζόμαστε βιβλία ,παραμύθια, επιτραπέζια που θα έχουν τέτοιο περιεχόμενο, για την φιλία ,την ειρήνη, τον εκφοβισμό.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N12:Νομίζω πως θα είχε προβλήματα, όσον αφορά τον τρόπο που πρέπει να προσεγγίσει αυτά τα ζητήματα. Θέλει πολύ επαγγελματισμό αυτό, θέλει εμπειρία. Στην αρχή, νομίζω, μέχρι να βρεις καλά τους στόχους που θέτεις θα φανεί δύσκολο σίγουρα...

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N12:Κι εγώ σε ευχαριστώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 13^H

E:Θ ήθελα να μου πείτε τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N13:Η εκπαίδευση για την ειρήνη, είναι η εκπαίδευση η οποία στέκεται ενάντια στον πόλεμο και ότι αυτός, θα μπορούσαμε να πούμε, συνεπάγεται την διαμάχη, δηλαδή, τη βία. Με λίγα λόγια, προσπαθεί να συμβάλει στην κυριαρχία της ειρήνης στο σχολείο και την κοινωνία.

E: Πολύ ωραία... Γενικά, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N13: Όχι, ποτέ!

E: Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N13: Για εμάς; Ναι, εντάξει, βεβαίως, οι ανάγκες στην εκπαίδευση μέρα με τη μέρα αλλάζουν και φυσικά εμείς καλούμαστε να προσαρμοστούμε. Βεβαίως, κάτι οργανωμένο, εξειδικευμένο για αυτή την εκπαίδευση, θα ήταν χρήσιμο.

E: Ποια κατά τη γνώμη σας είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N13: Είναι πολύ σημαντικό να μην εφαρμόζει μια εκπαίδευση την οποία δεν πιστεύει και επικροτεί ο ίδιος... Δηλαδή, πρέπει να πιστεύει στις αρχές αυτές και να τις ενστερνίζεται.

E: Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N13: Βασικά, είναι να εμφυσήσει στα παιδιά κάποιες ανώτερες αξίες, όπως είναι η αξία της ειρηνικής συμβίωσης, η αξία του σεβασμού. Προσπαθεί δηλαδή, μέσα από τη διδασκαλία να κάνει τα παιδιά να πιστέψουν στην ειρήνη, έτσι ώστε όταν ενηλικιωθούν να την υπερασπίζονται.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N13: Όχι, δηλαδή, απλά πολύ λίγα πράγματα που τυχαίνει να διαβάζω...

E: Πού αποσκοπούν, απ' όσο ξέρετε, τα συγκεκριμένα προγράμματα;

N13: Γενικά ας πούμε σε αναπτυσσόμενες χώρες, ξέρω πως πάνε ειδικοί δάσκαλοι που προωθούν έτσι μέσα από τη διδασκαλία τους, στα παιδιά σε αυτές τις χώρες, την ειρήνη και τους μιλούν για αυτά τα θέματα δηλαδή.

E: Μάλιστα... Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N13:Φυσικά, ότι αρχίζει και εδραιώνεται από το νηπιαγωγείο σίγουρα είναι καλύτερα και αποκτά ισχυρότερες βάσεις. Αν η εκπαίδευση για την ειρήνη, δηλαδή, αναπτυχθεί στο νηπιαγωγείο κατάλληλα... θα μπορέσει να εξελιχθεί πολύ περισσότερο και στις επόμενες βαθμίδες εκπαίδευσης.

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N13: Μπορώ να πω, ότι δίνει βάση στο χτίσιμο των σχέσεων μεταξύ των παιδιών και πρεσβεύει την συνεργασία αλλά θα μπορούσε να το προχωρήσει περισσότερο το θέμα αυτό.

E: Συγκεκριμένα, τι αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N13:Να εστιάζει πιο πολύ στο κομμάτι της συνεργασίας των παιδιών, διότι μαθαίνοντας τα παιδιά να συνεργάζονται, αυτόματα εξελίσσουν το αίσθημα της φιλικότητας και κατ' επέκταση, όλο αυτό βοηθά στην επικράτηση ειρηνικού κλίματος στην τάξη.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Δηλαδή, με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N13:Αυτό θα έπρεπε να είναι ένα ολοκληρωμένο σύστημα διαπαιδαγώγησης, δηλαδή, θα έπρεπε να υπάρχει πιστεύω, ένα κατάλληλα οργανωμένο αναλυτικό όπου θα δίνονται μέθοδοι, τρόποι, ιδέες για υλικό, στόχοι. Δηλαδή, η εκπαίδευση για την ειρήνη απαιτεί μια οργανωμένη βάση, για να τεθεί σε εφαρμογή.

E: Τί είδους εκπαιδευτικό /διδασκτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N13:Τα πάντα, τα οποία θα μπορούσαν να στηρίξουν τη διδασκαλία ενός σχολείου που πρεσβεύει την εκπαίδευση για την ειρήνη, σίγουρα θα μπορούσαν, δηλαδή, να χρησιμοποιηθούν ως υποστηρικτικό εκπαιδευτικό υλικό. Εικόνες, φωτογραφικό υλικό δηλαδή, ταινίες, θα μπορούσε, αυτά θα ήταν αρκετά καλό υλικό.

E:Πολύ ωραία...Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N13:Οτιδήποτε καινούριο, στην αρχή, συναντά αντιδράσεις και δυσπιστία. Από όλους, δηλαδή, ενδέχεται να συναντήσει δυσπιστία. Αυτά είναι τα κυριότερα

προβλήματα πιστεύω... Ο εκπαιδευτικός πάντα πρέπει να είναι σε θέση να τα αντιμετωπίσει και να τα διαχειριστεί σωστά, με συζήτηση και διάλογο.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N13:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 14^H

E:Θα ήθελα να μου πείτε τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N14:Εεε...η εκπαίδευση της ειρήνης είναι το σύστημα διαπαιδαγώγησης των παιδιών που προάγει τον φιλειρηνισμό και καταδικάζει τον πόλεμο και την οποιαδήποτε μορφή βιαιότητας. Δηλαδή είναι μια εκπαίδευση, να το πω πιο απλά, που προωθεί φιλειρηνικά αισθήματα.

E:Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N14:Όχι...όχι.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα σας ενημερώνουν εσάς τους νηπιαγωγούς;

N14:Ναι και όχι... Και θα στο αιτιολογήσω... Πιστεύω πως κάτι τέτοιο θα ήταν πρόχειρη λύση, αλλά θα ωφελούσε σε ένα μικρό ας πούμε βαθμό. Νομίζω, πως θα έπρεπε από το σχολείο να δεχόμασταν αυτόν τον τύπο εκπαίδευσης, τα σεμινάρια αυτά θα βοηθούσαν μεν αλλά δεν θα έδιναν πολλά πράγματα νομίζω.

E:Ποια πιστεύετε είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N14:Δεν πιστεύω πως ένας εκπαιδευτικός της ειρήνης μπορεί να είναι φιλοπόλεμος. Σίγουρα, αγαπάει την ειρήνη και προσπαθεί να την έχει στην τάξη του, είναι δίκαιος και φέρεται το ίδιο σωστά και δίκαια σε όλους.

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N14:Είναι μια εκπαίδευση που στοχεύει στην αλλαγή του παιδιού. Επιδιώκει να αλλάξει την νοοτροπία και να διαμορφώσει σωστά πρότυπα συμπεριφοράς. Δίνει περισσότερη βαρύτητα, δηλαδή, όχι μόνο να μιλάει στα παιδιά για το τι εστί ειρήνη αλλά να τους μιλήσει για τη σημασία της ,όχι μόνο να μιλά για την ενδοσχολική βία αλλά να μιλήσει για το κακό που προξενεί.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N14:Δεν γνωρίζω κάποιο πρόγραμμα.

E:Γενικά...Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N14:Θεωρώ πως είναι έτοιμο το παιδί να, αλλά θέλει πολύ προσπάθεια από μέρους μας. Έχω όπως καταλαβαίνεις κάποια ερωτηματικά σε αυτό. Πρέπει να είμαστε διαρκώς διαθέσιμοι να επεξηγήσουμε και να βοηθήσουμε τα παιδιά να κατανοήσουν σε βάθος έννοιες που αφορούν την ειρήνη. Μιλώντας απλά, χωρίς να εμβαθύνουμε δεν θα είχαμε κανένα αποτέλεσμα.

E:Θεωρείτε ότι το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N14:Όχι και είναι πολύ σημαντικό να αλλάξει. Πολλές φορές χρειαζόμαστε στόχους για δραστηριότητες σχετικά με το bullying και δεν έχουμε. Το ίδιο ισχύει και για πολλά παρεμφερή θέματα. Θα έπρεπε να αλλάξει γενικώς, να αφουγκράζεται σε μεγαλύτερο βαθμό τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία μας.

E:Ειδικά τι είδους αλλαγές νομίζετε πως θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N14:Πρέπει να αλλάξει εντελώς και να εντάξει περισσότερο στη θεματολογία του φαινόμενα της σύγχρονης ζωής και να προτείνει φιλικούς και κατάλληλους τρόπους να τα προσεγγίσουμε με τα μικρά παιδιά.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Δηλαδή με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N14: Για τη χώρα μας είναι δύσκολο και θέλει πολύ προεργασία και προσπάθεια από όλους εκπαιδευτικούς ,γονείς, αρμόδια υπουργεία κλπ. Αν, λοιπόν, είχαμε μια καλή και γόνιμη συνεργασία μεταξύ μας και εφαρμοζόταν η εκπαίδευση για την ειρήνη, θα μπορούσε σίγουρα να ξεκινήσει ακόμα και από τα νηπιαγωγεία μας. Οι

δραστηριότητες θα κάλυπταν νομίζω ένα τεράστιο μέρος από θέματα που απασχολούν τη σημερινή μας κοινωνία... μετανάστευση, αποδοχή των άλλων. Σίγουρα θα έπρεπε να... ναι μεν λιτές και κατανοητές δραστηριότητες, αλλά να έχουνε και στόχους, να δίνουν δηλαδή ενημέρωση στο παιδί και τροφή για προβληματισμό. Ειδικά νομίζω, για παράδειγμα, όσο αφορά το προσφυγικό θέμα η γνωριμία με μια μητέρα κι ένα παιδί που ζει σε αυτές τις δομές θα ήταν το καλύτερο και πιο αποτελεσματικό μάθημα.

E:Πολύ ενδιαφέρον...Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N14:Θα ήταν πολύ καλό, να οργανωθεί μια ομάδα επιστημόνων με γνώσεις πάνω στην συγκεκριμένη εκπαίδευση και να δημιουργήσει σωστό και κατάλληλο διδακτικό υλικό για το νηπιαγωγό και για το παιδί. Όπως και πριν που με ρώτησες, θέλει πολύ δουλειά όλη αυτή η προσπάθεια. Να δημιουργηθούν κατάλληλα βιβλία με ιδέες για δραστηριότητες,εεε σε θέματα που αφορούν την ειρήνη, τη βία, τον πόλεμο. Ακόμη, να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στο εκπαιδευτικό υλικό για το παιδί με κατάλληλα παιχνίδια και λογισμικά που θα μεγιστοποιήσουν την επιτυχία της διδασκαλίας μας.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N14:Πιστεύω πως μια νηπιαγωγός που δεν έχει αρκετή εμπειρία σε τάξη είναι λογικό να δυσκολευτεί .Εμπειρία αποκτάς δουλεύοντας με παιδιά και όταν ασχολείσαι πολύ μαζί τους. Η μόνη δυσκολία είναι δηλαδή η απειρία , αν δουλεύεις όμως με παιδιά μαθαίνεις τις ανάγκες τους και ωριμάζεις περισσότερο δεν θα έχεις καμία δυσκολία να ασχοληθείς με την έννοια της ειρήνης και πολέμου, του ρατσισμού κτλ.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N14:Καλή συνέχεια! Σ' ευχαριστώ κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 15^H

E:Θα ήθελα να μου πεις τι γνωρίζεις για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N15:Είναι μια εκπαίδευση που προάγει το ιδεώδες της ειρήνης μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες δραστηριότητες. Εεε, δεν ασχολείται μόνο με την έννοια της ειρήνης

αλλά με πολλές άλλες έννοιες που εντάσσονται στην ειρήνη όπως η συνεργασία, η αμοιβαία αποδοχή.

E: Έχει παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N15: Δεν έχω συμμετάσχει σε κανένα τέτοιο σεμινάριο.

E: Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σου να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N15: Ακόμα και καταρτισμένα σεμινάρια για την εκπαίδευση της ειρήνης, δεν μπορούν να μας βοηθήσουν αρκετά. Χρειάζεται μια πολύ καλά οργανωμένη δομή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα έτσι ώστε να εφαρμοστεί σωστά η εκπαίδευση της ειρήνης.

E: Μάλιστα... Ποια είναι πιστεύεις, τώρα τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N15: Να αγαπά και να ενδιαφέρεται για τα παιδιά και να έχει όρεξη να ασχοληθεί μαζί τους. Επιπλέον, να αγαπά ο ίδιος την ειρήνη και να επιδιώκει να διατηρείται η ηρεμία μέσα στη τάξη του. Σαφώς, να έχει ίδια συμπεριφορά απέναντι σε όλα τα παιδιά και να μην κάνει διακρίσεις.

E: Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N15: Να κάνει τα παιδιά πιο ευσυνείδητα και να τα ενημερώσει για τα σύγχρονα προβλήματα της εποχής μας το ρατσισμό, τη ξеноφοβία, τη μόλυνση του περιβάλλοντος.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N15: Δεν ξέρω όχι.

E: Πιστεύεις πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N15: Νομίζω πως είναι λίγο δύσκολος τρόπος εκπαίδευσης για να εφαρμοστεί στην χώρα μας και ειδικότερα στο νηπιαγωγείο. Βέβαια, ίσως, αν είχαμε κάποια πολύ καλή ενημέρωση κατά τις σπουδές μας να μπορούσαμε να κάνουμε κάποια πράγματα.

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N15:Στηρίζει την αξία της συνεργασίας, γενικά.

E: Θα μπορούσες να σκεφτείς κάποιες αλλαγές-προτάσεις που θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N15:Δυστυχώς, δεν μπορώ να πω με απόλυτη βεβαιότητα πώς θα μπορούσε να διαμορφωθεί ,αυτό που σκέφτομαι, είναι να δώσει περισσότερη σημασία στη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών, να εστιάσει στο να καλλιεργήσει, δηλαδή, τα συναισθήματά τους και τις αξίες τους.

E:Πώς πιστεύεις θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Δηλαδή, με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N15:Είναι κάτι πολύ δύσκολο, όπως είπα. Με απλές δραστηριότητες δεν μπορεί κάποιος νηπιαγωγός να καταφέρει να εδραιώσει την εκπαίδευση της ειρήνης. Θεωρώ πως χρειάζεται αρκετή δουλειά με την ψυχολογία των παιδιών ,να τα προσεγγίσει και να δει εις βάθος το χαρακτήρα και τα γνωρίσματα του καθενός. Να δώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στα παιδιά που είναι βίαια που είναι επιθετικά κλπ. Αν αυτά τα παιδιά δεν λάβουν προσοχή από εμάς ενδέχεται να έχουν άσχημη εξέλιξη. Η εκπαίδευση της ειρήνης ανάμεσα στους πολλούς στόχους της έχει και την καταπολέμηση της βίας δίνοντας προσοχή σε παιδιά με επιθετικές συμπεριφορές και δουλεύοντας στη τάξη θέματα για την βία ίσως προλάβουμε να μειώσουμε το πρόβλημα... Δεν αρκούν απλές δραστηριότητες,πρέπει να δεις τις ανάγκες της τάξης σου και να δουλέψεις βάσει αυτών.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N15:Βιβλία με δραστηριότητες σχετικές με τα θέματα που είπα πριν, ώστε να μπορούμε να εφαρμόσουμε σχετικά σχέδια και σενάρια... Υλικό από ενημερωτικά φυλλάδια, όπως φυλλάδια από τη UNICEF, νομίζω θα ήταν πολύ αποτελεσματικό.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια, νομίζεις, θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N15:Τα κυριότερα προβλήματα θα αφορούσαν τη στάση των παιδιών, καθώς ενδεχομένως να μην ήταν όλα πρόθυμα να δεχθούν μια τέτοια εκπαίδευση. Επίσης, η

ηλικία δεν νομίζω να ήταν πρόβλημα, αρκεί να γινόταν η διαδικασία ένταξης σε αυτά τα θέματα, κατάλληλα.

E:Σ' ευχαριστώ πολύ!

N15:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 16^H

E:Τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N16:Εεε,είναι όταν προωθείς μέσα από τη διδασκαλία σου συγκεκριμένες αρχές, όπως δηλαδή, την προώθηση του ιδεώδους της ειρήνης, τη μη βία... Εφαρμόζεται με ένα συστηματικό και οργανωμένο τρόπο δηλαδή, όλες σου οι πρακτικές αποσκοπούν εκεί.

E: Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N16: Πώς είπες σεμινάριο;

E:Ναι...

N16:Όχι...

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N16:E... δεν θα ήταν κακό να γινόταν. Άλλωστε, συνεχώς η εκπαίδευση εξελίσσεται... τα χρόνια που πήραμε το πτυχίο τα πράγματα ήταν αλλιώς, τώρα προκύπτουν νέες ανάγκες,καλό είναι να ερχόμαστε όλοι κοντά με τις νέες απαιτήσεις που έχει το νηπιαγωγείο.

E:Ποια κατά τη γνώμη σας είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N16:Να έχει αφομοιώσει αρχικά, ο ίδιος τις αξίες, που σου είπα πιο πριν, γιατί, πιστεύω, δε γίνεται να θεωρείς τον εαυτό σου “peace educator” και να μην έχεις γαλουχηθεί ο ίδιος με τις αρχές αυτής της εκπαίδευσης. Μετά, τα κλασικά, να είναι έμπειρος ,να ξέρει να χειρίζεται και να διαχειρίζεται καλά την τάξη του και τις ενδεχόμενες συγκρούσεις, να έχει φιλική διάθεση.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N16:Ναι, γνωρίζω κάποια.

E:Πείτε μου..Πού αποσκοπούν τα συγκεκριμένα προγράμματα;

N16:Γνωρίζω τα προγράμματα της UNICEF, κυρίως γίνονται σε χώρες με άλλου τύπου προβλήματα πείνα, αναλφαβητισμός και αποσκοπούν στην καταπολέμηση αυτών των φαινομένων.

E:Πολύ ωραία...Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N16:Νομίζω πως δεν είναι εφικτό όλο αυτό. Αναγνωρίζω πως τα παιδιά έχουν πολλά ερεθίσματα, γεγονός που τα κάνει ιδιαίτερα ικανά, αλλά η εκπαίδευση για την ειρήνη, αν θες να χει ένα καλό αποτέλεσμα, απευθύνεται από δημοτικό και εξής. Δεν ξέρω, νομίζω πως αγγίζει θέματα και τομείς που είναι λίγο «μακριά» από το εύρος της παιδικής αντίληψης.

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο, κατά τη γνώμη σας προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N16:Δεν βασίζω τη διδασκαλία μου στο αναλυτικό πρόγραμμα, το έχω διαβάσει φυσικά, αλλά δεν στηρίζω εκεί τις δραστηριότητές μου. Αλλά για να απαντήσω στο ερώτημα πιστεύω πως όχι δεν προάγει την αξία της ειρήνης.

E: Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N16:Για κάποιον εκπαιδευτικό που θέλει να βαδίσει σε σίγουρες δραστηριότητες νομίζω πως δεν θέλει κάποια αλλαγή. Για τον εκπαιδευτικό που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη φυσικά δεν είναι κατάλληλο, θέλει ολική αναδιαμόρφωση καθώς το αναλυτικό μας στηρίζεται στις αρχές της ομαδοσυνεργατικότητας μεν αλλά δεν προωθεί την αξία της ειρήνης και της μη βίας.

E:Τί είδους στόχους νομίζετε ότι θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N16:Να διαμορφώσει στάσεις, αξίες ,δεξιότητες. Με λίγα λόγια, να μην δει επιφανειακά αυτά τα ζητήματα αλλά να τους δώσει μια ολοκληρωμένη... ματιά. Να θέσει τη βάση στο οίκημα, θα λέγαμε, της προσωπικότητας του παιδιού, να μάθει να συνδιαλέγεται ήρεμα, να ζητά αυτό που θέλει μιλώντας κι όχι με βία.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N16:Σε μορφή μικρών project με κάποια σετ δραστηριοτήτων. Πιστεύω στην ενεργητική συμμετοχή των παιδιών. Δηλαδή, οι δραστηριότητες να μην είναι σε καμία περίπτωση μια φωτοτυπία που καλείται να σου ζωγραφίσει κάτι...Ας πούμε, ένα project που θα χρησιμοποιήσουμε υλικό από το διαδίκτυο, εικόνες για αφόρμηση, δημιουργία, πιθανώς, ενός ψηφιακού παραμυθιού με θέμα την ειρήνη, μια αυτοσχέδια δηλαδή ιστορία ,αν εμπλακούν τα παιδιά σίγουρα θα κατανοήσουν πολύ καλύτερα κάτι. Γενικά, δραστηριότητες μικρές χωρίς πολλές απαιτήσεις κι ευχάριστες που και θα σε βοηθήσουν να πετύχεις τους στόχους σου και δεν θα κουράσουν την τάξη σου.

E:Πολύ ωραία...Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N16:Νομίζω ότι χρειάζεται πολύ καλό και οργανωμένο εκπαιδευτικό υλικό. Διαδραστικά παιχνίδια, παιχνίδια στο υπολογιστή σχετικά με τα θέματα που αναλύσαμε. Και σίγουρα να στηρίζονται στην ομαδικότητα, να προωθούν την ομαδική δουλειά.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια, θεωρείτε ότι θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N16:Σίγουρα,η δυσκολία θα ήταν η κριτική, δηλαδή, που θα δεχόταν αυτή η εκπαίδευση. Αυτό θα συνέβαινε διότι η εκπαίδευση αυτή σπάει τα στερεότυπα και πιστεύει στην ισότητα και στα ίσα δικαιώματα. Δυστυχώς, οι περισσότεροι δε θα ήταν εύκολο να το δεχθούν αυτό.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N16:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 17^H

E:Θα ήθελα να μου πείτε τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N17:Δεν είμαι σίγουρη για το περιεχόμενο της έννοιας εκπαίδευση για την ειρήνη...

Δίνοντας ένα πλαίσιο νομίζω ότι είναι η εκπαίδευση που προασπίζεται την έννοια της ειρήνης και προωθεί διαλλακτικές μεθόδους επίλυσης των συγκρούσεων.

E:Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N17:Κάποιο σχετικό σεμινάριο δεν έχω παρακολουθήσει.

E:Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια τα οποία θα ενημερώνουν εσάς τους νηπιαγωγούς;

N17:Πιστεύω πως θα βοηθούσε διότι σε κάθε τύπου σεμινάριο λαμβάνουμε νέες γνώσεις που τις εφαρμόζουμε στη τάξη μας. Κάθε μορφής σεμινάριο είναι πολύ ωφέλιμο και μας βελτιώνει, δηλαδή, τη διδασκαλία μας.

E:Ποια κατά τη γνώμη σας είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N17:Αρχικά, ένας νηπιαγωγός θα πρέπει να είναι ήρεμος και να πιστεύει στην ειρήνη. Να αγαπά την ειρήνη και να καταδικάζει κάθε μορφής βία.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N17:Γνωρίζω πως υπάρχουν πολλά τέτοια προγράμματα για εφήβους, κυρίως, οι οποίοι είναι θύματα εκφοβισμού ή ζουν σε εμπόλεμες χώρες.

E:Που αποσκοπούν συγκεκριμένα, αυτά τα προγράμματα;

N17:Δεν ξέρω καθόλου λεπτομερείς πληροφορίες...

E:Μάλιστα...Η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N17:Η προσχολική εκπαίδευση πλέον θεωρείται η βασικότερη βαθμίδα εκπαίδευσης, τα παιδιά είναι ικανά να κατανοήσουν κάθε έννοια, αρκεί να γίνει μεθοδικά. Δηλαδή, τα χρόνια αυτά, που ασχολούμαι με μικρά παιδιά, μου δίνουν την βεβαιότητα πως η προσχολική ηλικία είναι η κρισιμότερη και σημαντικότερη περίοδος στην ανάπτυξη των παιδιών. Νομίζω πως τα παιδιά του νηπιαγωγείου μπορούν να δεχτούν τις έννοιες αυτές, δηλαδή, που συμπεριλαμβάνει η θεματολογία της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

E:Σχετικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο, νομίζετε ότι προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N17:Είναι ένα καλό αναλυτικό πρόγραμμα που είναι μαθητοκεντρικό και τοποθετεί στο κέντρο του το παιδί, αλλά σε καθετί υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης.

E:Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N17: Να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών και στην ανάπτυξη και διαμόρφωση, θα έλεγα, στάσεων.

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N17:Κατά την άποψή μου οι εκπαιδευτές της ειρήνης προσπαθούν να αλλάξουν τη σχολική πραγματικότητα. Να μετατρέψουν το κάθε παιδί σε έναν πολίτη με σωστή συμπεριφορά, που θα αγαπά την ειρήνη... Κάθε παιδί που μαθαίνει στο περιβάλλον του σχολείου να διατηρεί φιλειρηνική στάση σίγουρα θα εξελιχθεί σε άνθρωπο ανώτερο και σωστά σκεπτόμενο. Η βία είναι γνώρισμα ανθρώπων αμόρφωτων.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N17:Τα project που περιλαμβάνουν επισκέψεις, προβολή video κλπ είναι πολύ αγαπητά στα παιδιά. Σίγουρα θεωρώ κάτι τέτοιο για τον εκφοβισμό θα ήταν πολύ χρήσιμο να γίνει σε κάθε τάξη καθώς τα κρούσματα εκφοβισμού είναι αυξημένα παντού.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N17:Νομίζω πως τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια για εμάς, βοηθούν... Βέβαια, αυτό που χρειάζεται είναι επιμόρφωση διαρκής η οποία θα μας παρέχει οδηγίες διδασκαλίας. Για το υλικό της τάξης πιστεύω πως και πάλι η διαρκής εμπλοκή του παιδιού στην παραγωγή υλικού είναι πολύ σημαντική, δηλαδή αυτοσχέδια ομαδικά παιχνίδια, θεατρικά παιχνίδια τα οποία θα δημιουργούμε από κοινού με τα παιδιά.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θεωρείτε ότι θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N17:Εεε...Η δυσκολία βρίσκεται στο ότι τα παιδιά έχουν διαφορετικό υπόβαθρο. Ένα παιδί μιας οικογένειας που είναι συνέχεια σε σύγκρουση θα μάθει να πιστεύει πως η βία είναι η λύση. Συνεπώς, η δυσκολία είναι να πείσεις αυτά τα παιδιά να πιστέψουν στην ειρήνη.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N17:Κι εγώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 18^H

E:Θ ήθελα να μου πείτε, τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N18:Σχετικά με την εκπαίδευση για την ειρήνη γνωρίζω πράγματα που περιστασιακά έχω διαβάσει. Δηλαδή, ότι, εεε προσπαθεί να μεταδώσει στο μαθητή την αξία και την χρησιμότητα που έχει η ειρήνη.

E:Έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N18:Δεν έχω παρακολουθήσει, όχι.

E:Θα έπρεπε, νομίζετε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N18:Αν θες την γνώμη μου, πιστεύω πολύ στην συνεχή ενημέρωση των εκπαιδευτικών...Εεε οι εποχές αλλάζουν, οι συνθήκες αλλάζουν, οι εκπαιδευτικές ανάγκες αλλάζουν. Βλέπεις, έντονες συγκρούσεις γύρω από την χώρα μας, οπότε ναι και η εκπαίδευση έχει επηρεαστεί, υπάρχουν νέα δεδομένα και πρέπει να ενημερωθούμε για να μπορούμε κιόλας να τα... έτσι διαχειριστούμε.

E:Ποια πιστεύετε, είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N18: Ήρεμος, συνεργατικός, με ομαδικό πνεύμα και να πώς να το πω...να θέτει στο επίκεντρο το μαθητή.

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N18:Νομίζω επειδή απευθυνόμαστε σε μια μικρή και εντελώς εύπλαστη ηλικία, οι στόχοι δηλαδή είναι ανάλογοι όχι ιδιαίτερα απαιτητικοί αλλά ουσιαστικοί, παρόλα αυτά. Συνεργασία ανάμεσα στα παιδιά, καλλιέργεια φιλικότητας, αποδοχή, τέτοια πράγματα δηλαδή.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N18:E,όχι,όχι.

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N18:Με τον κατάλληλο και σωστό τρόπο, ναι φυσικά!

E:Μπορείτε να γίνεται λίγο πιο συγκεκριμένη;

N18:Δηλαδή με τον κατάλληλο τρόπο, απλά πράγματα και δοσμένα με παιχνιδιάρικη διάθεση...

E:Σχετικά με Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο, θεωρείτε πως προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N18:Δεν νομίζω όχι, βέβαια υποστηρίζει το θέμα της συνεργασίας αλλά δεν το προχωράει πολύ.

E:Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N18:Πολύ έτσι αναφορά στο θέμα της συνεργασίας και της ομαδικότητας, εεε δηλαδή σε αυτό το κομμάτι της σύσφιξης των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών πρέπει να δοθεί περισσότερη βαρύτητα.

E:Πώς νομίζετε ότι θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N18:Και πάλι θα πω αυτό, απλά πράγματα θέλει για να είναι κατανοητά και να έχουμε ένα αποτέλεσμα. Γενικώς οτιδήποτε, και το πιο μικρό, που μπορεί να φέρει τα παιδιά κοντά, οτιδήποτε που απαιτεί τα παιδιά να γίνουν ομάδα, δράσεις, γενικώς, που για να τις πετύχουν απαραίτητως πρέπει να δουλέψουν ειρηνικά και συνεργατικά είναι η πιο έτσι ενδεδειγμένοι τρόποι εφαρμογής της εκπαίδευσης για την ειρήνη.

E:Με τί είδους εκπαιδευτικό /διδασκτικό υλικό θα μπορούσαν να υποστηριχθούν ανάλογες δραστηριότητες;

N18:Στο νηπιαγωγείο,εεε είναι συγκεκριμένα τα εποπτικά μέσα που χρησιμοποιούμε παραμύθια, τα τελευταία χρόνια το βίντεο, ο υπολογιστής. Γενικά, υλικό το οποίο

μπορούμε εύκολα εμείς οι νηπιαγωγοί να χρησιμοποιήσουμε και να διαμορφώσουμε τις δράσεις που υλοποιούμε στο σχολείο.

Ε:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N18:Είναι αλυσίδα πιστεύω και τι θέλω να πω με αυτό...Σε μια χώρα όπου υπάρχει οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο είναι δηλαδή η εκπαίδευση για την ειρήνη και ξεκινά από το νηπιαγωγείο και φτάνει ως το Πανεπιστήμιο...εεε είναι δηλαδή η επίσημη εκπαίδευση και όλοι την έχουν αποδεχτεί, είναι πολύ διαφορετικά από μια χώρα που δεν έχει όλο αυτό. Όταν το σύστημα διαπαιδαγώγησης είναι η εκπαίδευση για την ειρήνη ο νηπιαγωγός, ο δάσκαλος, ο καθηγητής δεν θα είχαν κανένα πρόβλημα γιατί θα είχαν το αναλυτικό τους πρόγραμμα, θα είχαν τους στόχους τους δηλαδή. Τώρα αν πας για παράδειγμα στην Ελλάδα να το κάνεις αυτό, καταρχήν δε θα ξέρεις τι πρέπει να κάνεις θα έχεις δηλαδή αυτή τη βασική δυσκολία.

Ε:Σας ευχαριστώ πολύ!

N18:Κι εγώ ευχαριστώ!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 19^H

Ε:Θα ήθελα να μου πείτε τι γνωρίζετε για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N19:Εεε,δεν είμαι ακριβώς βέβαιη πως γνωρίζω τι σημαίνει εκπαίδευση για την ειρήνη. Αν μπορούσα να δώσω έναν ορισμό θα ήταν πως είναι η εκπαίδευση που έχει σκοπό να μάθει στα παιδιά τί είναι ειρήνη, ποια είναι η αξία της και τα χαρακτηριστικά της.

Ε:Γενικά, έχετε παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N19:Όχι ποτέ.

Ε:Κατά τη γνώμη σας να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N19:Ναι, θα έπρεπε. Γιατί αυτά τα σεμινάρια,εεε θα μας εξοικείωναν με τον τρόπο που μπορούμε να προσεγγίσουμε θέματα διάφορα που συμπεριλαμβάνονται στη γενική θεματολογία της εκπαίδευσης για την ειρήνη στο σχολείο μας.

E:Σχετικά με τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη... Τι πιστεύετε πως πρέπει να τον διακρίνει;

N19:Είναι φιλικός και δεν υψώνει τη φωνή του. Εεε αν έχεις ήρεμο τόνο και δεν φωνάζεις, όλα κυλούν καλύτερα στη τάξη.

E:Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N19:Μάλλον, στοχεύει να μάθει στα παιδιά τις αρχές της ειρήνης, να καλλιεργήσει τη φιλική διάθεση γενικότερα.

E:Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είστε ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N19:Δεν είμαι ενήμερη καθόλου, δεν τα ξέρω.

E:Πιστεύετε πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N19:Πιστεύω, ναι. Όλα τα παιδιά, αν προσπαθήσεις αρκετά να δουλέψεις με αυτά, έχουν άπειρες δυνατότητες.

E:Να αντιληφθούνε δηλαδή τα νοήματά της...

N19:Αυτό,ναι...

E:Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N19: Όχι... γιατί εντάξει δεν έχει διαμορφωθεί με βάση την εκπαίδευση για την ειρήνη.

E:Δηλαδή;

N19:Εεε... εννοώ πως αυτές οι εξειδικευμένες μορφές εκπαίδευσης έχουν κατάλληλα αναλυτικά. Το δικό μας αναλυτικό είναι τα κλασικό δηλαδή, όχι κάτι το εξειδικευμένο.

E:Ναι κατάλαβα τι θέλετε να πείτε.

E:Γενικά, ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N19:Να εστίαζε στη ψυχολογία των παιδιών. Να λάμβανε υπόψη δηλαδή και κάποια πιο επιθετικά παιδιά και πώς τα αντιμετωπίζουμε. Τρόπους να εμφυσήσουμε στο παιδί έννοιες όπως αλληλοβοήθεια ,συνεργασία, σεβασμός.

E:Πώς πιστεύετε θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση της ειρήνης; Με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ;

N19:Με τη βοήθεια του υπολογιστή και του internet θα μπορούσαμε να προβάλουμε ντοκιμαντέρ ή μικρές ταινίες σχετικά με την ειρήνη και φυσικά μετά θα μπορούσαμε να φτιάξουμε διάφορες δραστηριότητες σχετικές.

E:Σχετικές με τι ακριβώς;

N19:Με την ειρήνη... Γενικά...

E:Τί είδους εκπαιδευτικό και διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N19:Εεε ξέρεις...Παραμύθια, ταινίες, αφίσες και διάφορα βιβλία για την ειρήνη, και για διάφορα θέματα που λογικά συμπεριλαμβάνονται στην εκπαίδευση για την ειρήνη για παράδειγμα εεε,η αποδοχή της διαφορετικότητας και η ειρηνική συνύπαρξη.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N19:Η βασική δυσκολία είναι η άγνοια μας για το θέμα, αν ήμασταν πιο καταρτισμένοι σε αυτές τις ορολογίες δεν θα είχαμε δυσκολίες. Αλλά... Γενικώς πιστεύω πως θέτοντας σωστές βάσεις για την ενημέρωση των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων, θα είχαμε πιο πολύ άνεση και θα είχαμε καλύτερα αποτελέσματα στη διδασκαλία μας.

E:Σας ευχαριστώ πολύ!

N19:Κι εγώ! Καλή επιτυχία!

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ 20^H

E:Θα ήθελα να μου πεις τι γνωρίζεις για τον όρο εκπαίδευση για την ειρήνη;

N20:E.. στην ηλικία που είμαστε και με τα παιδιά, ας πούμε που δουλεύω εγώ, αυτό που θέλω να περάσω στα παιδιά είναι η έννοια της ειρήνης και η αντιδιαστολή της με

την έννοια του πολέμου. Τί σημαίνει το ένα και τί σημαίνει το άλλο, ώστε τα παιδιά αυτής της ηλικίας να μπορούν να το αντιληφθούν.

E: Έχει παρακολουθήσει κάποιο επιμορφωτικό σεμινάριο σχετικά με το θέμα αυτό;

N20: Όχι δεν έχω παρακολουθήσει... Δεν θυμάμαι καν να έχει έρθει κάτι, ώστε να πάω να το παρακολουθήσω.

E: Θα έπρεπε κατά τη γνώμη σου να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην εκπαίδευση για την ειρήνη, να οργανώνονται δηλαδή εξειδικευμένα σεμινάρια που θα ενημερώνουν τους νηπιαγωγούς;

N20: Κοίταξε, ότι οπωσδήποτε θα έπρεπε να υπήρχε μια επιμόρφωση θα ήταν πάρα πολύ καλό, γιατί τώρα ας πούμε ο καθένας μας προσπαθούμε να περάσουμε αυτές τις έννοιες στα παιδιά μέσα από το προσωπικό μας διάβασμα, από προσωπικές μας γνώσεις και από το τι θεωρούμε εμείς τι είναι στην ουσία, η ειρήνη... Κι είναι αλλιώς να το δεις και βιβλιογραφικά και να σου πει κάποιος ότι αυτό σημαίνει αυτό και ότι θα' ταν καλύτερα να το δώσεις έτσι.

E: Ποια πιστεύεις είναι τα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N20: Πρέπει πρώτα να πιστεύει ο ίδιος στην ειρήνη, δεν μπορεί να είναι μιας φιλοσοφίας και μιας λογικής και μιας πολιτικής τοποθέτησης η οποία δεν έχει σχέση με την ειρήνη. Εάν ο ίδιος δε το νιώθει και δεν το αισθάνεται και δεν ξέρει τι είναι, δεν μπορεί και να το εφαρμόσει.

E: Τι είδους στόχους θέτει ένας εκπαιδευτικός ο οποίος εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N20: Πώς η ειρήνη είναι εφαρμόσιμη μέσα στην πρακτική του σχολείου και της τάξης αυτό είναι το βασικό, δεν είναι το να μιλήσω γενικά στις γιορτές, αλλά πως προάγω την ειρήνη μέσα στην τάξη μου.

E: Εξειδικευμένα προγράμματα προσανατολισμένα στην εκπαίδευση για την ειρήνη εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του κόσμου. Είσαι ενήμερη για κάποιο από αυτά;

N20: Όχι και ξέρεις γιατί, γιατί δεν κατεβαίνουν τόσο εύκολα προγράμματα για εμάς λόγω της ηλικίας, οπότε δεν έχω, δηλαδή μπορεί έτσι περιστασιακά να δω κάτι που θα έρθει και θα λέει ότι είναι για γυμνάσιο-λύκειο. Τελευταία, είχε έρθει ένα πρόγραμμα που μιλούσε για την ποίηση και είχε σχέση με την ειρήνη και την κοινωνική ανισότητα, αλλά αν έβλεπες τα ποιήματα εμείς δεν μπορούσαμε να

προσεγγίσουμε κανένα γιατί ήταν για μεγαλύτερα παιδιά. Απλά, περιστασιακά ότι έρχεται το στέλνουν και σε εμάς πιο πολύ για ενημέρωση .

E:Πιστεύεις πως η ένταξη της εκπαίδευσης για την ειρήνη θα ήταν εφικτό να γίνει στην προσχολική ηλικία;

N20:Βέβαια... Όσο και να φαίνεται περίεργο απ' την προσχολική εκπαίδευση τα παιδιά πρέπει να πάρουν όλες τις βασικές έννοιες και μετά σιγά-σιγά πάνω σε αυτές να χτίζονται όσο περνάν οι βαθμίδες. Τίποτα δεν είναι που δεν μπορεί να το καταλάβει το παιδί αυτής της ηλικίας. Όλα, αν τους μεταφέρει τις γνώσεις ως το επίπεδο που μπορούν να τα καταλάβουν...

E:Πολύ ωραία...Το Αναλυτικό Πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο προάγει φιλειρηνικές ιδέες;

N20:Το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα δεν έχει πάρα πολύ μέσα ευδιάκριτα, γενικώς, τις σχέσεις των παιδιών και πως ας πούμε αυτές τις σχέσεις τις δημιουργείς και τι πρέπει να κάνεις εσύ ας πούμε. Σε αντίθεση με το καινούριο Αναλυτικό το οποίο βάζει αυτό το κομμάτι οπότε εκεί πας πιο πολύ με τις γνώσεις σου και τι θέλεις να κάνεις ,δηλαδή, δεν είναι εμφανές στο Αναλυτικό. Μπορεί η φιλοσοφία του η γενική να είναι αυτή, σαν φιλοσοφία προγράμματος, αλλά δεν υπάρχει σαν συγκεκριμένος τομέας ή συγκεκριμένες δραστηριότητες-στόχοι, που να έχουν σχέση με την προσωπική ανάπτυξη του παιδιού, δεν υπάρχουν.

E:Ποιες αλλαγές-προτάσεις θα μπορούσαν να γίνουν στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του νηπιαγωγείου ώστε να ενισχυθεί η εφαρμογή της εκπαίδευσης για την ειρήνη;

N20:Θα έπρεπε, κι αυτή ίσως η διαφορά με το νέο αναλυτικό, το οποίο έχει πολύ συγκεκριμένα την προσωπική ανάπτυξη του παιδιού και μέσα από την προσωπική ανάπτυξη εσύ μπορείς να δουλέψεις. Κάποιος που μπορεί να ξεκινά τώρα τη καριέρα του, μπορεί να μην μπορεί να χειριστεί αυτή τη κατάσταση. Έχοντας το αναλυτικό πρόγραμμα πατάει εκεί και προχωράει ενώ εμείς πηγαίναμε μέσω της εμπειρίας και λέγαμε είναι ένα κομμάτι που λείπει και πρέπει να ασχοληθώ ιδιαίτερα στην αρχή της χρονιάς για να στήσω μια ομάδα, όπως θα πρέπει να είναι.

E:Πώς πιστεύεις θα έπρεπε να εφαρμόζεται στο νηπιαγωγείο η εκπαίδευση για την ειρήνη; (με τι είδους δραστηριότητες-δράσεις εντός σχολικού πλαισίου κλπ);

E:Δε μπορούμε να κάνουμε στο νηπιαγωγείο μια θεματική ενότητα, κάτι, και να μιλήσουμε γιατί είναι μια πιο δύσκολη έννοια και δεν θα μπορέσουμε να κάνουμε πάρα πολλά πράγματα που να μπορέσουν να ανταποκριθούν τα παιδιά. Καλύτερα να είναι πέντε συγκεκριμένα και να τους μείνουν στο μυαλό τους, παρά να είναι γενικώς κάτι που διερευνάται χωρίς να έχει αποτέλεσμα.

E:Τί είδους εκπαιδευτικό /διδακτικό υλικό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο που εφαρμόζει την εκπαίδευση για την ειρήνη;

N20:Κυρίως παραμύθια, τα οποία έχουν αναφορά σε ένα θέμα όπως ο πόλεμος της 28^{ης}, της 25^{ης}, η 17 Νοέμβρη, υπάρχουν πάρα πολύ ωραία βιβλία και για τότε τα οποία εσύ τα παίρνεις ,τα διαβάζεις και από εκεί μέσα δουλεύεις... Ακόμη και το βιβλίο του Αριστοφάνη, το οποίο είναι ένα γενικότερο βιβλίο για την ειρήνη και τον πόλεμο. Όλα αυτά είναι πάρα πολύ ωραία και είναι ο καλύτερος τρόπος να προσεγγίζεις τέτοια θέματα μέσα στο νηπιαγωγείο. Ίσως είναι καλύτερα να ξεκινήσεις με αυτό το βιβλίο και να δεις τις εικόνες και να τους μιλήσεις για το τί είναι πόλεμος και ειρήνη.

E:Ποια προβλήματα-εμπόδια θα συναντούσε κάποιος νηπιαγωγός αν επιδίωκε να εφαρμόσει την εκπαίδευση για την ειρήνη σε ένα νηπιαγωγείο;

N20:Στα παιδιά έχει σημασία πως θα δώσεις τη δραστηριότητα...Αν τη δώσεις έτσι ώστε να τους προκαλέσεις το ενδιαφέρον θα το κάνουν ότι και να' ναι αυτό.

E:Σε ευχαριστώ πολύ!

N20:Κι εγώ !Καλή συνέχεια!